

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nika Kuzman

Na razumevanju travme utemeljen nujni odvzem otroka

Diplomsko delo

Ljubljana, 2024

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nika Kuzman

Na razumevanju travme utemeljen nujni odvzem otroka

Diplomsko delo

Mentorica: izr. prof. dr. Nina Mešl

Somentorica: as. Mojca Šeme

Ljubljana, 2024

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem moji družini, ki so mi ves čas tekom pisanja diplomske naloge stali ob strani in me brezpogojno podpirali.

Zahvaljujem se tudi mojim prijateljicam in fantu, ki so mi nudili pomembno oporo.

Posebna zahvala gre mentorici Nini in somentorici Mojci, za strokovno podporo, napotke, odzivnost, saj brez njiju, ta diplomska naloga ne bi bila v takšni strukturi kot jo vidimo danes.

Na razumevanju travme utemeljen nujni odvzem otroka

Povzetek diplomskega dela

Družinsko okolje je kompleksno, v njem lahko zaradi različnih razlogov prihaja do ogroženosti otrok in mladostnikov. Z naraščanjem zavedanja o ogroženosti otroka v družini je država vzpostavila sistem zaščite otrok, ki temelji na preprečevanju ogroženosti otroka ter skrbi za njegovo korist. Temu sledijo ukrepi, ki jih lahko nosilci javnih pooblastil izvedejo v primeru, da izvedo za okoliščine, ki ogrožajo otrokovo dobrobit. Skrajni ukrep, ki močno poseže v družino, je nujni odvzem otroka. To je edini ukrep, ki ga lahko izvede center za socialno delo, ko gre za tako hudo ogroženost, ko strokovne delavke ocenijo, da drugače otroka ne bi mogli zavarovati. Otroci, ki so umaknjeni s svojega primarnega okolja, so bili v njem izpostavljeni številnim travmatičnim dogodkom. Nujni odvzem lahko za otroka predstavlja dodaten stresni dogodek v njegovem življenju, še posebej, če ta ni izveden premišljeno. Zato je zelo pomembno, da se strokovne delavke, ki izvajajo nujne odvzeme, zavedajo pomembnosti skrbne in na razumevanju travme utemeljene izvedbe in kasneje tudi nadaljnjega sodelovanja z družino. Da lahko strokovne delavke ravna po pristopu, utemeljenem na razumevanju travme, morajo biti opremljena z ustreznimi strokovnimi znanji.

V teoretičnem delu opredelim pojem nujnega odvzema in razloge za njegovo izvedbo, travmo in njene oblike, vlogo in prakso centra za socialno delo pri nujnih odvzemih, razvojne posebnosti pri nujnih odvzemih, pristop, utemeljen na razumevanju travme, ter naredim pregled travme, povzročene v sistemu zaščite otrok pred, med in po odvzemu otroka.

Po pregledu literature sem v svojem diplomskem delu opravila intervjuje s šestimi strokovnimi delavkami na centrih za socialno delo, ki delajo na področju zaščite otrok po Sloveniji, in ugotavljala, kako menijo, da je sistem zaščite utemeljen na razumevanju travme, na katera strokovna znanja se same opirajo pri izvedbi nujnega odvzema in po njem, s kakšnimi ovirami se soočajo v kontekstu nujnega odvzema, koliko so same osveščene o pristopu, utemeljenem na razumevanju travme, in na kakšne načine skrbijo, da v sistemu zaščite ne bi prišlo do re travmatizacije.

Ključne besede in besedne zveze: nujni odvzem, pristop, utemeljen na razumevanju travme, sistem zaščite otrok, namestitvev otrok v institucije, medinstitucionalno sodelovanje, razvojne značilnosti otrok

Trauma-informed emergency child removal

Summary of the thesis

The family environment is complex, and children and adolescents can be at risk for a variety of reasons. With the growing awareness of child vulnerability in the family, the State has put in place a child protection system based on preventing child vulnerability and ensuring the child's well-being. This is followed by the measures that public authorities can take if they become aware of circumstances endangering the child's well-being. The last resort, which intervenes heavily in the family, is the emergency removal of the child. This is the only measure that can be taken by a social work centre when there is such a serious risk, when professionals assess that they would not otherwise be able to protect the child. Children who are removed from their primary environment have been exposed to many traumatic events in that environment. An emergency removal can be an additional stressful event in a child's life, especially if it is not carried out in a thoughtful manner. It is therefore very important that practitioners carrying out emergency removals are aware of the importance of careful and trauma-informed implementation and subsequent follow-up with the family. In order to follow a trauma-informed approach, practitioners need to be equipped with the relevant expertise.

In the theoretical part, I define the concept of emergency removal and the reasons for its implementation, trauma and its forms, the role and practice of the social work centre in emergency removals, the developmental specificities of emergency removals, the approach based on the understanding of trauma, and I give an overview of the trauma caused in the child protection system before, during and after the removal of a child.

After a literature review, in my thesis I interviewed six practitioners at social work centres working in the field of child protection across Slovenia to find out how they perceive the protection system to be based on an understanding of trauma, what expertise they themselves rely on when carrying out emergency removals and after emergency removals, what barriers they face in the context of emergency removals, how aware they are of the trauma-informed approach, and what ways they ensure that the protection system does not retraumatise.

Keywords and phrases: emergency removal, trauma-informed approach, child protection system, institutionalisation of children, inter-institutional cooperation, child developmental characteristics

PREDGOVOR

V četrtem letniku študija socialnega dela sem se kot praktikantka na centru za socialno delo srečala z nujnim odvzemom novorojenčka. Med obiskovanjem centra sem opazovala stike pod nadzorom, ki sta jih imela starša z novorojenčkom enkrat tedensko. Novorojenček je v tem času bival v bolnišnici v sobi skupaj s še enim odvzetim novorojenčkom. Ko sem opazovala stike med novorojenčkom in staršema, so me ti prizori ganili in začela sem poglobljeno razmišljati o vplivu nujnega odvzema na otroka in starše. Imela sem priložnost obiskati tudi krizni center Palčica, kjer sem dobila vpogled v to, kje otroci so tudi mesece po odvzemu. Najbolj me je ganila dojenčica, ki se je v vseh naročjih počutila udobno in sproščeno ter se smejala tudi meni kot popolni neznanki. Vse bolj sem začela razmišljati o posledicah, ki jih nosijo otroci po umiku iz primarnega okolja in namestitvijo v institucijah. Svoje zanimanje sem želela razširiti za namene diplomske naloge, kjer bi s pomočjo pridobljenih rezultatov obogatila znanja, povezana z nujnim odvzemom in izkušnjo travme.

Pristop, utemeljen na razumevanju travme, je temeljni koncepti, ki ga bi morale vse strokovne delavke, ki delajo na področju zaščite otrok, dobro poznati in v skladu z njim tudi ravnati. S poznavanjem koncepta strokovne delavke lažje prepoznajo elemente travme in razumejo vedenje osebe z izkušnjo travme. Po tem konceptu se strokovne delavke zavedajo pomembnosti ustvarjanja varnosti, zaupanja, izbire in verjamejo v mogoče rešitve. Izkušnje v sistemu zaščite so lahko izredno travmatične. Z ravnanjem osveščenim o travmi lahko strokovne delavke močno prispevajo k preprečevanju retravmatizacije v sistemu zaščite otrok in omogočijo hitrejše okrevanje otrok in družine.

V prvem delu diplomske naloge predstavim teoretična izhodišča, ki jih uporabim kot okvir za nadaljnje kvalitativno raziskovanje. Najprej se osredotočim na opredelitev nujnega odvzema in naredim pregled razlogov za izvedbo nujnega odvzema. Nadaljujem s predstavitvijo travme in oblik travme, s katerimi se strokovne delavke lahko srečajo v kontekstu nujnega odvzema. Nato se ožje osredotočim na protokol centra za socialno delo pri nujnih odvzemih in zakonodajo, na katero se pri tem opira. Svojo pozornost usmerim na razvojne značilnosti otrok pri nujnih odvzemih. V nadaljevanju predstavim pristop, ki temelji na razumevanju travme, skozi sistem zaščite in nujni odvzem otrok. Osredotočim se tudi na nujni odvzem kot travmo otroka, starša in sorojenca. Za konec naredim še pregled pomanjkljivosti v slovenskem sistemu zaščite otrok, ki izhajajo iz dolgotrajne institucionalizacije. Skozi celotno besedilo bom strokovne delavke oziroma delavce na centrih za socialno delo zaradi lažje preglednosti naslavljala v ženskem spolu, pri čemer izbrana oblika lahko velja za vse spole. Kvalitativna raziskava je predstavljena v empiričnem delu, kjer najprej opišem metodologijo, kasneje pa se osredotočim na analizo in predstavim rezultate razprave. Empirični del zaključim s predstavljenimi sklepi in predlogi za nadaljnjo prakso v sistemu zaščite otrok in družine.

KAZALO VSEBINE

1. TEORETIČNI UVOD.....	1
1.1. Nujni odvzem otroka.....	1
1.1.1. Razlogi za nujni odvzem otroka	1
1.2. Razumevanje travme in njenih posledic.....	5
1.2.1. Razvojna kompleksna travma.....	6
1.2.2. Sekundarna travma	8
1.2.3. Akutna travma	9
1.3. Vloga in praksa centra za socialno delo pri nujnih odvzemih otrok.....	9
1.3.1. Protokol centra za socialno delo v primerih nujnih odvzemov otrok	9
1.3.2. Zakonodaja, na kateri temelji na nujni odvzem.....	13
1.4. Razvojne posebnosti pri nujnih odvzemih	14
1.4.1. Nujni odvzem in namestitev novorojenčka	15
1.4.2. Nujni odvzem in namestitev dojenčka, malčka in predšolskega otroka.....	16
1.4.3. Nujni odvzem in namestitev osnovnošolskega otroka in mladostnika.....	17
1.5. Pristop utemeljen na razumevanju travme.....	18
1.5.1. Na razumevanju travme utemeljen sistem zaščite otrok	19
1.5.2. Na razumevanju travme utemeljen nujni odvzem otrok	20
1.6. Travma povzročena v sistemu zaščite otrok pred, med in po odvzemu otroka	22
1.6.1. Odvzem in namestitev otrok kot travma otroka	24
1.6.2. Odvzem in namestitev otroka kot travma starša.....	25
1.6.3. Odvzem in namestitev kot travma sorojenca.....	26
1.6.4. Travma dolgotrajne institucionalizacije: pomanjkljivosti v slovenskem sistemu zaščite otrok	27
2. OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA	30
2.1. Formulacija problema	30
2.2. Raziskovalna vprašanja	31
3. METODOLOGIJA	32
3.1. Vrsta raziskave.....	32
3.2. Merski instrument	32
3.3. Populacija in vzorec	32
3.4. Zbiranje podatkov	33
3.5. Obdelava in analiza podatkov.....	33
4. REZULTATI.....	34
5. RAZPRAVA.....	59
6. SKLEPI	72
7. PREDLOGI.....	75

8. UPORABLJENA LITERATURA	76
9. PRILOGE.....	84
9.1. Priloga A: Smernice za intervju.....	84
9.2. Priloga B: Odprto kodiranje	86
9.3. Priloga C: Osno kodiranje	138

Kazalo tabel

Tabela 1: Odprto kodiranje	86
----------------------------------	----

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. Nujni odvzem otroka

Sodstvo Republike Slovenije (2018) določa nujni odvzem otrok kot skrajni ukrep, ki se ga izvede, ko je otrok tako hudo ogrožen, da ga je treba nemudoma umakniti iz okolja, v katerem je (*Sodstvo Republike Slovenije*, 2018). Po Družinskem zakoniku (*Družinski zakonik*, 2018) je to edini ukrep za varstvo koristi otroka, ki je v pristojnosti centra za socialno delo (CSD) in se lahko izvede še pred izdajo začasne odredbe sodišča. V primeru nujnega odvzema ima CSD pristojnost, da otoka ob hudi ogroženosti odvzame iz primarnega okolja in ga namesti k drugi osebi, v rejništvo, v krizni center ali v strokovni center (*Sodna praksa*, 2018, str. 5).

1.1.1. Razlogi za nujni odvzem otroka

1.1.1.1. Nasilje ali zanemarjanje otroka v primarni družini

Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele (2019) opišejo nasilje kot namerno uporabo moči za doseg ciljev, ki povzroča poškodbo, psihološko bolečino, smrt nerazvitost ali pomanjkanje. Nasilje se lahko pojavlja v različnih okoljih – v javnem, institucionalnem, digitalnem kot tudi v domačem okolju (Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele, 2019, str. 124). Nasilje ali zanemarjanje otroka se lahko v domačem okolju pojavlja kot dejanje oziroma odsotnost dejanja, ki potencialno škoduje otrokovemu fizičnemu ali psihičnemu zdravju (Rodrigues, Lima, Nagata, Rigo, Cericato, idr. 2016, str. 34). Devaney (2015, str. 79) nasilje v družini opiše kot grozeče, nadzirajoče, prisilno vedenje, nasilje ali zloraba s strani partnerja ali drugega družinskega člana (npr. starš, skrbnik). Kljub vse večji pozornosti nasilju v družini Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele, (2019) navajajo, da se ta še vedno pogosto pojavlja, a je pogosto prikrito. Pri nasilju v družini gre za storilce, ki so otroku blizu. Ti lahko svoje dejanje opravičujejo, minimalizirajo ali normalizirajo. Otrok pa ob tem lahko zaradi neznanja, strahu, nezanimanja ali nepoznavanja posledic zanika ali ne prepozna nasilja (Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele, 2019, str. 125–151).

Rodrigues, Lima, Nagata, Rigo, Cericato, idr. (2016) navajajo, da lahko nasilje v družini povzroči resne posledice na duševnem razvoju otroka, ki imajo lahko posledice tudi v odraslosti (Rodrigues, Lima, Nagata, Rigo, Cericato, idr., 2016, str. 34).

Starši lahko nad otrokom izvajajo različne oblike nasilja. To so:

- Fizično nasilje: Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele (2019) fizično nasilje opišejo kot obliko nasilja, kamor umeščajo vsakršno uporabo fizične sile, s katero povzročitelj drugega poškoduje ali ogrozi njegovo zdravje, preživetje, razvoj ali dostojanstvo ter vsa opustitvena dejanja, ki ne preprečijo oziroma ne zavarujejo oškodovanca pred nevarnostjo. Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele (2019) v tem kontekstu tudi poudarjajo, da čeprav veliko fizičnih poškodb ni smrtno nevarnih, lahko pri otroku povzročijo trajne ali hudo vidne telesne poškodbe in pri tem poudarijo, da je ranljivost otroka precej odvisna od njegove starosti. Mlajši, kot je otrok, večja je njegova ranljivost in so lahko tako tudi posledice hujše (Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele, 2019, str. 127–128).

Otrok, žrtev fizičnega zlorabljanja, lahko kasneje v življenju po navedbah Nilsson, Nordas, Pribe in Svedin (2017), razvije simptome depresije, nizko samospoštovanje in občutek manjše povezanosti. Omenjeni avtorji prav tako ugotavljajo, da so otroci in mladostniki, ki so v družini doživeli fizično zlorabo, manj varno navezani na svoje starše oziroma skrbnike, kar lahko kasneje vodi tudi v težje vzpostavljanje odnosov s svojimi vrstniki, partnerji ali lastnimi otroki (Nilsson, Nordas, Pribe in Svedin, 2017, str. 29–30).

- Psihično nasilje: Nasilje, ki se dogaja v domačem okolju, je pogosto kot družinska skrivnost, skrita pred očmi javnosti. Še težje pa ga je prepoznati, ko gre za psihično nasilje, saj otroci in mladostniki ne kažejo fizičnih znakov nasilja (Silveria, Oliveira, Alger, Susin, Baisch, idr., 2016). Psihično nasilje lahko po besedah Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele (2019) prepoznamo kot besedno, ali nebesedno zlorabo nad otrokom, ki ga to dejanje prestraši, poniža ali razvrednoti (Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele, 2019, 126–127).
- Spolna zloraba: Spolna zloraba je vsakršno dejanje, s katerim oseba z namenom spolnega vznburjenja ali potešitve spolne sle, uporabi svojo moč in vpliv ter zlorabi otroka, ki tega še ne more razumeti ali dati soglasja. Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele (2019) spolne zlorabe razdelijo na kontaktne (objemanje, dotikanje, spolni odnos) ter nekontaktne (spolno napeljevanje, razkazovanje, uporaba pornografije) (Frangež, D., Drobnič Radobuljac, D. in Kodele, T., 2019, str. 128–129).

Deblinger, Mannarino. Cohen, Runyon in Hefin (2015) navajajo, da so lahko posledice spolne zlorabe tako kratkoročne, ki jih otroci kažejo kot čustvene (anksioznost, sram), vedenjske (agresija, beg), kognitivne (Nezaupanje, nizka samozavest) in fiziološke (težave s spanjem, glavoboli) težave. Dolgoročno povečujejo možnosti za razvoj psihiatričnih težav, kot so uživanje substanc, samomorilnost, anksioznost, depresija. Omenjeni avtorji omenjajo tudi, da imajo lahko odrasli z izkušnjo zgodnje zlorabe, težave v odnosih, dosegajo manjše akademske in poklicne dosežke. Kot velik dejavnik avtorji izpostavijo tudi tveganje, da se

lahko negativni učinki s starševskim delovanjem, nadaljujejo tudi v naslednje generacije in s tem ogrozijo potomce, oseb, ki so bile spolno zlorabljene (Deblinger, Mannarino. Cohen, Runyon in Hefin, 2015, str. 1–6).

- Zanemarjanje: Stoltenborgh, Bakermans-Kranenburg in van IJzendoorn (2013, str. 354) v svojem delu navedejo, da je zanemarjanje otrok velik problem, ki sega v življenja mnogih otrok. Zanemarjanje je še ena oblika nasilja, ki jo lahko starš izvaja nad otrokom. V tem primeru gre za enkratno ali večkratno opuščanje skrbi za otroka, ki jo potrebuje zaradi svoje bolezni, invalidnosti, starosti, razvojnih ali drugih osebnih okoliščin. Ko govorimo o zanemarjanju, avtorice Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele (2019) navajajo, da se je treba zavedati, da imajo starši dovolj sredstev in znanja, da poskrbijo za otrokovo varnost ter njegove čustvene potrebe, a kljub temu otroku tega ne zagotovijo. Pomemben dejavnik za ugotavljanje zanemarjanja je ta, da ugotovimo, ali je ta odraz neznanja in pomanjkanja ali je to dejanje, strojeno namerno. Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele (2019) v svojem delu omenijo štiri oblike zanemarjanja. Zanemarjanje lahko opazimo na telesnem, psihičnem, čustvenem in kognitivnem področju. Kot telesno zanemarjanje lahko štejemo, da starši oziroma skrbniki otroka spodijo od doma, ga pustijo samega doma, čeprav zaradi starosti še ne more biti sam doma, ga zapustijo, ga izpostavijo neprimernim ali neustreznim nadzorom, ne skrbijo za higieno, prehranjevanje, oblačenje, negovanost, počitek in drugo. Za psihično, čustveno in kognitivno zanemarjanje pa lahko štejemo odrekanje osnovnih potreb po ljubezni, podpori, pozornosti, preprečitev vključite otroka v ustrezen program pomoči, nesodelovanje z vrtcem oziroma šolo in podobni (Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele, 2019, str. 127).
- Intimno partnersko nasilje: Devaney (2015) navaja, da otroci kljub pasivnemu opazovanju nasilja to doživljajo z vsemi čuti (Devaney, 2015, str. 84–88). Osofsky (2018) v svojem delu ugotavlja, da otroci ob nasilju v družini čutijo spremenjeno okolje in se pogosto odzivajo z jokom. Omenjeni avtor ugotavlja, da lahko dojenčki že v prvem letu starosti prepoznavajo strah na obrazu starša (Osofsky, 2018, str. 403). Obenem Devaney (2015) navaja, da obstaja velika povezanost med družinskim nasiljem in zlorabo otrok, saj odrasli, ki izvajajo nasilje, pogosto ne razlikujejo med družinskimi člani. Oseba, žrtev nasilja, zaradi svojih telesnih poškodb ali slabega duševnega zdravja, ne more poskrbeti za otrokove fizične, čustvene ali nadzorstvene potrebe. Lahko tudi otrok sam poskuša posredovati in se tako poškoduje v času napada (Devaney, 2015, str. 84–88). V primeru intimno-partnerskega nasilja je zelo pomemben 4. člen Zakona o preprečevanju nasilja v družini (ZPND), ki navaja, da je otrok

žrtev nasilja že, če je prisoten pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom ali živi v okolju, kjer se nasilje izvaja (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2017).

Osofsky (2018) ugotavlja, da je izpostavljenost nasilju v družini lahko že ključna pri majhnih otrocih, saj ti še nimajo razvitih razvojnih in kognitivnih sposobnosti, da bi se sami zaščitili. Omenjena avtorica ugotavlja, da so posledice otrok, izpostavljenih nasilju v družini lahko kratkoročne (vedenjske in čustvene težave) kot tudi dolgoročne (težave v duševnem zdravju in odnosih v odraslostih). Kot velik problem avtorica navaja visoko stopnjo pojavnosti nasilja v družini, ki pa v mnogih primerih ostaja skrito. Kot odgovor na ta problem navaja zaskrbljenost družin, da bi jim bili otroci odvzeti, ter prepričanja staršev, da njihovi otroci niso dovolj osveščeni o nasilju, da bi imel ta na njih vpliv (Osofsky, 2018, str. 403).

1.1.1.2. Zasvojenosti in odvisnosti staršev

Eden izmed razlogov za nujni odvzem otroka je tudi zloraba drog starša oziroma obeh staršev. Največje tveganje pri zlorabi drog staršev Barnard in McKeganey (2004) vidita v tem, da lahko starši potrebe otrok podredijo lastnim potrebam po drogah, kar lahko ogroža zdravje otrok zaradi neustrezne prehrane, oblačenja, nege in varnosti. Poleg tega se za osnovne potrebe lahko pojavlja neodzivnost za otrokove čustvene potrebe. V svojem delu avtorja ugotavljata, da so lahko matere, ki uživajo kokain, od otroka čustveno odtujene in nanj neodzivne, kar povečuje tveganje za razvoj tveganih vzorcev vedenja pri otrocih, kot so agresija, odtujenost, hiperaktivnost, nepozornost, impulzivnost in slaba prilagoditev. Pri odvisnosti obeh staršev pa avtorja navajata, da se otrok pogosto počuti osamljenega ter ima težave pri razvoju dobrih in podpornih vrstniških odnosov (Barnard in McKeganey, 2004, str. 1–6).

Silva, Pires, Guerrerio in Cardoso (2012) poseben poudarek namenijo materam, odvisnim od drog, kjer se posledice zlorabe drog kažejo že v sami nosečnosti. Omenjeni avtorji ugotavljajo, da se pri nosečnici pogosto pojavi ambivalenca med odvisnostjo in starševstvom, kar povzroča tesnobo in onemogoča izpolnjevanje materinske vloge. Matere, odvisne od heroína, pogosto zanemarjajo in neustrezno skrbijo za otroka in ob tem verjamejo, da je zagotavljanje osnovne skrbi za otroka dovolj. Pogost pojav, ko gre za uživanje drog v času nosečnosti, je abstinenčni sindrom, s katerim se otrok rodi. Ob tem so lahko prisotni tudi nizka teža, prezgodnji porod, težave z dihanjem in spanjem, jok, vznemirjenost in nemir. Starši, odvisni od drog, se lahko odločijo za okrevanje in posvetitev starševski vlogi, a Silva, Pires, Guerrerio in Cardoso (2012) ugotavljajo, da jim pogosto poskus okrevanja vzame veliko moči in jim te za posvetitev otrokom ostane le malo (Silva, Pires, Guerrerio in Cardoso, 2012, str. 359–366).

1.1.1.3. Smrt staršev

Smrt staršev je ena izmed okoliščin, ki prizadene otroka in pogosto zahteva takojšnje ukrepanje pristojnih organov. V takšnih primerih je nujni odvzem eden od postopkov, ki se lahko sproži, da se otroku zagotovi varno in stabilno okolje, kjer prejme potrebno skrb in podporo, ki jo potrebuje v obdobju žalovanja. Nujni odvzem v takih primerih omogoča hitro posredovanje in zaščito otroka, v trenutkih, ko je najbolj ranljiv.

Smrt staršev je za otroka že sam po sebi stresen življenjski dogodek, ki lahko v njem pusti globoko psihološko rano. Raveis, Siegel in Karus (1998) ugotavljajo, da lahko smrt starša ogroža otrokov tako čustveni kot socialni razvoj. Omenjeni avtorji ugotavljajo, da so otroci po smrti starša, ko so v obdobju žalovanja, zelo ranljiva populacija in s tem bolj dovzetni za težave v socialnem prilagajanju ter za izzive v duševnosti (Raveis, Siegel in Karus, 1998, str. 166).

Bergman, Axberg in Hanson (2017) navajajo, da lahko smrt staršev otroka povzroči kratkoročne in dolgoročne posledice, vključno s težavami z duševnim zdravjem, tesnobo, depresijo, pomanjkanjem nadzora in povečano občutljivostjo na stres. Pomemben dejavnik po smrti staršev je ta, da začne otrok živeti z drugo osebo. To so lahko stari starši, tete, strici, sestre, bratje, posvojitelji, rejniki ali drugi, ki zanj prevzamejo starševsko skrb in vlogo. Zaradi vseh sprememb v družinski situaciji in vlogah ti otroci doživljajo globoko potrebo po podpori. Od tega, kako dobro bodo podprti, pa je odvisno tudi to, kako samo smrt doživljajo drugi skrbniki otroka. Kot pomemben vpliv na doživljanje smrti staršev omenjeni avtorji izpostavijo tudi način izgube starša. Če je šlo za izgubo starša v travmatičnih okoliščinah, kot so na primer nesreče, vojne, naravne katastrofe, samomor, nasilje, lahko ti otroci trpijo za travmatičnim žalovanjem. Ta travmatični dogodek lahko otroci doživljajo v obliki vsiljivih spominov, misli in občutkov (Bergman, Axberg in Hanson, 2017, str. 2).

Pomembno je prepoznati in razumeti posledice, ki jih smrt staršev lahko pusti na otroku, ter vlogo nujnega odvzema pri zagotavljanju potrebne zaščite in podpore. S hitrim in skrbnim izvedenim postopkom nujnega odvzema lahko pristojne službe zagotovijo otroku varno in stabilno okolje, ki je pomembno za njegovo okrevanje in nadaljevanje življenja.

1.2. Razumevanje travme in njenih posledic

V psihološkem smislu je travma odziv na izjemno stresen dogodek, ki ima lahko kratkoročne kot tudi dolgoročne posledice. Gre za katerikoli dogodek, ki ga oseba lahko doživlja kot fizično

ali čustveno ogrožajočega in škodljivega. Ni pa nujno, da vsak, ki je doživel stresen dogodek, razvije travmo. Travmatičen dogodek ima lahko na osebo takojšni čustven odziv, kot so občutki nemoči, preobremenjenosti šok ter težave pri obdelavi svojih izkušenj. Lahko ima pa tudi dolgotrajne odzive, kot je na primer depresija, ali pa se razvije v posttravmatsko stresno motnjo. Fizični simptomi travme se lahko kažejo v obliki glavobolov, utrujenosti, pospešenega srčnega utripa, potenja, nemira, nespečnosti in podobno (Jayne, 2020).

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019) kot travmatičen dogodek označita katerikoli dogodek, ki v človeku izzove intenziven strah in občutek, da nima nadzora nad dogodkom (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 204–205). Dogodki, ki so lahko za osebo travmatični, so na primer ustrahovanje, nadlegovanje, fizična, psihološka ali spolna zloraba, prometne nesreče, nenadna izguba ljubljene osebe, napad, ugrabitev, teroristične nesreče, vojna in podobne (Jayne 2020). Mešl in Drobnič Radobuljac (2019) ugotavljata, da se travma oblikuje, kadar posameznik ni sposoben ne boja, ne bega, kadar njegova ukrepanja ne prinesejo koristi in ko je njegov sistem za samoobrambo oslavljen ter porušen (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 204–205). Travmatični dogodki so lahko enkratni, lahko pa so ponavljajoči in stalni. Travmo lahko razvije tudi oseba, ki je bila priča nečemu travmatičnemu. Jayne (2020) navaja, da se ljudje na travmatične dogodke odzivamo različno. Ljudje lahko doživijo isto naravno nesrečo, a se bodo na njo odzvali zelo različno. Jayne (2021) navaja delitev travme na tri glavne vrste. To so akutne, kronične in kompleksne travme. Na kontekst nujnega odvzema se pogosto vežeta akutna ter kompleksna travma, ki ju bom v nadaljevanju tudi bolje predstavila (Jayne, 2020).

1.2.1. Razvojna kompleksna travma

Courtois (2004) razvojno travmo opiše kot vrsto travme, ki se ponavlja in kopiči čez čas znotraj določenih odnosov in okolij. V družinskem okolju se lahko ta izraža skozi nasilje in zlorabo otrok. Sam pojem razvojna travma se je začel razvijati, ko so raziskovalci ugotavljali, da so nekatere oblike travm bolj razširjene in zapletene kot druge. Ta prepoznana zapletenost je pripeljala do širšega razumevanja kompleksne travme, ki zdaj vključuje tudi druge oblike nasilja in travme, ki se pojavljajo v različnih odnosih in okoliščinah. Omenjena avtorica navaja, da se kompleksna travma v družinskem okolju pojavlja čez dolgo časovno obdobje, v katerem je žrtev ujeta in v primeru otrok ob tem še psihično in fizično nezrela, zato je zaradi ponavljajoče se zlorabe in neustreznega odziva družinskih članov ali drugih njegov razvoj pogosto resno ogrožen (Courtois, 2004, str. 412–413). Razvojno travmo Mešl in Drobnič Radobuljac (2019)

opišeta kot spregledano travmo, ki si jo pogosto razlagajo kot vedenjske težave otrok in menita, da bi jo bilo smiselno bolje poznati in razumeti njene posledice na prekinjenih razvojnih procesih (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 206–207).

A razvojna travma ni neodvisna od starosti. Težave, stres in izgube v prvih osmih tednih dojenčkovega življenja najbolj vplivajo na njihovo kasnejše počutje. Kljub pogostim mnenjem, da se otrok ne spomni ali ne zaveda dogodkov iz svojega zgodnjega življenja, je zmotno prepričanje, da ti dogodki nanj niso vplivali. Dogodki, ki se zgodijo med nosečnostjo ali v prvih štirih letih, si jih otrok ne more eksplicitno zapomniti, a na njegov kasnejši razvoj in počutje vseeno pomembno vplivajo. Vpliv teh dogodkov se pogosto odraža na zapletenem vedenju otrok med odraščanjem. Ta se odražajo skozi spomin telesa in ne uma (Lyons, Whyte, Stephen in Townsend, 2020, str. 3–4).

Avtorica Courtois (2004) navaja, da lahko otroci, izpostavljeni razvojni travmi, razvijejo kompleksne reakcije, ki se lahko kasneje razvijejo v kompleksno posttravmatsko stresno motnjo (C-PTSM) (Courtois, 2004, str. 413–415).

Čarapina (2022) razvoj C-PTSM pripiše kot posledico več dolgotrajnih ponavljajočih se ali neprekinjenih travm, katerih posledice ne izzvenijo. Razlaga, da se ta pojavi pri ljudeh, ki so odraščali v okolju, kjer so se srečevali z dolgotrajno ali ponavljajočo se izkušnjo zanemarjanja, fizične, čustvene ali spolne zlorabe, večkratnim pričevanjem nasilju ali zlorabi v družini, so bili ugrabljeni ali mučeni, so odraščali s skrbniki, ki so strašljivi, nepredvidljivi ali premočni, ali pa s skrbniki, ki trpijo zaradi odvisnosti ali nezdravljenih duševnih motenj (Čarapina, 2022, str. 1).

Kompleksna posttravmatska stresna motnja pogosto prizadene posameznike na več ravneh njihovega življenja. Ta vključuje težave v razpoloženju, regulaciji čustev, depersonalizacijo, disociacijo, težave v medosebnih odnosih, somatske težave in spremembe v sistemu vrednot (Courtois, 2004, str. 413–415).

Pomen prepoznavanja in ustrezne podpore ter pomoči ob razvojni travmi je ključen za preprečevanje nadaljnjih škodljivih vplivov na otroka in potencialnega razvoja kompleksne posttravmatske stresne motnje. Nujni odvzem lahko ob poznavanju in upoštevanju travme strokovnih delavk, predstavlja prekinitev nadaljevanja razvojne travme, če pa se je strokovne delavke ne zavedajo, lahko to poglobijo in otroku povzročijo še večjo stisko.

1.2.2. Sekundarna travma

Strokovne delavke so ves čas podpore in pomoči ter zaščite otrok močno vpete v življenje družine. Zaradi svoje vloge so izpostavljene težkim zgodbam družin, v katere morajo pogosto vstopati. Z nujnim odvzemom strokovne delavke močno posežejo v družinsko življenje in se s tem tudi same močno vpletejo v družinsko situacijo. Tako tesna vpletenost v travmatične izkušnje drugih ljudi lahko privede do pojava, ki ga imenujemo sekundarna travma.

Sekundarno travmo White-Gibson (2022) opiše kot travmo, ki je lahko znana tudi pod imenom sočutna utrujenost, nadomestna travma ali sekundarni travmatični stres in nastane, ko nekoga močno prizadene travma druge osebe. Lahko jo opišemo tudi kot stresni odziv na poslušanje ali pričanje prvotni travmatični izkušnji sogovornika. Ta se razvije ob poslušanju o travmi nekoga drugega. White-Gibson (2022) opiše, da je sekundarna travma pogosto prisotna v poklicih, ki zahtevajo veliko empatije, predvsem pri ljudeh, ki delajo z velikim srcem in so pripravljeni pomagati drugim. Ta se pogosto pojavlja v pomagajočih poklicih, kot so medicinske sestre, terapevti, strokovne delavke, policisti, gasilci, strokovnjaki za duševno zdravje in podobni. Zanimivi so tudi podatki, ki jih White-Gibson (2022) izpostavi, ki pravijo, da je približno 15 %–35 % socialnih delavk izkusilo simptome sekundarnega travmatičnega stresa (White-Gibson, 2022).

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019) opišeta, da so intervencije za strokovne delavke lahko izredno travmatične. Strokovne delavke v sklopu zaščite otrok pogosto vstopajo v družine, kjer niso dobrodošle in jih družine doživljajo kot grožnjo. V primerih, ko odkrijejo, ali pa jim otroci sami razkrijejo svojo izkušnjo, so lahko tudi same izpostavljene različnim oblikam travmatizacije, ko se na primer srečanje s starši, ki so nasilni ali jim grozijo, slabo sodelovanje z drugimi službami ali lastna re travmatizacije iz otroštva (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 202).

White-Gibson (2022) navede pogoste simptome, po katerih lahko prepoznamo sekundarno travmo. To so nočne more o zgodbi uporabnika, vsiljive misli, težave s spanjem, izogibanje uporabnikom, povečana pozornost, jeza, anksioznost, depresija, fizična izčrpanost, povečano pitje, uporaba substanc, prehranjevanje za soočanje s stresom ter povečana zamera do uporabnikov ali dela. Do sekundarne travme lahko pripeljejo dogodki, kot so poslušanje težkih zgodb, opazovanje ljudi v fizični ali čustveni stiski ter pričanje grozljivim poškodbam drugih (White-Gibson, 2022).

1.2.3. Akutna travma

Akutna travma nastane kot posledica izpostavljenosti enkratnemu stresnemu dogodku. Simptomi se običajno začnejo takoj po dogodku in lahko trajajo od tri dni do enega meseca od izpostavljenosti travmatičnemu dogodku. Ti vključujejo »flashbacks« (prebliske spomina), more, disociacijo, otopelost ter občutek odmaknjenosti od okolice. Če simptomi trajajo dlje kot mesec dni, že lahko govorimo o posttravmatski stresni motnji (Brazier in Ames, 2023).

More in prebliski iz preteklosti lahko z nepoznavanjem travme strokovnjaki hitro zamenjajo za prihajajočo moralno šibkost. Nepravilna ocena akutnih simptomov lahko spodbudi kognitivno izogibanje in poskus zatiranja misli o travmi, kar pa na koncu povzroči povečanje pogostosti simptomov ter s tem ovira okrevanje po akutnem odzivu na travmo (McNally, 2003, str. 782).

Kot navaja Rienks (2020), so socialne delavke zaradi svoje narave dela pogosto izpostavljene travmatiziranim uporabnikom. Glede na izzive in čustveno obremenitev, ki jo socialna delavka z opravljanjem dela z osebami z izkušnjo travme doživlja, lahko škodljivo vpliva na njega, širšo organizacijsko klimo, v kateri dela ter posledično tudi na otroke in družine, s katerimi dela. Socialne delavke se s sekundarno travmo soočajo na različne načine. Nekatere strategije spopadanja so učinkovite, nekatere pa le niso tako pozitivne. Negativne rezultate predvsem prinese strategija izogibanja, medtem ko bolj aktivni pristopi pripeljejo do bolj učinkovitih rezultatov. Strategije obvladovanja se precej prekrivajo z naraščajočim gibanjem skrbi zase, ki zagovarja pristop k spopadanju s stresorji, ki temelji na travmah. Mednje štejemo obiskovanje usposabljanja, zavedanje lastnih odzivov na stresorje ter ustvarjanje načrta samooskrbe (Rienks, 2020, str. 1–2).

1.3.Vloga in praksa centra za socialno delo pri nujnih odvzemih otrok

1.3.1. Protokol centra za socialno delo v primerih nujnih odvzemov otrok

Otrok je v smislu družbene vloge šibkejša oseba, ki potrebuje posebno pravno varstvo in zagovornišvo drugih. Zaradi tega je država nasilje nad otrokom po 192. členu Kazenskega zakonika (2012) opredelila kot samostojno kaznivo dejanje zanemarjanja mladoletne osebe in surovega dejanja. Omenjene avtorice menijo, da so ukrepi za zaščito otrok zahtevni in kompleksni postopki, zato poudarjajo pomembnost vključenosti vseh udeležениh, ki bodo s svojo strokovno podporo in delitvijo vlog ter nalog olajšali prevzemanje odgovornosti. Pri tem

avtorice poudarjajo, da mora imeti otrok ob sebi zaupno osebo, ki ga bo skozi celoten proces zastopala (Leskovšek, Miklič in Sitar Surić, 2019, str. 164–165).

Odvzem otroka in namestitev v drugo okolje je močan poseg v družino, ki lahko na celi družini pusti trajne posledice. Odločitev o tem ukrepu zahteva trden premislek in občutljivost, saj se neposredno dotika življenja vpletenih otrok in njihovih staršev (Čujović, 2019, str. 79). Nujni odvzem otroka je, kot navaja Sodstvo Republike Slovenije (2018), skrajni ukrep, ki se izvede, ko se prepozna, da je otrok hudo ogrožen in bi ga bilo treba nemudoma odstraniti iz okolja, v katerem trenutno je. V primeru suma o visoki ogroženosti otroka mora CSD ugotoviti, kako hudo je otrok ogrožen, in ob ugotovitvi utemeljenega suma otroka odvzeti in tudi namestiti drugam (*Sodstvo Republike Slovenije*, 2018).

Strokovne delavke na centrih za socialno delo imajo v skladu z 69. členom Zakona o socialnem varstvu javno pooblastilo, ki jim dovoljuje, da na področju socialnovarstvenih storitev izvajajo naloge, ki jih v Katalogu javnih pooblastil določa Skupnost centrov za socialno delo (2023). Katalog je strukturiran po vsebinskih sklopih, med katerimi je vključeno tudi področje nujnega odvzema otroka. Namen tega sklopa je, otroka s takojšnjim odvzemom zaščititi pred ogrožajočim domačim okoljem. Nujni odvzem strokovne delavke na centru za socialno delo izvedejo tako, da otroka odvzamejo iz domačega okolja in ga namestijo drugam še pred odločitvijo sodišča o predlogu. Namestijo ga lahko k drugi osebi, v krizni center, rejništvo ali strokovni center. Še pred samim odvzemom strokovne delavke na centrih za socialno delo zavezujejo nujna opravila, ki jih morajo v primeru nujnega odvzema opraviti (Skupnost centrov za socialno delo, 2023, str. 47–50).

Prijava o kaznivem dejanju je lahko podana na center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo v pisni oziroma elektronski obliki ali po telefonu. Če je bila prijava podana na policijo, bo strokovni delavec na policijski postaji sprožil postopek policijske oziroma kriminalistične preiskave. Policija bo stopila v stik z družino in preverila navedbe v prijavi pri drugih osebah, ki bi lahko o tem kaj vedele. O prijavi nasilja v družini mora policija v treh dneh obvestiti pristojni center za socialno delo. V primerih življenjsko ogrožajoče situacije pa lahko ukrepa tudi brez predhodnega obvestila na center za socialno delo. Ob prijavi na državno tožilstvo bo ta prijavo prepustil policiji in ji ob tem podal usmeritve. Center za socialno delo mora o prejemu prijave izvesti vse potrebne postopke za zaščito in pomoč otroku. Avtorice Leskovšek, Miklič in Sitar Surić (2019) ugotavljajo, da mora center za socialno delo skrbeti, da bodo postopki po

prijavi izvedeni hitro, koordinirano in v korist otroka, ki jo opredeli skupaj z otrokom (Leskovšek, Miklič in Sitar Surić, 2019, str. 165–170).

Kot navaja skupnost centrov za socialno delo (2023), mora ob podani prijavi strokovna delavka preučiti prejete informacije, kjer preuči predhodne obravnave in sodelovanje s starši ter naredi hitro oceno ogroženosti otroka. Opraviti mora obvezen pogovor s starši, kjer jih seznani s prijavo ogroženosti otroka in skupaj z njimi raziskuje okoliščine ter možnosti sodelovanja. Ob tem skupaj raziskujejo možnosti zmanjševanja tveganja in otrokove ogroženosti. Starše mora o odločitvah obveščati in jih seznani s posledicami. Pogovor mora opraviti tudi z otrokom, kjer mora paziti predvsem na to, da je v dialogu njegov zaveznik in prepreči večjo ogroženost. Skozi dialog odkriva otrokove stiske, strahove in skupaj z njim raziskuje oblike pomoči, želje in njegove potrebe. Po pogovoru z otrokom opravi tudi obisk na domu, kjer se seznani z razmerami v domačem okolju in prilagojeno otrokovim razvojnim posebnostim pojasni mogoč ukrep. Ko zbere dovolj informacij in si tako že ustvari sliko situacije v domačem okolju, naredi oceno ogroženosti, kjer pretehta dejavnike tveganja in varovalne dejavnike otroka (Skupnost centrov za socialno delo, 2023, str. 47–50).

Leskovšek, Miklič in Sitar Surić (2019) opišejo tri vrste ocene ogroženosti. To so takojšnja, začetna in celovita. Takojšnja ocena ogroženosti, strokovna delavka naredi, ko je treba takoj in brez odlašanja ukrepati in v teh primerih ni možno narediti celovite ocene ogroženosti ter natančnega načrta pomoči. V takšnih primerih mora imeti strokovna delavka sposobnost za hitro oceno ogroženosti otroka. Ker gre v tem primeru za hud poseg v družinsko okolje, je pomembno, da to delo opravljata dva strokovna delavca (Leskovšek, Miklič in Sitar Surić, 2019, str. 171–174).

Če strokovna delavka na CSD oceni, da bi pri odločitvi potreboval pomoč drugih strokovnih delavk na centru za socialno delo, lahko skliče strokovni tim (Skupnost centrov za socialno delo, 2023, str. 47–50). Leskovšek, Miklič in Sitar Surić (2019, str. 171–174) tim opišejo kot pomembno prakso centrov za socialno delo, saj se na ta način izvede bolj poglobljen in celovit premislek o zaščiti otroka.

Če se izkaže, da je otrok hudo ogrožen, ima strokovna delavka pooblastilo, da otroka staršem odvzame in namesti drugam. Pri izvedbi nujnega odvzema, se lahko opre na pomoč policije. Ob tem mora tako staršem kot tudi osebi, ki ji je otroka predala, vročiti izpolnjen obrazec o nujnem odvzemu. V 12 urah po odvzemu otroka mora center za socialno delo sodišču posredovati predlog za začasno odredbo, v katerem navede vsa dejstva, ki izkazujejo hudo

ogroženost otroka. Če oceni, da bi bilo to v korist otroka, ob tem poda tudi predlog za prepoved ali omejitev stikov (Skupnost centrov za socialno delo, 2023, str. 47–50). Sodstvo Republike Slovenije navaja, da se mora sodišče v roku 24 ur odločiti o predlogu. V primeru odobritve začasne odredbe mora nato CSD vložiti predlog za izrek ukrepa trajnejše narave, s katerim poseže v starševsko skrb (*Sodstvo Republike Slovenije*, 2018).

V sklopu centrov za socialno delo so organizirane tudi interventne službe, ki delujejo izven poslovnega časa centrov in so namenjene nujnim in neodložljivim primerom na podlagi obvestila policije. Te delujejo v primerih ogroženosti otroka, zaznanega nasilja v družini, kadar oseba brez popolne poslovne sposobnosti ostane brez varstva in oskrbe ali v primerih, ko gre za starejšo osebo, ki je brez svojcev in se znajde v hudi stiski (Skupnost centrov za socialno delo Slovenije, b. d.).

Leskovšek, Miklič in Sitar Surić (2019) opišejo ukrepe, ki temeljijo na varstvu koristi otroka. To sočasne odredbe in ukrepi trajnejšega značaja. Pri odvzemu otroka staršem lahko sodišče z začasno odredbo določi način, kraj in čas izvajanja stikov, ki se izvajajo največ dve uri na teden. Ukrepi takšne narave lahko traja do največ devet mesecev in ga ni mogoče ponovno izdati ali podaljšati. Pravica otroka do stika s staršem se lahko ob otrokovem jasnem nasprotovanju stikov spremeni v prisilo. Začasna odredba je lahko izdana tudi v primeru dolgotrajne prekinitve stikov. V tem primeru mora strokovna delavka na centru za socialno delo pomagati k ponovni vzpostavitvi stikov. Ukrepi trajnejše narave so ukrepi, ki močno posežejo v družinsko dinamiko. Sodišče lahko z njimi omeji starševsko skrb, poda odločitev o zdravniškem pregledu ali zdravljenju, omeji ali odvzame pravico do stikov, odvzame otroka staršem, ga namesti v strokovni center in odvzame starševsko skrb. Ob tem lahko sodišče določi, na kakšen način, center za socialno delo preverja izvajanje starševske skrbi. Pred odločitvijo sodišča o ukrepu trajnejšega značaja mora center za socialno delo izdelati načrt pomoči. Ta je namenjen intenzivni pomoči družini, v namen soustvarjanja varnejšega domačega okolja (Leskovšek, Miklič in Sitar Surić, 2019, 182–190).

Nujni odvzemi otrok od strokovnih delavk zahtevajo hiter razmislek o najboljšem interesu otroka. Ti procesi so zahtevni in občutljivi, zato je pomembno, da so strokovne delavke dobro podprte z jasnimi protokoli in smernicami, ki jim pomagajo pri sprejemanju odločitev in pri sami izvedbi. Skupaj z drugimi institucijami morajo hitro in učinkovito oceniti ogroženost otroka ter izvesti potrebne ukrepe za njegovo zaščito. S pravočasnim ukrepanjem lahko otroku zagotovijo varnost in v tem času s starši gradijo za otroka stabilno in spodbudno okolje.

1.3.2. Zakonodaja, na kateri temelji na nujni odvzem

Podlage za izvajanje nujnega odvzema otroka, po katerih se ravna strokovne delavke, so Konvencija o otrokovih pravicah (*Konvencija o otrokovih pravicah*, 1989), Družinski zakonik (*Družinski zakonik*, 2019) (členi 16, 153, 156, 157, 158, 160, 167, 168 in 180) ter 106. člen Zakona o preprečevanju nasilja v družini (*Zakon o preprečevanju nasilja v družini*, 2008) (Skupnost centrov za socialo delo, 2023, str. 47).

Konvencija o otrokovih pravicah (*Konvencija o otrokovih pravicah*, 1989) (KOP) je mednarodni sporazum, namenjen zaščiti in zagotavljanju osnovnih pravic vsem otrokom po svetu. Sprejeta je bila 20. novembra 1989 s strani Generalne skupščine Združenih narodov in je eden najpomembnejših pravnih instrumentov, ki opredeljujejo pravice otrok. Ta je začela veljati leta 1990 (Varuh človekovih pravic Republike Slovenije, b.d.). Konvencija o otrokovih pravicah v 18. členu, pristojnim službam in tudi staršem oziroma skrbnikom nalaga dolžnost ravnanja v korist otroka (*Generalna skupščina Združenih narodov*, 1989, str. 5).

Zermatten (2010) meni, da Konvencija o otrokovih pravicah (*Konvencija o otrokovih pravicah*, 1989) ni zgolj seznam pravic, temveč ustvarja nov status otroka kot subjekta pravic in mu priznava dostojno življenje. Omenjen avtor meni, da z združitvijo materialnih pravic in načel KOP nedvoumno uveljavlja otroka kot posameznika, upravičenega do človekovih pravic (Zermatten, 2010, str. 483).

Po 20. členu KOP je vsakemu otroku treba zagotoviti nadomestno skrb, v primeru, da je v družinskem okolju, ki ni v skladu z otrokovimi koristmi (*Generalna skupščina Združenih narodov*, 1989, str. 5).

Pomembna podlaga za izvedbo nujnega odvzema otroka, po kateri se strokovne delavke ravna, je Družinski zakonik (*Družinski zakonik*, 2019). Družinski zakonik določa pravila in postopke v zvezi z vzgojo in varstvom otrok ter ukrepe za varstvo njihovih koristi. Strokovne delavke morajo na podlagi DZ skrbeti za otrokove koristi in lahko v primeru ogroženosti otroka ukrepajo, vendar le toliko, kolikor je nujno potrebno za zaščito otroka. Po DZ obstajajo tri možnosti za odvzem otroka staršem in njegovo namestitev drugam. Prva možnost je nujni odvzem otroka, ki ga izvede center za socialno delo za hitro zaščito otroka v akutnih položajih ogroženosti. Drugi dve možnosti za odvzem otroka in namestitev sta v pristojnosti sodišča. Sodišče lahko izreče začasno odredbo o odvzemu otroka in ga namesti k drugi osebi ali v ustrezen center, ne da bi seveda izdalo kakršno koli sodno odločbo. Tretja možnost je končni ukrep odvzema otroka staršem in njegova posledična namestitev drugam, kar lahko izreče

sodišče na podlagi ugotovljene ogroženosti otroka, ko nobena druga oblika vzgoje in varstva ne bi bila primerna. Sodišče mora pri teh odločitvah vedno upoštevati otrokovo korist in se opreti na mnenje centra za socialno delo ter določene standarde za skrbnika ali rejnika (Čujovič, 2019, str. 84-86).

DZ v členih, ki jih morajo strokovne delavke upoštevati v kontekstu nujnih odvzemov navaja, da morajo centri za socialno delo in druge službe, ki delajo v sistemu zaščite otrok, medsebojno sodelovati pri izvajanju nalog. Sodišča in centre za socialno delo navaja kot dolžne izvajati ukrepe za zagotavljanje vzgoje, varstva in zaščite otrokovih pravic ter koristi. DZ vključuje načelo najmilejšega ukrepa, ki daje prednost ukrepom, ki določa, da morajo strokovne delavke izbrati ukrep, ki čim manj posega v starševsko skrb, pod pogojem, da se še vedno zavarujejo koristi otroka. DZ navaja, da lahko sodišče izreče ukrep, če ugotovi, da je otrok ogrožen zaradi dejanja ali opustitve dejanj staršev. Določa, da mora sodišče pri odločanju o ukrepih upoštevati otrokovo mnenje in kasneje tudi spremljati in prilagajati ukrepe glede na varstvo otrok. Družinski zakonik strokovnim delavkam na centru za socialno delo določa ukrep nujnega odvzema, ki ga morajo izvesti v primeru, da je otrok tako hudo ogrožen, da ga je mogoče zaščititi le z nujnim odvzemom. Po odvzemu mora center za socialno delo v 12 urah predlagati sodišči izdajo začasne odredbe, o kateri mora sodišče odločiti v roku 24 ur. Če sodišče začasne odredbe ne odobri, se mora otroka nemudoma vrniti staršem. Prav tako pa Družinski zakonik zavezuje vse službe, o prijavitveni dolžnosti na CSD ali sodišče, v primeru, da izvedo za ogrožajoče okoliščine (*Družinski zakonik*, 2019, str. 5–61).

1.4. Razvojne posebnosti pri nujnih odvzemih

Da bi lahko otrokom zagotovili čim bolj ugoden razvoj, Sword (2021) ugotavlja, da je potrebno, da tako starši kot tisti, ki delajo z otroki, dobro poznajo in razumejo posebnosti razvoja otroka. Omenjeni avtor ugotavlja, da je treba razumeti, da s pojmom razvoj otroka, vanj poleg fizičnega razvoja, sodijo tudi socialni, čustveni, kognitivni in komunikacijski razvoj. Ugoden zgodnji razvoj je za otroka pomemben, saj ta postavlja temelje za preostanek njegovega življenja. Neizpolnjene otrokove potrebe lahko vplivajo na prihodnje težave z duševnim zdravjem ter globoko zakoreninjenimi težavami (Sword, 2021).

Hestbæk, Höjer, Pösö in Skivenes (2020) predstavijo temeljni problem, ki se pojavi pri nujnih odvzemih. Sama zakonodaja in smernice za odvzem otrok so podane na način, ki ne upošteva razvojnih posebnosti otrok. Te otroke omenjajo kot eno starostno neodvisno kategorijo. Zato so

ta merila za odvzem preveč splošna in se ne prilagajajo starostnim skupinam. Omenjeni avtorji navajajo, da je Norveška uvedla posebna merila za odvzem novorojenčkov, medtem ko tega pri drugih sistemih nordijskih držav ne opažajo (Hestbæk, Höjer, Pösö, Skivenes, 2020, str. 6).

1.4.1. Nujni odvzem in namestitev novorojenčka

Na razvoj otroka pomembno vpliva že prednatalno obdobje, ki traja od spočetja do rojstva otroka. Bratanič (2004) prednatalno obdobje opiše kot najbolj dramatično in zapleteno obdobje, v katerem je velik poudarek na razvoju možganov (Bratanič, 2004, str. 146).

Odvzem novorojenčka materi se pogosto zgodi že po nekaj urah po porodu, ko mati še okreva v porodnišnici. Kot poročajo Backer, Chivers, Mason, Sandall ter Easter (2022), je odvzem novorojenčka zelo boleč, vsiljiv in čustveno nabit dogodek tako za starše kot tudi za strokovne delavke, ki sam odvzem izpeljejo (Backer, Chivers, Mason, Sandall in Easter, 2022, str. 1-2).

Csazar-Nagy in Bokkon (2018) dodajata, da ima lahko ta dogodek hude posledice tudi na novorojenčku. Omenjena avtorja ugotavljata, da je tesen stik med novorojenčkom in materjo v prvih urah po rojstvu izredno pomemben za spodbujanje zdravega razvoja in samoregulacije dojenčka. Omenjena avtorja poročata o ugotovitvah raziskav, ki so pokazale, da novorojenčki, ki so prvi dve uri po rojstvu preživel s kožo na koži s svojimi materami, kažejo boljšo samoregulacijo. To pomeni, da so spodobni bolje uravnati svoje čustvene in fiziološke reakcije ter se lažje pomiriti, če so v stiku s svojo materjo (npr. Bystrova, Ivanova, Edhborg, Matthiesen, Ransjö-Arvidson, Mukhamedrakhimov, Uvnäs-Moberg in Widström, 2009). V nasprotnem primeru pa raziskave kažejo na prisotnost večje frustracije in manj mirnega spanca pri otrocih, ki so bili materi odvzeti. Ob tem so se kazali tudi znaki višje ravni kortizola, ki kaže na povečan stres. Za novorojenčka se pomembnost zgodnjega stika z materjo kaže v maminem vonju, dotiku, glasu, obrazu ter mikrobioti. Novorojenčki imajo močno razvit voh in se po njem orientirajo bolj kot po drugih čutilih. Vonj matere lahko omili novorojenčkov jok, izboljša sprejemanje bradavic in samo hranjenje. Z vonjem lahko novorojenček zaznava in razlikuje. Sam voh novorojenčka je prav tako zelo povezan s spomini, ki v njem sprožajo slike, zvoke in besede. Za novorojenčka je izrednega pomena tudi mamin dotik, ki mu daje občutek varnosti, udobja in ljubezni. Dotik je eden najzgodnejših oblik interakcije med materjo in otrokom in v novorojenčku spodbuja rast in razvoj pozitivnih učinkov dodatne mehanosenzorične stimulacije. Omenjena avtorja poročata o ugotovitvah raziskav, ki kažejo na to, da človeška koža sproža dobro počutje, zato zgodnji stik med materjo in otrokom zelo pozitivno vpliva na novorojenčke in izboljšuje njegov fiziološki, čustveni in kognitivni razvoj (Löken, Wessberg,

Morrison, McGlone in Olausson, 2009). Prav tako lahko stik izboljša dojenje, stabilnost novorojenčkove temperature, zmanjša kortizol v slini, srčni utrip, organizira cikle spanja in budnosti ter vpliva na njihov duševni in psihomotorični razvoj v prvem letu življenja. Pomemben vidik navezanosti med materjo in novorojenčkom je mamin glas. Tega začenjajo prepoznavati že v maternici. Že po prvih nekaj dneh pa lahko jasno razlikujejo materin glas od drugih zvokov in temu dajejo prednost. Omenjena avtorja poročata, da materin glas v določenih delih možganov sproži večjo aktivnost, kar se kaže v otrokovem čustvenem udobju in učenju. Za novorojenčke je predvsem značilno, da imajo omejeno sposobnost vidne ostrine in občutljivost za svetlobo, barve in kontrast. Ti imajo radi obraze, predvsem, če je to obraz matere in se odzivajo na čustvene izraze na obrazih. Avtorja poročata, da lahko novorojenček prepozna obraz mame že po prvih urah po rojstvu in zanj izrazijo večje zanimanje. Omenjena avtorja izpostavljata tudi to, da lahko zgodnja ločitev matere od novorojenčka poslabša sestavo mikrobioma dojenčka, saj prekine naravno prenašanje koristnih bakterij z matere na otroka. Poročata, da lahko to pomembno vpliva na zdravje dojenčka in poveča tveganje za bolnišnične okužbe (Csazar-Nagy in Bokkon, 2018, str. 337–343).

Zgoden stik med materjo in novorojenčkom je torej ključen za zdrav razvoj otroka. Čustvena povezava med materjo in otrokom, ki se vzpostavi od samega začetka, ima globok in dolgoročen vpliv na otrokovo življenje. Razumevanje tega je pomembno za oblikovanje ustreznih praks in politik na področju zdravstva in socialnega varstva, ki imajo vpliv na zgodnje interakcije, ter zagotavljajo optimalno podporo in oskrbo.

1.4.2. Nujni odvzem in namestitvev dojenčka, malčka in predšolskega otroka

Dojenčki oziroma malčki so precej nemočni in odvisni od svoje družine in staršev. V njih vlada močna potreba po varnosti, čustveni negi ter doslednosti. Med ljudmi pogosto velja zmotno prepričanje, da dogodki, kot je na primer odvzem otroka, na dojenčka ne vplivajo, saj tega ne opazijo in se dogodka ne spomnijo. A vendar lahko dogodki, ki vplivajo na starejše, pomembno vplivajo tudi na dojenčke oziroma otroke do tretjega leta starosti. V tej starosti lahko travmatični dogodki pomembno vplivajo na otrokov razvoj, na področju jezika, mobilnosti, fizičnih in socialnih veščin ter obvladovanja čustev. V zgodnjih mesecih njihovega življenja so predvsem občutljivi za težave, ki bremenijo njihove starše, odsotnost starša, hrup, neurejena dnevna rutina ter pomanjkanje starševskega razumevanja. Ob tem se lahko odzivajo z nenavadno visoko stopnjo stiske, »zamrznjeno budnostjo«, otrplostjo, zakrivanjem čustev, z izgubo igrivosti in smehljanja, prehranjevalnih veščin, izogibanjem očesnega stika, nemirnostjo ter vzratnim razvojem telesnih spretnosti (Victoria State Government, 2022).

Za dojenčke, malčke in predšolske otroke je odsotnost »izbranih odraslih« izredno škodljiva, saj imajo v stiski močan nagon, da se približajo znani osebi. Ko te možnosti nimajo, se njihova stiska le stopnjuje. Casey family programs (2018) ugotavljajo, da tudi, če so starši zlorablajoči ali otroka zanemarjajo, lahko motnje v odnosih povzročijo padec odpornosti, stres, prekinitve vzorcev spanja ter sposobnost boja proti bolezni. Ti lahko delujejo tudi na možgane in zavirajo otrokov razvoj (Casey family programs, 2018, str. 2–3).

Zgodnje obdobje je kritično obdobje, v katerem so dojenčki in malčki občutljivi na interakcijo z okoljem in potrebujejo velik poudarek na stabilnosti, varnosti in negi. Odsotnost staršev v tem obdobju lahko privede do resnih čustvenih in fizičnih posledic, ki zavirajo otrokov razvoj in dobro počutje. Zato je ključnega pomena, da se v tem obdobju staršem in otrokom zagotovita podpora in pomoč pri ustvarjanju varnega in stabilnega okolja.

1.4.3. Nujni odvzem in namestitvev osnovnošolskega otroka in mladostnika

Wise (2018) mladostništvo opiše kot obdobje sprememb, nepredvidljivih in močnih odzivov ter odzivov, s prehodom iz otroštva v odraslost. V tem obdobju se zgodi novo zavedanje o telesu, občutka osebnosti, novih impulzov, povečata se zavest o notranjih občutkih in spodobnost refleksije. Prav tako pa je obdobje, ko prihaja do spreminjanja odnosov do ljudi, skupin in še posebno do staršev in drugih družinskih članov. Za obdobje adolescence je prav tako značilna odtujitev od staršev in družine (Wise, 2018, str. 67–68).

A kljub zmanjšanju časa, preživetega s starši, navezanost mladostnika in starša močno vpliva na kognitivno, socialno in čustveno delovanje mladostnika. Moretti in Peled (2004) poudarjata, da je lahko varna navezanost med staršem in mladostnikom povezana z manj vpletenosti v tvegano vedenje, manj težavami z duševnim zdravjem ter izboljšanjem socialnih veščin in strategij obvladovanja. Omenjeni avtorici ugotavljata, da mladostništvo predstavlja dilemo navezanosti – ohranjanje povezanosti s starši ob raziskovanju novih družbenih vlog stran od družine in razvijanje odnosov z vrstniki in romantičnimi partnerji. Ob tem avtorici poudarjata, da zdrav prehod v adolescenco olajšata varna navezanost in čustvena povezanost s starši ter dodajata, da prehod ni uspešen z ločitvijo od staršev. V tem času mladostnik od starša potrebuje bližino, tolažbo ter fizično razpoložljivost (Moretti in Peled, 2004, str. 552–553).

Raission, Dierkhising, Mullins Geiger in Schelbe (2014) navajajo, da je le malo raziskav o zlorabi otrok, ki se osredotočajo na vstop mladostnikov v sistem zaščite otrok. Vseeno je temu treba dati večji poudarek, saj mladostniki zaradi razlik v psihosocialnem razvoju in različnih razvojnih kontekstov predstavljajo drugačno skupino od mlajših otrok. Omenjeni avtorji

navajajo, da mladostniki zlorabo doživljajo drugače kot mlajši otroci, kar lahko pripišemo njihovim fizičnim, kognitivnim in psihološkim spremembam, ki se dogajajo v njihovem obdobju razvoja (Raissian, Dierkhising, Mullins Geiger in Schelbe, 2014, str. 3–4).

Velika težava, ki jo Raissian, Dierkhising, Mullins Geiger in Schelbe (2014) omenijo, je, da lahko videz zrelosti prispeva k prepričanju, da lahko mladostniki sami skrbijo zase in nimajo tako velike potrebe po zaščiti. S tem pojasnjujejo verjetnost manjše vključenosti mladostnikov v sistem zaščite. Ob tem ugotavljajo, da so mladostniki v primerjavi z mlajšimi otroki večkrat vključeni v skupinsko ali institucionalno varstvo in redkeje v rejniško družino. Ti običajno doživljajo več premestitev in večjo nestabilnost kot mlajši otroci. Omenjeni avtorji navajajo tudi, da mladostniki manj verjetno zapustijo sistem varstva otrok zaradi posvojitve, ponovne združitve ali skrbništva kot mlajši otroci in bolj verjetno oskrbo zapustijo zaradi emancipacije (Raissian, Dierkhising, Mullins Geiger in Schelbe, 2014, str. 4–5).

Z vstopom otroka oziroma mladostnika v šolsko okolje prihaja do mnogih sprememb, predvsem v njegovem socialnem okolju, kjer začnejo igrati pomembno vlogo odnosi z vrstniki in učitelji. Čeprav so mladostniki zaradi svoje navidezne zrelosti pogosto manj vključeni v sistem zaščite, je njihova potreba po pomoči in podpori zelo pomembna. Pomembno je, da znajo strokovne delavke prepoznati edinstvene izzive, s katerimi se soočajo, in poiskati ustrezno zaščito in podporo, da se omogoči uspešen prehod v odraslost. V tem občutljivem obdobju lahko nujni odvzem prinese še dodatno spremembo v življenje mladostnika, ki lahko močno vpliva na občutek stabilnosti in varnosti. Stabilna in varna navezanost otroku oziroma mladostniku omogočata, da se lažje sooča z izzivi, ki jih prinaša šolsko okolje.

1.5. Pristop utemeljen na razumevanju travme

Čujović (2019, str. 79) odvzem otroka opiše kot močan poseg v družino. Avtorici Mešl in Drobníč Radobuljac navajata, da je otrok že pred odvzemom prihajal iz travmatičnega okolja, kjer je bilo prisotno nasilje, zanemarjanje, zlorabe ali podobno. Zato omenjeni avtorici poudarjata, da se je ob zaščiti otrok treba zavedati, kako pomembno je, da v postopku zaščite strokovne delavke ne povzročijo otroku še dodatne travme. Pristop, utemeljen na razumevanju travme, je temeljni pristop, ki se osredotoča na prepoznavanje simptomov travme in s tem stremi k izogibanju re-travmatizacije in povzročanja dodatne škode. Sam pristop izhaja iz razumevanja, da se lahko strokovne delavke pri delu z otroki pogosto ujamejo v past strokovnosti in prevzemanja vloge vsevednega in pri tem poudarja pomembnost, da strokovna delavka raziskuje spoštljivo in radovedno ter se ob tem zaveda, da je lahko tudi otrok

strokovnjak na podlagi lastnih izkušenj. Načela pristopa, ki temelji na razumevanju travme, poudarjajo varnost, zaupanje, izbiro, sodelovanje in krepitev moči. Ta pristop se osredotoča na zagotavljanje telesne, psihološke in čustvene varnosti tako za strokovnjake kot tudi za posameznike, ki so doživeli travmatične izkušnje, z namenom ponovne vzpostavitve občutka nadzora in moči (Mešl, Drobnič Radobuljac, 2019, str. 202–216).

1.5.1. Na razumevanju travme utemeljen sistem zaščite otrok

Področje zaščite otrok je eno od področij, kjer bi bilo treba uvesti pristop, utemeljen na razumevanju travme, saj bi lahko s tem skrbeli za večjo stabilnost, zdravljenje in okrevanje otrok. Ta pa ne bi bil osredotočen le na otrokovo travmo, temveč bi poudarek dal na sodelovanje z vso družino (Mešl, Drobnič Radobuljac, 2019, str. 218).

Kot omenijo Toikko, Seppälä, Häkkinen in Hietamäki (2021) lahko podporo družinam sistem nudi tako v ožjem kot tudi širšem smislu. V širšem kontekstu zajema podporo družinam, raznovrstne socialne storitve za podporo blaginji družin, medtem ko se v ožjem smislu predvsem osredotoča na storitve znotraj sistema zaščite otrok, kot so na primer zgodnje pomoči in podpore (Toikko, Seppälä, Häkkinen in Hietamäki, 2021, str. 374).

Čeprav lahko mnogi sprejmejo pobudo za prakso, utemeljeno na razumevanju travme, in njena načela poznajo, je to treba še uvesti v prakso (Levenson, 2020, str. 288).

V postopku sistema zaščite otrok bi se morale strokovne delavke ravnati po temeljnem pristopu, utemeljenem na razumevanju travme, in s tem upoštevati različne vidike, ki lahko zmanjšajo ponovno travmatizacijo v sistemu zaščite. Mešl in Drobnič Radobuljac (2019) podata načine, kako se lahko strokovne delavke odzivajo na podlagi pristopa, utemeljenega na razumevanju travme.

- Strokovne delavke si bodo odzive in vedenja otrok, ki jih vidijo v sedanosti, z razumevanjem pristopa lažje razlagale. Po pristopu razumejo, da so vedenja in odzivi vzorci, ki so jih otroci prinesli iz svojega primarnega okolja, ki so jim v tistem času pomagali preživeti. Strokovne delavke se te prilagoditve na preteklo travmatično izkušnjo morajo zavedati in v skladu z njo ravnati.
- Prav tako je ob tem pomembno zagotavljanje fizične in čustvene varnosti ter so temu primerno prilagojeni tudi odzivi odraslih. Ti naj bodo dosledni, predvidljivi in spoštljivi.
- Velik vpliv na posameznikovo zaznavanje in odzivanje ima njegov kulturni kontekst, ki se ga je ob delu treba zavedati in se jim ustrezno prilagajati.

- Ljudje z izkušnjo travme lahko ob travmatičnem dogodku izgubijo občutek nadzora nad lastnim življenjem in kompetencami, zato je pomembno, da si strokovna delavka prizadeva za ponovno vzpostavitev nadzora nad življenjem ter mu ob tem nudi informacije in pričakovanja.
- Strokovna delavka mora skrbeti, da v procesu podpore in pomoči ne pride do prevzemanja večje moči nad uporabnikom, ampak tudi, da se v kontekstu oba počutita enakovredno.
- Osredotoči se na sodelovanje znotraj organizacije in med različnimi sistemi pomoči.
- Izhaja iz prepričanja, da lahko posameznik okreva s pomočjo pristnih in pozitivnih odnosov.
- Najpomembnejše pa je, da verjame, da je okrevanje možno za vsakogar in se ob tem osredotoča na moči in v prihodnost usmerjene cilje (Mešl, Drobnič Radobuljac, 2019, str. 216–217).

Spremembe, ki bi jih prinesel pristop, utemeljen na razumevanju travme, so, da se začne na drugačen način razumevati vedenja otrok, ki bi si jih z nerazumevanjem pristopa razlagali kot duševno težavo otroka. Z uveljavitvijo pristopa se cilj sistema zaščite otrok razširi in usmeri v zdravljenje vplivov travme ter obenem izboljša otrokove socialne in čustvene blaginje. Da pa bi zagotovili otrokovo blaginjo, pa je pomembno medsebojno sodelovanje različnih služb, ki omogoči še boljšo podporo pri obdelavi travme. Ker gre pri tem pristopu za razumevanje in prepoznavanje travme, lahko strokovne delavke travmo hitro prepoznajo in posledično hitro ukrepajo, kar lahko prepreči dolgotrajen vpliv travme (Mešl, Drobnič Radobuljac, 2019, str. 219).

Z uporabo pristopa, utemeljenega na razumevanju travme v sistemu zaščite otrok, se med otrokom in strokovnim delavkam ustvarja atmosfera zaupanja, ki omogoča večji občutek vrednosti, samospoštovanja ter upanje, da obstajajo vredni in sočutni drugi (Levenson, 2020, str. 296–297).

1.5.2. Na razumevanju travme utemeljen nujni odvzem otrok

Toikko, Seppälä, Häkkinen in Hietamäki (2021) v svojem delu poudarjajo, da lahko sistem zaščite otrok podpira blaginjo otrok na način, da okrepi vsakodnevno življenje družin v stiski. Cilj teh pomoči in podpore je predvsem preprečiti potrebo po neposrednih nujnih intervencijah, kot sta odvzem in namestitve otrok izven doma. Kljub temu pa omenjeni avtorji opozarjajo, da so včasih za zagotovitev blaginje otrok odvzemi otrok nujni (Toikko, Seppälä, Häkkinen in Hietamäki, 2021, str. 372–373).

A ti postopki zaščite otrok, kot ugotavljata Mešl in Drobnič Radobuljac (2019), so lahko močno povezani s travmo. Za otroka že sama ločitev od staršev predstavlja travmatično izkušnjo. Avtorji Lamponen, Poso in, Burns (2019, str. 486) dodajajo, da ko gre za nujne odvzeme, je lahko ta izkušnja še toliko težja, saj na odvzem niso bili pripravljeni ne starši in ne otroci.

Dogodki, ki povzročijo travmatične izkušnje v primarnem življenju, imajo, kot navajata Mešl in Drobnič Radobuljac (2019), lahko dolgoročne posledice na različna področja posameznikovega življenja ter se lahko odražajo tudi v kasnejši odraslosti. V kolikšni meri se bodo odražali pa je odvisno od otrokove odpornosti in narave travmatične izkušnje. Odpornost otroka je odvisna od različnih dejavnikov. To so na primer življenjsko ozadje, telesne in psihološke značilnosti, naučene zmožnosti in občutek za lastno sposobnost ob spoprijemanju z nevarnostmi. Po Mešl in Drobnič Radobuljac (2019) je ključno razumeti, da lahko zloraba osebe, za katero otrok verjame, da jo bo zaščitila in podprla, lahko povzroči nevrobiološke, telesne in psihične spremembe v njegovem razvoju in s tem ogrozi spodobnost za obvladovanje stresorjev. Da bi omogočili zaščito otrok in s tem čim manjšo izpostavljenost obremenjujočim izkušnjam, moramo poskrbeti, da bo sam postopek zaščite otrok čim manj travmatičen in da bodo tudi strokovnjaki v postopku za to ustrezno usposobljeni (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 202–203).

Da ob odvzemu pripomoremo k zmanjšanju travme, Garcia (2019) predlaga ustvarjanje načrta. Omenjena avtorica navaja, da je ob tem treba biti občutljiv na otrokovo travmo in komunicirati na način, ki ne povzroča dodatne škode. Za strokovno delavko je pomembno, da pri sodelovanju z družino izkazuje empatijo ter otroku zagotavlja pojasnila na način, ki bo primeren njegovi starosti. Garcia (2019) predstavi pomembnost ustvariti predvidljivost za otroke tako, da strokovna delavka korak za korakom informira postopek odvzema. Ob tem avtorica navaja, da je na razumevanju travme utemeljena praksa ključna za preprečevanje travme, ki jo lahko povzroči sistem. Avtorica opiše pomembnost zmožnosti strokovnih delavk na področju varstva otrok, da prepoznajo svojo vlogo pri odločitvi, ki lahko potencialno povzroči bolečino in travmo otroka. Pristop, utemeljen na razumevanju travme, obenem vključuje tudi obveščanje otroka o tem, kaj se dogaja in kaj se bo zgodilo ter spodbujanje otroka k postavljanju vprašanj ter spraševanje o tem, kaj potrebuje, da se bo počutil varnega. Avtorica v kontekstu namestitve otroka v nov dom izpostavi pomembnost, da strokovna delavka otroka v nov dom vodi na način, da upošteva travmo in mu s tem zagotavlja varno okolje. S prihodom otroka v nov dom mora skupaj z otrokom preveriti, da se otrok počuti varno in mu pomaga ustvariti predvidljivost s poizvedbo o dnevnih rutinah in pravilih tam (Garcia, 2019, str. 11–13).

Temeljna naloga sistema zaščite je zagotavljanje blaginje otrok in s tem čim manj posegati v družinsko življenje. Kljub temu pa so nujni odvzemi za preprečitev hude ogroženosti otroka neizogibni. V takih primerih je dobro, da nujni odvzem poteka na način, da je za otroke in starše ta dogodek čim manj travmatičen. Pristop, utemeljen na razumevanju travme, vključuje podrobno razumevanje travme, njenih vplivov, zavedanje življenjskega konteksta in omogoča blaženje negativnih učinkov, ki lahko nastanejo v sistemu zaščite. Bistveno je, da so strokovne delavke ustrezno usposobljene za prepoznavanje in zmanjševanje travme, ki jo lahko povzročijo postopki v sistemu zaščite otrok ter pri svojem delu delujejo empatično in na razumevanju otrokove perspektive.

1.6. Travma povzročena v sistemu zaščite otrok pred, med in po odvzemu otroka

Sistem zaščite otrok je zastavljen na način, da otroka zaščiti pred zlorabo ali zanemarjanjem na način, da izvede postopke preiskovanja, odvzema ter namestitve. Institucije, ki delajo v sistemu zaščite otrok, se morajo zavedati, da so to po vsej verjetnosti otroci, ki izhajajo iz kompleksnih okolij in imajo lahko razvite zapletene travme. S tem zavedanjem morajo te institucije z velikim premislekom ugotoviti, ali je bolj varno otroka odvzeti, ali bo za otroka bolje, da družino podprejo in otroka pustijo pri starših (Casey family programs, 2018, str. 1).

Doyle (2013) v svojem delu pomembno poudarja razcep služb za zaščito otrok, ki na eni strani stremijo k ohranjanju družine, na drugi pa k zaščiti otrok. Na eni strani lahko odvzem otroka staršem zmanjša zlorabo ali zanemarjanje otrok, a lahko ta predstavlja travmatično izkušnjo tako za otroka kot tudi za starša (Doyle, 2013, str. 2).

Z začetkom izvajanja postopka zaščite otrok se otrok in njegova družina zaplete v dolgo in zapleteno pot, ki jo lahko uporabniki bolj kot utego doživijo kot breme. Mešl in Drobnič Radobuljac (2019) poročata o izsledkih intervjujev, v katerem uporabniki delijo svoje izkušnje s postopkom zaščite otrok. S prijavo nasilja se je pri otrocih pojavila stiska, saj je postopek zaščite, usmerjen predvsem v zaščito, ne pa toliko v pogovor o stiski, ki jo otrok zaradi prijave doživlja. Ob tem Mešl in Drobnič Radobuljac (2019) poudarjata, naj otrok ne ostane sam v svoji stiski, povezani s travmatično izkušnjo. V postopku zaščite in pomoči se pojavi tudi veliko tveganje za retravmatizacijo, ki jo lahko povzroči večkratno ponavljanje izpovedi o travmatičnem dogodku različnim organom (Mešl, Drobnič Radobuljac, 2019, str. 222–230).

Postopek sistema zaščite otrok je kompleksen proces in lahko za vse vpletene predstavlja vrsto travmatičnih dogodkov. Casey family programs (2018) ob tem poudarja pomembnost zavedanja, da imajo lahko intervencije za zaščito otrok potencial, da povzročijo več škode kot

koristi, če te niso izvedene na primeren način in ne delujejo z znanjem, povezanim s travmo (Casey family programs, 2018, str. 1).

Casey family programs (2018) navaja, da je to, kako bo otrok doživel odvzem iz primarne družine, odvisno od več dejavnikov. Dejavniki, ki vplivajo na otrokovo doživljanje nujnega odvzema, so:

- presenečenje in šok: velik vpliv na doživljanje nujnega odvzema kot travmatične izkušnje ima intervencija, ki je otrok ni pričakoval in je zaradi odstranitve iz doma zmeden,
- negativni pogledi na policijo in socialne delavke: strah otroka se lahko poveča, če je med življenjem slišal grozljive zgodbe o rejništvu ali zavodih, ali je naučene, da se boji policije in centrov za socialno delo,
- občutki izdaje in izgube zaupanja do osebe, ki je o družini poročala in se lahko, kar lahko povzroči, da se v situaciji počutijo osamljene,
- izguba nadzora in nemč, lahko otroci doživljajo ob srečevanju z neznanimi ljudmi, pomanjkanjem informacij o tem, kam gredo, kaj se bo zgodilo ter kaj se dogaja s starši,
- skrb za starše in sorojence, kar pogosto prevzemajo starejši otroci, ki se čutijo krive in mislijo, da so odgovorni za družinsko situacijo,
- ponavljajoče se intervjuvanje o travmatičnih dogodkih je prav tako eden močnih dejavnikov, ki za otroka lahko predstavlja večjo travmatično izkušnjo.
- izguba znanega: ob tem, ko so odstranjeni iz domačega okolja, se soočajo z izgubami na ravni družinskega življenja, soseske ter kulture
- ter starost in odpornost (Casey family programs, 2018, str. 2).

Odvzem in namestitvev otroka drugam Sankaran, Church in Mitchell (2019) opišejo kot intervencijo, ki je namenjena omilitvi resne, bližajoče se škode, a ima lahko na drugi strani potencial povzročiti resno, bližajočo se škodo. Omenjeni avtorji ozaveščajo, da je vstop v rejništvo lahko izredno travmatična izkušnja, saj je otrok prisiljen živeti ločeno od svojih staršev in od njega pričakujejo, da bo vzpostavil nove odnose z neznanimi ljudmi. Ob tem poudarjajo možnost izpostavljenosti večjemu številu nastanitev, ki prinese nepričakovane spremembe nastanitve in lahko zelo negativno vpliva na otrokovo psihološko blaginjo in lahko povzroči izgube odnosov, žalovanje ter kompleksno travmo (Sankaran, Church in Mitchell, 2019, str. 1163–1167).

Zaščita otrok je kompleksno področje, kjer so odločitve o nujnih odvzemih težke, saj te pomembno vplivajo na vse vpletene. Pri odločanju za nujni odvzem je pomembno, da se

strokovne delavke zavedajo morebitnih travm, ki jih postopek lahko povzroči, in ob tem delujejo z največjo mero občutljivosti, znanja in sočutja. Ravnanje, po pristopu, utemeljenem na razumevanju travme, lahko pomembno zmanjša negativne posledice hudih posegov v družinsko življenje. Vedeti moramo, da je prihodnost otrok v veliki meri odvisna od kakovosti skrbi in podpore.

V nadaljevanju se bom podrobneje posvetila odvzemu in namestitvi otrok kot travmatični izkušnji za vse ožje družinske člane, od otroka, starša do sorojenca. Razumevanje, kako te izkušnje vplivajo na psihološko in čustveno stanje vseh vpletenih, je ključno za izboljšanje praks in zagotavljanje boljše zaščite.

1.6.1. Odvzem in namestitvev otrok kot travma otroka

Odvzem in namestitvev otroka drugam je eden izmed ukrepov, ki jih lahko strokovne delavke centra za socialno delo izvedejo v primeru, če ocenijo, da je situacija za otroka ogrožajoča in bi ga morali namestiti v varno okolje. Lamponen, Poso, Burns (2019) ugotavljajo, da kljub temu da je postopek zaščite otrok namenjen zmanjšanju škode in zaščiti, lahko pri ločitvi otroka od družine povzroči travmo (Lamponen, Poso in, Burns, 2019, str. 489–490). Trivedi (2019) opozarja, da je za otroka to, da je odvzet iz družine in nameščen v novo okolje, izjemno težek in nepričakovan dogodek. Težavnost dogodka lahko dodatno oteži sam način izvedbe odvzema. Dogodek se lahko zgodi tudi čez noč. Otroka lahko ob ugotovitvi visoke ogroženosti zanj »neznanci« sredi noči vzamejo iz postelje in odpeljejo ter mu ob tem nudijo le malo pojasnil. Otrok lahko ta nepričakovan dogodek odigrava v mislih še po samem odvzemu, ki pa se s ponavljanjem v njem razvija ogromna travma (Trivedi, 2019, str. 528–532). Sankaran, Church in Mitchell (2019) navajajo, da se v času odvzema otroci soočajo z izzivi razumevanja samega sebe, medosebnih odnosov ter varnosti in stabilnosti sveta, v katerem živijo. Obenem se v času pridržanja otroci soočajo z občutki nejasnosti, izgube in travme (Sankaran, Church in Mitchell, 2019 str. 1168).

Z odvzemom otroka iz domačega okolja se pretrgajo odnosi s primarnimi skrbniki, kar za otroka predstavlja pomembno neugodno izkušnjo in lahko kasneje predstavlja velik izziv za varno navezanost z drugimi pomembnimi odraslimi osebami. A težave se v odraslosti ne kažejo zgolj na ravni navezanosti, temveč tudi na razvoju centralnega živčnega sistema in v duševnem zdravju. Lamponen, Poso in Burns (2019) navajajo ugotovitve raziskav, da so odrasli, ki so med drugim in četrtem letom starosti doživeli rejništvo, imeli večjo možnost za razvoj motenj

centralnega živčnega sistema in duševnega zdravja, prav tako pa imajo večje tveganje umrljivosti (Lamponen, Poso, Burns, 2019, str. 489–490).

Po odvzemu Sankaran, Church in Mitchell (2019) opozarjajo, da so otroci najpogosteje nameščeni k ljudem, ki jih nikoli prej niso srečali. Ob tem se morajo poleg predelave samega odvzema hkrati prilagajati neznanim ljudem in neznanim okoljem (Sankaran, Church in Mitchell, 2019, str. 1166–1167).

A tudi po odvzemu otroci doživljajo nejasno izgubo in status pripadnosti. V času namestitve se od otroka neutemeljeno pričakuje, da bo fizično del nove družine, ko je ta psihološko še vedno del njegove primarne družine. S tem lahko otrok pristane v prepadu med eno in drugo družino, tako da se ne čuti pripadnik nobeni. Zmedenost se jim lahko večja ob nejasni prisotnosti njegove primarne družine. To jim lahko daje dodatni občutek destabilizacije in zmedenosti za prihodnost (Trivedi, 2019, str. 532–534).

1.6.2. Odvzem in namestitev otroka kot travma starša

Jasno je, da odvzem otroka iz primarne družine lahko za otroka predstavlja velik travmatičen dogodek. A ob tem ne smemo spregledati otrokovih staršev. Ob odvzemu in namestitvi otroka drugam se moramo zavedati, da ima lahko to dejanje velike posledice tudi na starše. Broadhurst in Mason (2017) navajata, da ima nujni odvzem otroka pomemben vpliv na starše, ki pa ni dovolj raziskan. Omenjeni avtorici ugotavljata, da se starši ob odvzemu otroka soočajo z nepredvidljivimi posledicami, vključno z družbeno in pravno stigmatizacijo, sankcijami na sorodstvenih odnosih ter zmanjšanimi pravicami do socialnih prejemkov. Izguba otroka skozi sodne postopke ustvarja nepopravljiv pravni zapis, ki ima resne posledice za starše (Broadhurst in Mason, 2017, str. 41–42).

Broadhurst in Mason (2020) sta skozi raziskavo izpovedi žensk ugotovili, da ima odvzem otroka na materi takojšnje in trajne negativne posledice. Posledice se kažejo tako na socialni kot tudi čustveni ravni. Ženske so ob odvzemu otroka velikokrat izpostavljene stigmatizaciji, ranljivosti, omejeni odpornosti pri spopadanju z izzivi in odtujenosti od neformalnih mrež. Avtorici ugotavljata, da izguba vloge matere lahko v življenju ženske pusti močan občutek praznine. Pomembno opažanje omenjenih avtoric je opažanje, strukture sistema, ki ob odvzemu otroka od matere pričakuje okrevanje. A ta se ne zaveda dovolj, da je to napačno predvidevanje, saj ženska v tem času potrebuje pomoč. Pomembno je, da sistemi pomoči staršu pomagajo pri zagotavljanju varne neformalne mreže, socialno-ekonomskem pomanjkanju, ustvariti priložnost za deljenje izkušenj. Ob tem se je treba zavedati, da je velika možnost, da je starš

zaradi hudega posega v družinsko življenje izgubil zaupanje do strokovne pomoči, česar se morajo strokovne delavke pri svojem delu zavedati (Broadhurst in Mason, 2020, str. 15–35).

Broadhurst in Mason (2020) v svojem delu ugotavljata, da je vse več spoznanj, da se delo z družino po odvzemu otroka iz njegovega primarnega okolja, ne sme končati. Poudarjata, da se tukaj delo šele dobro začne, da staršem pomagajo pri okrevanju, da bodo lahko otroke vrnil v primarno družino. Zanimiva poročanja avtorjev so ta, da so razne študije pokazale korelacijo med ponovnim odvzemom otroka in ženskami, ki jim je bil v preteklosti že odvzet otrok (npr. Broadhurst, Alrouh, Yeend, Harwin, Shaw idr., 2015). Ob tem spoznanju lahko vidimo, kako pomembno je, da staršu pomagamo k popolnemu okrevanju. Omenjeni avtorici ugotavljata, da je večina staršev, vpletenih v storitve za varstvo koristi otrok, sama doživela več oblik pomanjkljivosti v lastnem zgodnjem obdobju. Tako se vzorci, ki so jih dobili v svoji primarni družini, nadaljujejo. Avtorici odkrivata, da imajo zaradi zgodnje starševske vloge, manjši dostop do virov in so pogosto vpleteni tudi v sodne postopke, ki lahko težave staršev poslabša. Kljub nujnosti zaščite otrok ostaja pomembnost za nadaljnje delo s starši po zaključku sodnih postopkov. Dolgoročna strokovna pomoč na podlagi odnosov pomaga omejiti škodo in spodbuditi okrevanje po izgubi otrok. To poudarja pomen dolgoročne podpore staršem, ki se soočajo s težavami v družinskih sodnih postopkih (Broadhurst in Mason, 2020, str. 16–17).

Jasno je, da nujni odvzem ne pomeni travme samo za otroka, temveč se lahko globoko dotakne tudi staršev. Nujni odvzem je hud poseg v družino, a hkrati priložnost, da strokovne delavke vzpostavijo delovni odnos s starši in z njimi začnejo intenzivno delo, da se bo otrok lahko čim prej vrnil v svoje primarno okolje. Sistem zaščite mora zato vključevati nadaljnje delo s starši tudi po odvzemu, da poskrbijo za celovito okrevanje družine.

Globoko breme, ki ga prinaša odvzem otroka iz primarne družine, lahko občutijo tudi sorojenci.

1.6.3. Odvzem in namestitvev kot travma sorojenca

Ločitev starša od otroka je težek dogodek, a se moramo vprašati tudi o posledicah ločitve sorojencev. Dodatno travmo lahko predstavlja ločitev od sorojenca. Tako otroci ne doživljajo le travme zaradi ločitve od staršev, temveč tudi zaradi oddaljitve od svojih sorojencev (Trivedi, 2019, str. 532).

V času sprememb lahko sorojenci en drugemu predstavljajo pomembno čustveno podporo, družbo in tolažbo. Ločevanje sorojencev lahko poveča žalost, ki jo občutijo otroci ob ločitvi od staršev in prehodu v novo domovanje (Cornerstones of care, 2021).

Sorojenci so lahko v rejniške domove postavljeni skupaj, ločeno ali razdeljeno (eni skupaj, drugi narazen). Omilitev travme in olajšanje prehoda v oskrbo lahko dosežemo z vstopom sorojencev v isto rejništvo in s tem ohranimo njihovo sobivanje. Seale in Damiani-Taraba (2017) poročata, da lahko ločitev sorojencev škoduje njihovemu socialnemu, čustvenemu in psihološkemu počutju. Omenjeni avtorici poročata, da sorojenci v kriznih situacijah, ko se premikajo iz enega okolja v drugega, s prisotnostjo brata ali sestre zagotavlja vsaj en previdljiv element v strašljivi situaciji, saj ohranitev stika z bratom ali sestro ohranja pomembno povezavo s preteklostjo. Pomembno spoznanje, ki ga avtorici navajata, je, da ohranitev stika s sorojencem omili travmo, žalost, krivdo in izgubo, ki lahko nastane zaradi nastanitve v rejništvo. Ta mu pomaga ohraniti občutek čustvene kontinuitete in varnosti (Seale in Damiani-Taraba 2017, str. 3–5).

1.6.4. Travma dolgotrajne institucionalizacije: pomanjkljivosti v slovenskem sistemu zaščite otrok

Po nujnem odvzemu morajo strokovne delavke CSD otroka namestiti v varno okolje. CSD pri odločanju o namestitvi otroka izhaja iz koristi otroka. Najverjetnejša namestitev v teh primerih je namestitev v krizni center, k zaupanja vrednemu sorodniku ali v strokovni center. Ob tem je staršem odvzeta skrb za otrokov razvoj, varovanje, oskrbovanje in vzgojo otroka ter jim je pridržana pravica, da dajo soglasje za najpomembnejše vzgojne ukrepe, upravičenje o upravljanju otrokovega premoženja ter pravica do zastopanja otroka v premoženjskih zadevah. Sodišče lahko po odvzemu otroka staršem enemu ali obema omeji stike ali odvzame pravico do stikov, ob čemer upošteva zagotavljanje otrokove koristi. Stike določi v tolikšni meri, da se ohranja čustvena vez med starši in otrokom, a hkrati ne tolikšni, da bi bil odvzem neučinkovit. Med trajanjem ukrepa CSD staršem ponuja pomoč in podporo ter jih usmerja v programe svetovanja in zdravljenja odvisnosti. Na ta način skrbi, da se čim prej odpravijo razlogi, iz katerih je center posegel v starševsko skrb (Čujovič, 2019, str. 87–91).

Slovenski sistem zaščite otrok organizira Krizna centra za otroke (KCO) Palčica (Grosuplje) n Palček (Maribor), ki sta namenjena otrokom, starim do 6 let, ter krizne centre za otroke in mladostnike, namenjene otrokom starimi med 6 do 18 let (Center za socialno delo, b.d.).

Krizni center za otroke – Hiša zavetja je namenjena varnim in kratkotrajnim kriznim namestitvam otrok. Prvotni namen ustanovitve KCO je zaščita in pomoč otrokom v kriznih situacijah, v obdobju, ko CSD in sodišče izvajata dejanja in ukrepe za zaščito otroka z namestitvijo izven matične družine (Center za socialno delo, b. d.).

Krizni center za otroke in mladostnike (KCM) je namenjen otrokom in mladostnikom, ki prav tako potrebujejo pomoč zaradi nasilja v družini, zlorabe, hudih težav v odraščanju in podobno, in s tem takojšen umik iz okolja, v katerem živijo. Ti so na voljo 24 ur na dan, vse dni v letu ter otrokom in mladostnikom nudijo varno namestitev. Namestitev v KCM je začasna in traja do 21 dni z možnostjo podaljšanja v izjemnih primerih. KCM otrokom in mladostnikom nudi pripravo individualnega načrta, v katerega vključijo cilje, vlogo otroka oziroma mladostnika, ponovno aktivacijo družine ter opiranje na pozitivne lastnosti otroka. Ob tem otroku oziroma mladostniku nudijo podporo, svetovalno delo, učno pomoč ter enodnevne obravnave. Otroka oziroma mladostnika pripravijo tudi na vrnitev v matično družino ali v drugo okolje. Vendar KCM sodeluje tudi s starši otrok in mladostnikov, ki jim nudi svetovalne razgovore, katerih cilj je izboljšati odnos z njihovimi otroki z upoštevanjem otrokove osebnosti ter njegovih potreb in koristi. Za učinkovito delovanje pa je potrebno tudi medinstitucionalno povezovanje. KCM sodeluje s centri za socialno delo, šolami, zdravstvom, pravosodjem, policijo, nevladnimi organizacijami, mediji in drugimi (Center za socialo delo, b. d.).

McCall (2013) prinaša vpogled v posledice institucionalizacije otrok, ki so v njej prebivali svoje prve mesece ali leta življenja. Otroci, ki so relativno hitro zapustili institucijo, ne kažejo trajnih učinkov bivanja v instituciji, kot so na primer razvojne pomanjkljivosti ali vedenjske težave. Pri otrocih, ki so v institucijah daljše časovno obdobje, se lahko pojavi tako imenovana »catch-up« rast, ki se začne kazati kmalu po posvojitvi in se odraža na različnih fizičnih in vedenjskih področjih, kar nakazuje na zamujen in neugoden razvoj otrok. Otroci, ki so daljše obdobje preživeli v institucijah, lahko kažejo atipičen razvoj možganov, še posebej v frontalnem korteksu, hipokampusu in amigдали. Težave se kažejo v zmanjšani pozornosti, slabšem kratkoročnem spominu, kognitivnem nadzoru ter sposobnosti za zaporedje ter načrtovanje. Prav tako pa se kaže v večji hiperaktivnosti, slabši čustveni regulaciji, navezanosti, večji anksioznosti ter nediferencirani prijaznosti. Tveganje za kasnejši razvoj se povečuje s starostjo ob posvojitvi, pri čemer je tveganje večje pri otrocih, ki so bili izpostavljeni institucionalizaciji v zgodnejši starosti. Se pa lahko tveganja razlikujejo glede na stopnjo pomanjkljivosti institucije (McCall, 2013, str. 193–195).

McCall (2013) navede teorije navezanosti kot temeljno teorijo, ki opozarja na bistveno pomanjkljivost institucionalizacije otroka, in sicer omejitev vzpostavitve odnosa med otrokom in materjo. Ta opozarja, da mnogi in spreminjajoči se skrbniki, s katerimi se srečuje otrok, omejujejo verjetnost, da bi hitro razvil konceptualne modele svojega okolja, kako se v njem učinkovito obnašati, ob tem primanjkuje ustrezno skrbništvo in se zmanjšuje priložnosti za

razvoj samoregulacije čustev in vedenja. Prav tako lahko pomanjkanje razmerja med skrbnikom in otrokom odreka otrokom, ki bivajo v institucijah, velik del stimulacije in izkušenj, ki bi prispevale k tipičnemu razvoju. Otrokom, ki bivajo v institucijah, primanjkuje izkušenj z različnimi situacijami, ker so, kot navede McCall (2013), pogosto izvedena za otroka, namesto z otrokom ter so interakcije usmerjene od skrbnika k otroku in ne obratno. McCall (2013) predlaga, da bi se lahko dolgoročnim posledicam na dolgotrajno institucionaliziranih otrocih izognili, če bi bilo skrbništvo bolj organizirano in ustvarjalo varne odnose (McCall, 2013, str. 195).

Odvzem otroka iz primarne družine in njegova institucionalizacija lahko povzroči dolgotrajne posledice celi družini. Pomembno je, da sistem zaščite zagotovi ustrezno podporo in pomoč vsem vpletenim. Pri tem veliko vlogo igra medinstitucionalno sodelovanje, ki omogoča celostno podporo in pomoč družini.

2. OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

2.1. Formulacija problema

Odvzem otroka in namestitve v drugo okolje je močan poseg v družino, ki lahko pusti na starših in otrocih trajne posledice. Odločitev o tem ukrepu zahteva trden premislek in občutljivost, saj se neposredno dotika življenja vpletenih otrok in njihovih staršev (Čujovič, 2019, str. 79).

Kot navaja Trivedi (2019), lahko ločitev otroka od staršev povzroči dolgoročne čustvene in psihološke posledice, ki so lahko resnejše, kot če bi otroka pustili doma. Ob tem omenjena avtorica ugotavlja, da se sistem za zaščito otrok včasih ne zaveda dovolj dobro škode, povezane z ločitvijo. Avtorica meni, da je poleg škode, ki jo povzroči ločitev od družine, že samo dejanje odstranitve lahko izvedeno na grozljiv način, ki ima lahko pomembne učinke na otroke (Trivedi, 2019, str. 526 - 531).

Sankaran, Church in Mitchell (2019) ugotavljajo, da čeprav je poseg v družino namenjen zaščiti otrok, lahko tako otrokom kot staršem povzroči resno travmo. Omenjeni avtorji ob tem poudarjajo, da se je tega ob odločitvi o odvzemu otroka treba zavedati, da se zagotovi, da noben otrok ni po nepotrebnem odvzet staršem. Sankaran, Church in Mitchell (2019) menijo, da lahko nepričakovane spremembe namestitve zelo negativno vplivajo na otrokovo dobro počutje in lahko povzročijo izgube v odnosih, žalost in travmo. Omenjeni avtorji ob tem ugotavljajo, da lahko to vodi v kompleksno travmo, ki se odraža kot posledica izpostavljenosti številnim nerazrešenim travmatičnim dogodkom (Sankaran, Church in Mitchell, 2019, str. 1163).

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019) opozarjata, da imajo lahko travmatične izkušnje v otroštvu posledice na več področjih življenja in se lahko kažejo tudi v odraslosti. Ob tem poudarjata pomembnost postopka zaščite, v katerem usposobljeni strokovnjaki otroka in družino ustrezno podprejo na poti okrevanja (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 207).

Namen mojega diplomskega dela je raziskati stanje sistema zaščite otrok na centrih za socialno delo po Sloveniji, zlasti v kontekstu nujnih odvzemov otrok. Ob tem želim preučiti, kako strokovne delavke oz. delavci na centrih za socialno delo razumejo in obravnavajo travmatične izkušnje ter kakšne ovire obstajajo pri implementaciji pristopov, utemeljenih na razumevanju travme, s ciljem preprečevanja retravmatizacije otrok, staršev in družin.

2.2. Raziskovalna vprašanja

RV1: Kako je sistem zaščite otrok v Sloveniji, vključno z nujnimi odvzemi otrok, po mnenju strokovnih delavk oz. delavcev na centrih za socialno delo, utemeljen na razumevanju travme ali vsaj osveščen o travmatičnih izkušnjah?

RV2: Kakšno je znanje strokovnih delavk oz. delavcev na centrih za socialno delo o zaščiti otrok, utemeljeni na razumevanju travm?

RV3: Kakšne ovire strokovne delavke oz. delavci v kontekstu zaščite, utemeljene na razumevanju travme, doživljajo v primerih nujnih odvzemov otrok?

RV4: Kako strokovne delavke oz. delavci na področju zaščite otrok opisujejo svojo raven zavedanja o travmi, povzročeni v sistemu zaščite otrok, ko gre za nujne odvzeme?

RV5: Na kakšne načine strokovne delavke oz. delavci prispevajo k temu, da ne bi prišlo do retravmatizacije v postopkih zaščite otroka, in k temu, da otrok, starš in družina okrevajo po odvzemu otroka?

3. METODOLOGIJA

3.1.Vrsta raziskave

Osnovno izkustveno gradivo moje raziskave sestavljajo besedni opisi ali pripovedi strokovnih delavk oz. delavcev, ki so pri svojem delu imeli izkušnjo odvzema otroka, zato je moja raziskava kvalitativna. Glede na odnos do neposrednega izkustvenega gradiva je moja raziskava izkustvena oziroma empirična, saj sem zbrala novo, neposredno izkustveno gradivo. Raziskava je poizvedovalna oziroma eksplorativna, ker gre za uvod v spoznavanje področja in odkrivanje ter formuliranje problemov (Mesec, 2009, str. 79 - 86).

3.2.Merski instrument

Merski instrument, ki sem ga uporabila pri raziskovanju, so vodila za delno standardiziran intervju. Vprašanja sem zastavljala po smernicah za intervju in jih prilagajala glede na zgodbe in izkušnje, ki so jih imele moje sogovornice. Merski instrument sem sestavila na način, da bom dobila odgovore na zastavljena raziskovalna vprašanja. Vprašanja, ki sem jih sogovornicam zastavljala, so odprtega tipa, saj so tako omogočala, da so sogovornice pripovedovale o za njih relevantnih temah. Smernice za intervju so razdeljene na 5 tem: sistem zaščite otrok v kontekstu nujnih odvzemov, seznanjenost strokovnih delavk s pristopom, utemeljenim na razumevanju travme, ovire strokovnih delavk v primerih nujnih odvzemov, zavedanje travme, ki jo lahko povzroči sistem zaščite ter preprečevanje travme povzročene v sistemu in podpora pri okrevanju (Mesec, 2009, str. 111 - 131).

3.3.Populacija in vzorec

Populacijo v moji raziskavi sestavljajo strokovne delavke oz. delavci na centrih za socialno delo po Sloveniji, ki so pri svojem delu imeli/e od marca 2022 do marca 2024 izkušnjo odvzema otroka (Mesec, 2009, str. 133 - 135).

Vzorec je neslučajnostni, saj niso imele vse enote enake verjetnosti, da so bile izbrane v vzorec. Vzorec je priložnostni, saj sem raziskavo izvedla z enotami, ki so mi najbolj dostopne. Sogovornike sem si izbrala s pomočjo poznanstev in stikov, ki sem jih dobila tekom moje študijske prakse na centru za socialno delo ter z navezovanjem stikov z različnimi centri za socialno delo po Sloveniji. Moj vzorec sestavlja 6 enot. (Mesec, 2009, str. 153). Moj vzorec sestavljajo magistricе socialnega dela in ena diplomirana psihologinja, ki imajo več kot dve leti in pol delovnih izkušenj in delajo na področju zaščite otrok. Sogovornice so stare med in 29 in 42 let in imajo izkušnjo z od tri do 20 izkušenj nujnih odvzemov otrok.

3.4.Zbiranje podatkov

Metoda, ki sem jo uporabila za zbiranje podatkov je individualno, ustno spraševanje. Intervjuje sem opravila s šestimi strokovnimi delavkami, ki so bile prisotne ob odvzemu otroka staršem. Intervjuje sem izvajala med 1. 5. 2024 in 1. 6. 2024 na različnih centrih za socialno delo po Sloveniji (Mesec, 2009, str. 205 - 208).

Pred intervjuvanjem sem vse udeležene prosila, da pogovor zaradi lažje transkripcije intervjujev in obdelave podatkov, posnamem. Intervjuji so trajali med 45 – 60 minut. Glede časa in kraja izvajanja intervjujev, sem se z vsako sogovornico individualno dogovorila. Anonimnost sem zagotovila tako, da sem intervjuje, namesto z njihovimi imeni, označila s črkami A, B, C, D, E ali F ter z naslavljanjem v ženskem spolu. Podatki, ki sem jih pridobila, so namenjeni potrebam mojega diplomskega dela.

3.5.Obdelava in analiza podatkov

Pridobljene podatke, sem obdelala kvalitativno. V programu Word, sem intervjuje v urejeni obliki prepisala na računalnik in jih označila s črkami A, C, D, E ali F. Besedilo, sem nato razčlenila na sestavne dele in jih smiselno razporedila v razpredelnico in jih s pomočjo odprtega kodiranja poimenovala tako, da sem jim pripisala pomen. Odprto kodiranje je dodano v prilogi B. Te pojme sem združila v kategorije, katere sem med seboj primerjala in ugotavljala, kateri se nanašajo na podobne pojave in jih tako združila v širše kategorije, ki sem jih ponovno poimenovala. Podatke sem kodirala še osno, tako, da sem kategorije izpisala in jim dodala pojme. S tem se dobila vpogled v pojme, ki se pri določeni temi ponavljajo. Osnovno kodiranje, je dodano v prilogi C. Značilnosti pojmov in kategorij sem analizirala in formulirala v teorijo, v kateri sem zajela spoznanja (Mesec, 2021, 2022, str. 27 -36).

4. REZULTATI

V nadaljevanju so predstavljeni rezultati kvalitativne raziskave, ki sem jih dobila s pomočjo intervjujev. Ugotovitve raziskave sem razdelila po raziskovalnih temah, kategorijah in ponekod tudi podkategorijah. Ugotovitve so podkrepljene z izjavami intervjuvancev, ki so zapisane v ležečem tisku in so označene s številkami izjav. Izjave intervjuvancev sem navedla v knjižnem jeziku. Da zagotovim popolno anonimnost, so vse izjave zapisane v ženskem spolu.

SISTEM ZAŠČITE OTROK V KONTEKSTU NUJNIH ODVZEMOV

Praksa v sistemu zaščite otrok

Intervju sem začela z zanimanjem o tem, kakšna je praksa strokovnih delavk na centru za socialno delo v kontekstu nujnih odvzemov in kako menijo, da sistem zaščite otrok v tem kontekstu upošteva perspektivo travme. Sogovornice so z mano delile, da se v primerih nujnega odvzema ravnaajo predvsem po zakonodaji (*Pri delu se zanašam predvsem na zakonodajo (C1)*). Temeljno vodilo pa je Družinski zakonik (*Temeljni zakon je Družinski zakonik (A2), Praksa je taka, da se socialne delavke ravnaajo po družinskem zakoniku (B1)*). Ob prijavi ogroženosti (*Sistem zaščite je urejen na način, da ko CSD prejme prijavo oziroma ugotovi, da je otrok v nevarnosti (E1)*), naredijo hitro oceno ogroženosti (*Praksa temelji na upoštevanju ocene ogroženosti (A1), ...z opravljeno oceno ogroženosti (D6), ... izvede oceno ogroženosti ... (E2)*), da temeljito pretehtajo nujnost intervencije (*Nujni odvzem se opravi zmeraj po tehtni presoji,... (D4), Če CSD ugotovi, da je otrok tako zelo visoko ogrožen. (E3)*). Strokovne delavke poročajo, da jim ob tem v pomoč pride interni timski sestanek (*... po sklicu vsaj internega timskega sestanka ... (D5)*). Če ugotovijo visoko ogroženost otroka (*Ja, ravno to zelo visoka ogroženost ... (A13)*) in da zaščita ni mogoča z nobenim drugim ukrepom (*Nujni odvzem otroka je zelo drastičen poseg v samo družino (F1)*), se ravnaajo po prioriteti takojšnje zaščite otroka (*Ko pa je vse to porabljeno, se moraš v tistem momentu naenkrat odločiti, kaj je takrat zares pomembno in to je nujna zaščita otrok ... (C3) ...tako, ko je ugotovljena potreba po zaščiti otrokovega življenja ali zdravja. (E6), ... in sicer kadar je otrok zelo visoko ogrožen in ga je potrebno nemudoma zaščititi... (F3), Ukrep nujnega odvzema otroka je takojšnja ... (F6)*) in varstvu koristi otroka (*... in/ali samega ukrepa za varstvo koristi – pred odločitvijo za odvzem. (D13)*) ter se še pred odločitvijo sodišča (*Najpogosteje se odvzem izvede, preden bi o tem že kaj odločalo sodišče (E5), CSD izvede nujni odvzem, potrdi ga sodišče z izdajo sklepa. (F9)*), odpravijo na teren (*Nujni odvzemi se običajno izvedejo na terenu, na kraju dogodka ... (F5)*), kjer izvedejo nujni odvzem. Strokovne delavke nujni odvzem opišejo kot izredno razmero (...)

ki ga center izvede v izjemnih primerih ... (F2)) ter najhujši poseg v družino (*Nujni odvzem otroka je zelo drastičen poseg v samo družino* (F1)). Sogovornica poroča, da je razlog za odvzem družinsko okolje, ki povzroča travmo (... *torej neprimerna starševska skrb, ki povzroča travmo, je razlog za odvzem.*(A14)) in je zato nujni odvzem otroka iz primarnega okolja nujen (... *saj otroka iztrgaš iz njegovega okolja.*(C10)). Ena sogovornica poroča, da je način izvedbe nujnega odvzema zelo pomemben, saj lahko nepremišljene odločitve povzročijo škodo pri psihosocialnem razvoju otroka (*Z nepremišljenimi, prehitrimi odločitvami lahko tudi z nujnim odvzemom otroku povzročimo škodo na njegovem psihosocialnem razvoju.*(F12)). Kot pomembno prakso za izvedbo nujnega odvzema izpostavi, dobro medinstitucionalno sodelovanje (... *CSD, pogosto v sodelovanju z drugimi institucijami – navadno s policijo in/ali zdravstvom, izvede nujni odvzem otroka.*(E4)). Po izvedbi nujnega odvzema, je potrebno otroku zagotoviti namestitev v varno okolje (... *ki ga nato namestiš nekam drugam.*(C4))... *in namestiti v varno okolje.*(F4), *CSD otroka začasno namesti na varno lokacijo...* (E7)) in sodišču podati predlog o začasnem ukrepu (... *in poda predlog na sodišče, ki odloči, ali se otrok vrne v družino ali nastopi ukrep trajnejšega značaja, kar pomeni, da se otroka za daljše časovno obdobje namesti v varno okolje...*(E8)). A sodelovanje z družino se na tej točki šele dobro začne. Sogovornica deli, da je pomemben celostni pristop za krepitev moči družine, kar pomeni, da strokovne delavke sodelujejo z otroku pomembnimi službami (... *in v sodelovanju z vsemi otroku pomembnimi službami, kot so šolstvo, zdravstvo, druge službe pomoči.*(D3)), delajo s celotno družino (... *ali pa se z družinami dela v okviru storitev ...*(D12)), sodelujejo z vsemi vključenimi (*CSD je ves čas dolžan sodelovati z vsemi vključenimi ...* (E9)), sodelujejo z okoljem otroka (... *in intenzivno sodeluje tudi z okoljem, v katero je otrok nameščen.*(E11)), z biološkimi starši ohranjajo stik (... *in vzpostavijo se stiki z biološkimi starši, če je izdelana ocena, da so stiki v korist otroka ...*(A9)) ter nudijo psihosocialno pomoč in podporo tako otroku kot staršem (... *nudi psihosocialno pomoč in podporo otroku ter staršem...* (E10)).

Sogovornica kot cilje, h katerim strokovne delavke stremijo ob nujnem odvzemu, našteje otrokovo korist (*Cilj je zaščititi otrokove koristi ...* (E12)), zagotovitev varnosti (... *in mu zagotoviti varnost.* (E13)), odprava vzrokov odvzema (*Proces dela je usmerjen v to, da bi se v družini odpravili vzroki, zaradi katerih je bil otrok odvzet ...* (E14)) ter varna vrnitev v družinsko življenje (... *in mu omogočil varno vrnitev v družinsko okolje.* (E15)).

Dobra praksa v sistemu zaščite

V nadaljevanju me je zanimalo, kje strokovne delavke vidijo dobro prakso v sistemu zaščite otrok. Kot dobro prakso strokovne delavke največkrat izpostavijo timsko delo (*Predvsem v*

timskem delu, da ena delavka poskrbi za dobrobit otroka, druga se posveti delu s staršem. (A18) ... organiziranost na centru (vsaj dve osebi, morata sodelovati pri odvzemu) – timsko delo ... (B15)), ravnanje po načelu najmilejšega ukrepa (Nujni odvzem se izvede samo v primerih, kadar je otrok tako hudo ogrožen, da ga ni možno zavarovati z drugimi milejšimi ukrepi za zaščito in varstvo otroka. (F13)), načrt pomoči (... so naprej izdelani načrti pomoči otroku in v okviru načrta pomoči družini so izdelani načrti pomoči staršem. (A16), Za tem se naredi tudi načrt pomoči ... (B5), ... in načrtom pomoči družini. (D7)) ter multidisciplinarno sodelovanje (Dobro je, da imamo krizne centre za najmlajše otroke, multidisciplinarne time pred nujnim odvzedom, recimo skupaj s policijo in porodnišnico se načrtuje potek odvzema... (A19), Konkretno za naš CSD predvsem v relativno dobrem medinstitucionalnem sodelovanju... (E40)) – sogovornice posebej izpostavijo dobro sodelovanje s policijo (... s policijo... (B13), Medinstitucionalno moram reči, da imamo s policijo kar dobro sodelovanje (C40)) ter sodelovanje s sodiščem (Sodelovanje s sodišči ... (B12)), Tudi naše sodelovanje s pristojnim sodiščem do zdaj izkazuje, da v primerih nujnih odvzemov otrok sodišče sledi našim odločitvam ... (D27)). Kot dobra praksa sistema zaščite so bili dvakrat izpostavljeni krizni centri (Menim, da je za otroke dobro poskrbljeno v smislu, da imamo Krizne centre za otroke ... (A6)), Imamo krizne centre, da imamo kapacitete, da se otroka takoj namesti – za to je torej poskrbljeno (C5)), izhajanje iz koristi otroka (... in izhajanju izključno iz koristi otroka. (D26), ..., vendar je treba pred samo izvedbo odvzema tehtno pretehtati in oceniti, ali je to res v največjo korist otroka ali ne. (F11)) ter dobro zasnovan sistem zaščite (Kar se tiče procesnega in materialno pravnega dela je sistem dober. (B2), Sistem je načeloma dobro zasnovan ... (E16)). Sogovornice so kot dobro prakso sistema zaščite v kontekstu nujnih odvzemov izpostavile tudi namestitev otroka v varno okolje (Z odvzedom je lahko otrok nameščen v stabilno in varno rejniško okolje ... (A15)), še posebej ne glede na čas odvzema (To, da imamo namestitve, da je poskrbljeno za njih ne glede ali se jih odvzame sredi noči (C19)), organizacijo interventne službe (... organizacija interventne službe ... (B14)), Družinski zakonik, ki nudi strokovnim delavkam dobro podlago za izvedbo ukrepa (Tudi zakonodaja je z Družinskim zakonikom dala dovolj dobro podlago za to, da se lahko ukrep izvede (C6), Prav tako pa tudi to, da je zdaj po Družinskem zakoniku nujni odvzem zakonsko urejen – prej je bilo veliko bolj improvizirano (C20)), takojšnje zavarovanje otrokove koristi (Ukrep nujnega odvzema otroka takoj zavaruje koristi otroka. (F21)), namestitev v varno okolje, celostna podpora in pomoč družine (Iz izkušenj naše enote CSD lahko rečem, da naša praksa dejansko temelji na celostnem pristopu obravnave družine (D25)), brezplačne terapije, ki so namenjene otrokom (... brezplačne terapije za otroke, recimo Lunina vila. (A7)), da strokovni delavci naredijo vse, kar je v njihovi moči, da se odvzem otroka ne zgodi (... da do

odvzema ne bi prišlo ... (D2)) ter izkušnja otroka, da se bo po njegovem zaupanju ogroženosti, v družini nekaj spremenilo (Dobro, se mi zdi, da ko otrok da neke informacije, da se tudi ukrepa. (B4)).

Slaba praksa v sistemu zaščite

Kot slabo prakso v sistemu zaščite so sogovornice največkrat izpostavile premajhno kapaciteto v kriznih centrih (*... največji zadržek je zaradi problematike prostih mest za namestitve otrok – od kriznih centrov ... (D9) ..., potreba po večjih kapacitetah v kriznih centrih. (E21))* ter pomanjkanje primernih rejniških družin (*... predvsem pa primernih rejniških družin. (D10) ..., zagotovo je velika potreba po spremembi rejniške dejavnosti v Sloveniji... (E20))*, čemur sledi mnenje o pomanjkanju dolgotrajnih namestitev (*Premalo je tudi možnosti za namestitve otrok, ki morajo v varnih okoljih ostati dolgoročno ... (E19))*. Kot slabost izpostavijo tudi obremenjenost z dokumentacijo, saj se zaradi obsežnih administrativnih zahtev ne morejo dobro osredotočiti na zaščito in varnost otroka, ki bi moral biti v tem času glavni cilj (*Je pa veliko dela z dokumentacijo, saj na veliko stvari ne smeš pozabit -tvoj fokus je na tem, da boš v tistem momentu otroka zaščitil in ga dal na varno (C7))*. S tem se močno povezuje pomanjkanje zaposlenih na CSD (*... v praksi pa ob številu primerov in njihovi kompleksnosti, premalo zaposlenih na teh področjih, da bi zmogli kontinuirano sodelovati z družinami ... (E17))* ter redne menjave zaposlenih na področju varstva koristi otrok in družine (*... veliko je menjav na delovnih mestih za varstvo koristi otrok in družine. (E18))*. Sogovornica kot slabo prakso poudari, da pri svojem delu opaža, da strokovne delavke pogosto odlašajo z nujnim odvzemom (*Na CSD strokovne delavke večkrat prepoznavamo, da se odvzem izvede kasneje, kot bi morda bilo potrebno oz. kasneje, kot ocenimo, da bi bilo to otroku v največjo korist (D8))*. Ena od sogovornic kot slabo prakso v sistemu zaščite zaznava v prisotnosti staršev ob nujnem odvzemu (*Če so tukaj starši in otroka iztrgaš iz naročja, je lahko še hujše, saj je otrok pogosto v tej fazi joka, kriči (C18))*.

Perspektiva travme

Zanimalo me je, kako strokovne delavke menijo, da sistem zaščite otrok upošteva, da otroci, ki bodo odvzeti, prihajajo iz težkih okolij. Na to vprašanje je ena od sogovornic pojasnila, da ni mogoče sploševati, da vsi odvzeti otroci izhajajo iz težkih okolij, saj so razlogi za nujni odvzem zelo različni (*Razlogi za nujni odvzem otroka so zelo različni in ne moremo sploševati, da »odvzeti otroci« prihajajo iz težkih okolij. (F18))*. Dodala je, da gre v primerih nujnih odvzemov pogosto za kompleksne družinske situacije (*... ter kompleksna družinska*

situacija (F20)), v katerih prevladujejo nefunkcionalni odnosi v družini (Definitivno je dejavnik tveganja za nujni odvzem velikokrat nefunkcionalni družinski odnosi ... (F19)).

Upoštevanje perspektive travme

Strokovne delavke, s katerimi sem izvedla intervjuje, menijo, da sistem upošteva travmo, saj Družinski zakonik nujni odvzem navaja kot najbolj drastičen ukrep (*..., saj iz Družinskega zakonika izhaja, da je nujni odvzem najbolj drastičen ukrep za varstvo koristi otroka. (F17)),* zahteva temeljito presojo (*... zato je treba nujni odvzem še toliko bolj skrbno pretehtati ter ga izvesti res takrat, ko je otrok zelo visoko ogrožen. (F15))* ter izvedbo načrta pomoči (*... so naprej izdelani načrti pomoči otroku in v okviru načrta pomoči družini so izdelani načrti pomoči staršem. (A16) Moraš preceniti, kaj je v tistem trenutku najbolj primerno (C17)).* Dve strokovni delavki kot dobro prakso upoštevanja travme v sistemu prepoznavata prilagajanje edinstvenosti vsake situacije (*Mislím, da se je potreba prilagajati vsaki situaciji posebej (C16); Ni nekega univerzalnega načina, vedno se prilagodimo na trenutno situacijo. (E24))* ter cilju sistema, ki stremi k odpravi razlogov za odvzem (*... da odpravijo razloge, zaradi katerih je bil otrok odvzet. (A17)).*

Ena od strokovnih delavk kot odlično prakso, utemeljeno na razumevanju travme, izpostavi, da otrok skozi cel postopek sodeluje z istimi strokovnimi delavkami (*... kot pri sodelovanju s strokovnimi delavci CSD (v smislu, da se vedno srečuje z istimi strokovnimi delavkami, da je to število delavk čim manjše ...)(E32)).* Druge pa so izrazile, da je veliko, ali bo travma v sistemu zaščite otrok upoštevana, odvisno od njih, s tem, ko nudijo psihosocialno podporo (*... kasneje pa sledi psihosocialna podpora...(E26)), pogovor z otrokom (... pogovor o odvzemu ... (E27)),* se odzivajo na otrokove potrebe (*... objem, če ga otrok potrebuje...(E28)),* skrbijo za stabilnost namestitve (*... otroku skušamo zagotoviti stabilnost in kontinuiteto ... (E30))* in da se namestitev, če je to le možno in v skladu s koristmi otroka, izbere na podlagi otrokovih želja (*tako pri izbiri namestitve ... (E31)), omogočajo stike z družinskimi člani (... omogočajo se stiki ... (A11) ... in ob upoštevanju sklepa sodišča omogočamo stike otroku z družinskimi člani. (E34)),* upoštevajo razvojno stopnjo otroka (*Najprej je treba upoštevati razvojno stopnjo otroka (B6), Odvisno je tudi od starosti otroka. (C13)),* upoštevajo otrokovo osebnost, na podlagi razpoložljivih informacij in prvih vtisov (*Potem je treba upoštevati njegovo osebnost oziroma karakter (B7))* in s tem, ko upoštevajo že morebitno nastalo škodo pri otroku (*Treba je upoštevati že morebitno nastalo škodo na otroku, njegovo odpornost. (B8)).*

Strokovne delavke prav tako poročajo, da perspektivo travme pri nujnih odvzemih upoštevajo, ko biološko mamo dobro pripravijo na stike in s tem skrbijo, da so za otrok čim bolj varni (*Pri nujnih odvzemih recimo v porodnišnici, se vnaprej pripravi biološko mamo ...* (A10)). Strokovne delavke poročajo, da je nujni odvzem lažje izvesti v primeru, da je bil otrok že kdaj prej vključen v sistem pomoči in ga poznajo (*Lažje pa je, če otroka od prej poznaš ...* (C11)), hkrati pa tudi otrok pozna njih (*Predvsem pa, če otrok tebe pozna – s tega vidika je lahko zanj lažje* (C12)).

Nekatere strokovne delavke se zavedajo, da je lahko za majhnega otroka izkušnja nujnega odvzema izredno travmatična, saj majhen otrok še ne bo razumel ločitve od staršev (*Če je čisto majhen, ne bo razumel, zakaj ga ločuješ od staršev.* (C14)).

Večina strokovnih delavk se strinja, da odvzeti otroci prihajajo s težko izkušnjo iz primarnega okolja (*Zagotovo ti otroci prihajajo iz težkih okolij* (C15)) ter se zavedajo možnosti, da otrok v postopku travmo poglobi (*... ki jih otroci ob tem še poglobljajo.* (D20)), zato poročajo, da delajo na tem, da otroka v postopku zaščite ne bi dodatno travmatizirali (*V tej smeri v veliki meri dela CSD in se absolutno trudi otroka ne še dodatno travmatizirati v okviru samih postopkov.* (D15), *Menim, da se zelo trudimo upoštevati perspektivo travme na način, da skušamo odvzem izvesti na otroku čim manj stresen način.*(E22)), na način, da skrbijo, da otrok med odvzemom ni ogrožen ali priča ogrožajočemu staršu (*... poskrbljeno je, da otrok ni ogrožen ali priča staršu v distresu.*(A12)), tako da sodelujejo z vsemi vključenimi (*... še bolj intenzivno sodelovati z vsemi vključenimi ...* (E36)), otroku nudijo dodatno podporo in pomoč (*... priskrbimo dodatno pomoč/podporo za otroka – lahko v smislu terapevtske obravnave, ki je CSD ne nudi ...*(E37)), priskrbijo materialne dobrine (*... poskrbimo za materialne stvari, ki jih otrok potrebuje,...*(E38)), otroka vključijo v projekt za pridobivanje finančnih sredstev (*... ga vključimo v kakšen projekt/program za pridobitev finančnih sredstev.* (E39)).

Kar štiri strokovne delavke so odgovorile, da se pri svojem delu zavedajo travmatičnosti samega dogodka (*Načeloma je ta dogodek vedno travmatičen, ker je separacija od staršev.* (B10), *V vsakem primeru bo to travmatičen dogodek ...* (C9), *Kljub temu pa menim, da je odvzem vedno stresen dogodek za otroka.*(E23), *Vsi, ki delamo na področju varstva otrok in družine se zavedamo, da so posegi v družino lahko zelo tvegani ...*(F14)) in ob tem ena dodala, da gre tukaj predvsem za presojo, ali je za otroka bolj ogrožajoča akutna travma, ki lahko nastane ob nujnem odvzemu, ali kompleksna travma, ki je lahko posledica ogrožajočega družinskega okolja

(Pretehtati je treba, ali je za otroka to, da ga odvzameš, bolj travmatično (akutna travma), ali je bolje da ostane v prvotnem okolju (kumulativna travma). (B9)).

Neupoštevanje perspektive travme

Ena od strokovnih delavk je na vprašanje, kako meni, da sistem zaščite otrok v kontekstu nujnih odvzemov upošteva perspektivo travme, odgovorila, da sistem ni naravnan na perspektivo travme (*Sistem zaščite še ni naravnan na perspektivo travme ... (D14)*). Meni, da celostni sistem ne upošteva otrokovih kompleksnih travm (*... temveč jih tudi ne prepoznavajo. (D22)*), kar se prepozna pri nepoznavanju travme na sodiščih (*Težavo vidim v tem, da tega ne prepoznavajo sodnice ... (D16)*) ter v odvetniških pisarnah (*... sploh pa ne zastopniki staršev v postopkih (odvetniki/-ce) ... (D17)*), ki se niti ne trudijo razumeti travme (*... in se niti ne trudijo z razumevanjem travm... (D19)*) in je njihov glavni cilj zmaga in ne korist otroka (*... moje osebno mnenje je, da je prvotni cilj večine odvetnikov izključno njihova zmaga v postopku (tudi ne korist otroka) ... (D18)*). Ena strokovna delavka izrazi, da je včasih ob nujnih odvzemih mogoče nameniti pozornost le fizični varnosti otrok (*Včasih so situacije tako težke, da je edina stvar, ki jo ob samem odvzemu lahko varujemo, fizična varnost otrok. (E25)*). Skrb, ki jo strokovne delavke navajajo, je tudi ta, da se ogroženost otroka pogostokrat šteje le v primerih vidnih fizičnih posledic (*Bolj ali manj v sistemu/postopkih zaščite otrok, ogroženost ali zloraba otroka še vedno pomeni le fizično vidne posledice ali dejavnike (otrok v modricah, podhranjen, ob bolezni ni voden pri zdravniku) ... (D23)*), njegova psihofizična ogroženost pa se velikokrat spregleda (*...in ne zajema celostne problematike – ogroženost otroka na primer na način, da bo zaradi dejanj staršev dolgoročno v svojem psihofizičnem razvoju ogrožen. (D24)*). Prav tako pa menijo, da v sistemu zaščite otrok primanjkuje kadra, opremljenega z znanjem o travmi (*ni, saj bi potem imeli v kriznih centrih vsaj po enega psihologa ali nekoga, ki je opremljen s pristopom utemeljenem na razumevanju travme. (B11)*).

PRISTOP UTEMELJEN NA RAZUMEVANJU TRAVME

Znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu

Pred, med in po nujnem odvzemu se strokovne delavke opirajo na različna znanja. Znanja, na katera se opira največ strokovnih delavk, so znanje razvojne psihologije (*Osebno na znanja razvojne psihologije ... (A20)*, *... znanje o razvojni psihologiji ... (B18)*, *... razvojne potrebe otrok ... (C24)*), ocena ogroženosti (*... ocene ogroženosti ... (A21)*, *Ko se odločaš o razlogih za odvzem, se opiraš na oceno ogroženosti ... (B20)*, *Na podlagi pridobljenih informacij*

(informacije o otroku, o družinski dinamiki, trenutni družinski situaciji, socialno okolje otroka ...) izdelamo oceno ogroženosti, ki nam je vodilo za nadaljnje načrtovanje pomoči otroku in družini ... (F23)), na elemente delovnega odnosa (*Metodična načela socialnega dela*,... (D29), *Znanja, pridobljena na fakulteti – načela socialnega dela* ... (E42)), med katere uvrščamo tudi načelo instrumentalne definicije problema (... *načelo instrumentalne definicije problema*... (D30)), osebno vodenje (... *oseben odnos* ... (B24)), opirajo pa se tudi na socialnoekološko načelo (... *socialnoekološko načelo*,... (D31)), krepitev moči (... *krepitev moči v delovnem odnosu s starši odvzetega otroka (nudenje občutka varnosti in vrednosti zaupanja)* ... (D33)), raziskovanje socialne mreže (... *raziskovanje socialne mreže* ... (D34)). Dve strokovni delavki se pri svojem delu opirata na znanje o travmi (... *in terapevtskih znanj o travmi* ... (A4) ..., *zavedanje posledic, ki jih lahko povzroči travma (s posebno stopnjo razumevanja v tovrstnih obravnavah)*... (D32)), pogovor z otrokom (*Udeleževala sem se različnih strokovnih izobraževanj, na temo pogovorov z otrokom* ... (C21), ... *usposabljanjih med zaposlitvijo – pogovor z otrokom* ... (E43)), psihologijo (*Osebno imam veliko psiholoških* ... (A3)), teorijo navezanosti (... *predvsem z vidika prekinitve navezanosti*. (A5) ... *znanje o navezanosti* ... (B23)) ter na izkušnje (*Na izkušnje* ... (B16) ... *in na izkušnje* ... (E44)).

Ko gre za nujni odvzem, strokovne delavke poročajo, da se zanašajo tudi na Družinski zakonik (... *družinski zakonik* ... (B17)), kulturološki kontekst (*kulturološki kontekst* (B19)), zgodovino dela z družino (... *zgodovina obravnave družine* ... (B21)), verjetnost škode (... *verjetnost, da bo otrok nekaj utrpel* ... (B22)), na največjo korist otroka (*Glavno vodilo pri vsem je največja korist otroka* (F22)), ukrepe za varstvo koristi otroka (*Pri izvedbi nujnega odvzema se vsekakor najbolj opiram na znanje o ukrepih za varstvo koristi otroka*. (F24)), znanje o humorju in tišini (... *znanje o humorju in tišini*. (B25)), razbremenitveni pogovor (*razbremenilni razgovori* (C22)), samorefleksijo (*lastna izobraževanja – zase, da lažje predelaš situacijo, saj je ta izkušnja težka tudi za strokovnega delavca* (C23)), na tvegane in varovalne dejavnike (... *opredelitev rizičnih in varovalnih dejavnikov*,... (D35)), na načrtovanje pomoči (... *(skupno) načrtovanje pomoči – poudarek na možnosti izbire in sodelovanju*,... (D36)), načelo sodelovanja (... *načelo sodelovanja*. (D37)), priporočila sodelavcev (... *in na izkušnje ter priporočila sodelavcev*. (E45)) ter izobraževanja na temo travme in zaštite otrok (*Trenutno sem na izobraževanju svetovalno in terapevtsko delo na Univerzi Sigmunda Freuda, kjer se veliko učim o travmi, zaščiti otrok* ... (A26)).

Seznanjenost s pristopom utemeljenim na razumevanju travme

Strokovne delavke so na vprašanje o poznavanju in uporabi pristopa, utemeljenega na razumevanju travme odgovorile zelo različno. Dve strokovni delavki menita, da pristop uporabljata v svoji praksi (*Praktično* (A22), *Vsak nujni odvzem mora biti skrbno in tehtno načrtovan, da otrok ne občuti prevelikega stresa ob tem in ne pusti preveč posledic na njegovem psihofizičnem funkcioniranju.* (F25)), ena, da srednje dobro pozna pristop (*Poznavanje bi opisala kot srednje ...* (E46), a vseeno vidi prostor za izboljšavo (*... zagotovo imam na tem področju še prostor za izboljšavo.* (E47)), ena poroča, da obiskuje dodatna izobraževanja na temo travme (*Če ne bi hodila na delovno skupino, potem ne bi o tem razmišljala* (B26)), saj pri svojem delu opaža pomanjkanje znanja (*Mislim, da imam sama premalo znanja o tem.* (B27)) in ga ne zna zavedno uporabljati v praksi (*Razumem teoretičen vidik, a da bi s tem znala zares operirati in da bi o tem imela zares strokovno znanje, pa ne zna.*(B28)), ena pa poroča, da ima znanje, a to ni dovolj integrirano (*Ne morem reči, da imam to dobro integrirano.* (C26)). Strokovne delavke se zavedajo specifičnosti znanja o travmi (*Vem, da so to specifična znanja in so ti otroci močno ranjeni.* (C27)), a to znanje povezujejo z vrednotami in načeli socialnega dela (*Pristop, ki temelji na razumevanju travme, je namreč nedvomno mogoče povezati z marsikaterimi osnovnimi vrednotami in načeli socialnega dela.* (D41)). Ena od strokovnih delavk ugotavlja, da socialno delo temelji na pristopu, utemeljenem na razumevanju travme (*Stroka socialnega dela je že v svoji osnovi naravnana na omenjeni pristop, tudi če je sam izraz v stroki novejši* (D39)) in da ga je uporabljala v praksi še pred ubeseditvijo samega koncepta (*Pristop, ki temelji na razumevanju travme, je namreč nedvomno mogoče povezati z marsikaterimi osnovnimi vrednotami in načeli socialnega dela* (D41)). Svoje poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, strokovne delavke opišejo skozi prepoznavanje primanjkljajev iz primarnega okolja (*Bolj ko jih spremljamo več let, se vidi primanjkljaj od staršev* (C28)), namernem izogibanju povzročitvi retravmatizacije (*V praksi me to znanje vodi predvsem v smeri, da ne povzročam retravmatizacije otrokom* (E48)) ter zavedanje šok travme, ki jo lahko povzroči odvzem (*... ker je sprememba okolja in primarne osebe, ki otroka neguje, za otroka izjemen šok, stres, travma ...* (A23)).

Izkušnje uporabe pristopa utemeljenega na razumevanju travme

Mnenje strokovne delavke je, da je namen zaščite otrok tesno povezan s pristopom, utemeljenem na razumevanju travme (*To se zmeraj povezuje tudi s pristopom, utemeljenim na razumevanju travme, saj je to osnovni namen zaščite otroka* (D43)). Strokovne delavke so pristop, utemeljen na razumevanju travme, uporabljale v praksi na različne načine: skozi izvajanje igralne in likovne terapije (*Izvajala sem tudi igralno in likovno terapijo.* (A28)),

pogovore z otroki, ki so doživeli travmo (*V službi pogosto izvajam razgovore z otroki, ki so doživeli travmo, zlorabo, zanemarjanje* (A29)) ter uporabo človeške pristnosti in iskrenosti (*Menim, da pri nujnih odvzemih veliko narediš na podlagi izkušenj in človeške pristnosti, iskrenosti* (B29)). Poleg tega nudijo pojasnila glede odvzema (*Razložim mu, zakaj je odvzet...* (C30)) in ohranjajo stike z otrokom tudi po njegovi namestitvi (*... in tudi, ko je v kriznem centru, sem z njim ves čas v kontaktu.* (C31)). Strokovne delavke omogočajo ohranjanje navezanosti na primarno okolje prek predmetov (*... da otrok ohrani preko objekta navezanost vsaj en delček občutka varnosti, tolažbe.* (A24)) in otrokovi starosti prilagajajo pojasnila (*Odvisno je tudi od njegove starosti, kako mu boš to razložil.* (C32)). Poročajo tudi, da pri uporabi tega pristopa skrbijo, da povzročijo čim manj dodatne škode (*Pri svojem delu poskušam otroku čim manj dodatnih ran narediti* (C29) ter izhajajo iz koristi otroka (*V osnovi moramo zmeraj izhajati iz koristi otroka in v obravnavah nujnih odvzemov se vsakič tudi deluje na ta način* (D42)) in pri čemer si pomagajo z znanjem o navezanosti (*... navezanosti.* (A27)).

Strokovne delavke prav tako poročajo o problemih, s katerimi se soočajo ob uporabi pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, in sicer izražajo skrb ob vpletenosti strokovnjakov v sistem zaščite otrok, ki nimajo znanja o travmi (*Hkrati se moramo zavedati, da se po odvzemu v obravnavo vključijo tudi drugi strokovnjaki, pri čemer ciljам predvsem v okvir sodnega postopka, kjer pa nastajajo že prej omenjene težave neprepoznavanja in nerazumevanja omenjenega pristopa in prepoznavanja travm nasploh.* (D47)), nedosledno upoštevanje pristopa na centrih za socialno delo (*Predvsem, da bi pristop ob drugačnih kadrovskih pogojih na CSD-jih lahko bolj dosledno upoštevali v praksi.* (E49)) ter sočasno sodelovanje z otrokom in staršem (*Strokovni delavec, mora cel postopek voditi naprej s starši, hkrati pa biti tam za otroka in mu razložiti, kaj se dogaja in zakaj je tako* (C34)). Strokovna delavka poroča tudi o pomanjkanju dostopnosti do takojšnje psihološke pomoči, ki bi otroku pomagala predelati travmo (*Je pa problem, da pri nas ni dostopnosti do takojšnje psihološke dostopnosti, ki bi otroku travmo pomagala predelati* (C33)).

Zavedanje travme, ki lahko nastane ob nujnem odvzemu

Dve strokovni delavki od vseh intervjuvanih poročata, da se zavedata, da lahko nujni odvzem povzroči travmo tako pri otrocih (*Vedeti moramo, da travme nastajajo tako pri otroku, pred* (D44)) kot tudi pri starših (*... hkrati pa tudi nastanejo pri starših, ki so jim otroci odvzeti.* (D46), *... starša ...*, (F27)). Ob tem ena izmed njiju izpostavi tudi pomembnost zavedanja, da lahko nujni odvzem povzroči tudi travmo pri strokovnem delavcu (*... ter strokovne delavce.* (F28)).

Vrzeli v znanju o travmi

Možnost nenehnega izpopolnjevanja (*Mislím, da je nujno stalno izpopolnjevanje* (A30)) je ključnega pomena, vendar ob tem kar tri strokovne delavke poročajo o pomanjkanju znanja na področju travme (*... mi manjka način, kako delati z otrokom, ki ima očitno zgodnjo travmo, je nasilen do sebe in drugih.* (B30), *Verjetno pomanjkanje znanja na področju travme, ker je to zelo delikatna stvar.* (C35), *Zagotovo imam še premalo znanja o travmi ...* (F29)). Ena strokovna delavka opazá pomanjkanje znanja o travmi v svojem kolektivu (*Poleg tega je v postopkih zaščite otrok treba imeti podporo v kolektivu ...* (D50)), ob tem pa izraža zaskrbljenost zaradi pomanjkanja izobraženosti nadrejenih na področju travme (*... in s strani nadrejenih, ki bi prav tako morali biti izobraženi oz. vsaj osnovno poučeni o področju.* (D51)).

Strokovne delavke poročajo, da vrzeli opazájo predvsem v pomanjkanju časa za odnos (*Problem je, ker nimamo časa za odnos.* (B31)) z otroki, ki je bistvenega pomena za uspešno sodelovanje. Vrzeli, ki jih še opazájo pri svojem delu, je postavljanje meja staršem (*... in pa zdržati s postavljanjem meja,...* (E54)) ter soočanje s čustvenimi in pravnimi pritiski (*... saj v teh postopkih pride do pogostih pritiskov ...* (E55)) in z grožnjami oziroma nasiljem staršev (*... ki se znajo stopnjevati v grožnje ter nasiljem.* (E56)).

Dodatni viri

Največ strokovnih delavk izrazi potrebo po izobraževanju na področju travme (*To bi rekla, da bi lahko še sigurno delala na tem* (C25), *Ja mogoče tudi še kakšna osvežitvena izobraževanja ...* (C36), *Moje mnenje je, da se je na tem področju treba ves čas izobraževati...* (D48), *Poglobljeno znanje s tega področja, ki bi ga lahko vključil v svoje delo ob trenutnih razmerah na CSD.* (E57), *Za strokovne delavce na področju varstva otrok in družine je potrebno stalno izobraževanje ...* (F31)), dve strokovni delavki pa si želita splošno poglobljanje znanja. Znanja, ki bi jih strokovne delavke na centrih za socialno delo želele pridobiti oziroma poglobiti (*... svoje znanje poglobljati in 'vzdrževati'.* (D49), *... in izpopolnjevanje.* (F32)), so znanja nevroznanosti (*Morda bi si želela še dodatna znanja nevroznanosti* (A31)), znanje o vzpostavitvi in ohranjanju odnosa z otrokom z zgodnjo travmo (*Na centrih bi nas morali opremiti s tem, kako vzpostaviti in kako vzdrževati odnos z otrokom z zgodnjo travmo* (B33)), znanje o načinu razbremenitve otroka (*... in kako ga čim bolj razbremeniti.* (C38)), znanje razumevanja travme s psihološkega vidika (*Vsekakor razumevanje travme iz psihološkega vidika – to je mogoče bolj pomembno pri nadaljnjem delu z družino po izvedbi nujnega odvzema otroka, ko je treba družini nuditi celostno psihosocialno podporo in pomoč* (F36)), znanje o

tem, kako narediti dober načrt odvzema (*Pri sami izvedbi nujnega odvzema je zelo pomembno, da so vsi koraki načrtovani, da vsaka strokovna delavka ve, kaj so njene delovne naloge – katera bo poklicala v krizni center in preverila možnost sprejema, katera bo naročila prevoz, katera bo odpeljala otroka stran od staršev, da se prepreči trganje otrok stran od staršev itd.* (F37)) ter praktično usposabljanje, glede načina čim manj travmatične izvedbe nujnega odvzema (*Želela bi se imeti možnost praktičnega usposabljanja ...* (B34)). Strokovne delavke bi si želele izobraževanja o potrebah otrok glede na razvojno obdobje (*... da bi šli vsake toliko čez, kaj otrok v določenem starostnem obdobju potrebuje ...* (C37)), izobraževanja na področju travme za vse, vključene v sistem zaščite otroka (*nenehna izobraževanja in izpopolnjevanja na tem področju, ne le strokovnih delavcev CSD, temveč tudi vseh drugih vključenih strokovnih služb – šolstvo, zdravstvo, policija, sodišče in drugi vključeni.* (D52)), izobraževanja za šole, o pomembnosti sodelovanja s centrom za socialno delo v primeru nujnega odvzema otroka (*Skupna sodelovanja – izobraževanja za delavce v šoli ...* (C43)) ter izobraževanja o pomembnosti sodelovanja za vrtce (*... v vrtcu, da je nujni odvzem res nujni, saj vem, da se nekateri precej otepajo tega, da bi se to dogajalo v šoli/vrtcu.* (C44)).

Dodatni viri, ki jih potrebujejo strokovne delavke, so bolj obsežno in raznoliko znanje (*... tako da potrebuješ zelo širok spekter znanja.* (F35)) ter prisotnost strokovnjaka za travmo na vseh centrih za socialno delo (*Nujno bi potrebovali na vsakem centru vsaj pogodbenega terapevta, s katerim bi se lahko posvetovali o določeni situaciji* (B32)). Strokovne delavke izrazijo tudi potrebo po individualni superviziji (*Nujno bi bilo po nujnem odvzemu, da bi se delavcu apriori ponudilo individualno supervizijo, saj je tudi delavec izpostavljen sekundarni travmi.* (A33)), ki bi potekala takoj po vsakem nujnem odvzemu in bi bila namenjena refleksiji in predelavi intervencije. Ena strokovna delavka izraža tudi nujno potrebo po krepitvi samozavesti strokovnih delavk v njihovo strokovno znanje in ravnanje (*Na centru bi bilo treba veliko narediti na strokovni drži, na jeziku socialnega dela, na razumevanju našega mandata in temu, da lahko z odvzemom naredimo več koristi, kolikor nastane škode, če otroka pustimo v družini, kjer je ogrožen.* (B37)). Ena strokovna delavka izraža željo, da bi nujne odvzeme otrok izvedla, ko staršev ni zraven (*Mislim, da bi se morali zavedati, da je to najlažje izvesti, ko staršev ni zraven.* (C45)).

OVIRE PRI NUJNIH ODVZEMIH

Sistemske ovire

Strokovne delavke se pri svojem delu v kontekstu nujnih odvzemov soočajo s kar nekaj sistemskimi ovirami. Že takoj po odvzemu poročajo o dolgotrajnih sodnih postopkih, ki dajejo

vsem udeležencem občutek negotovosti (*Sistemske menim, da postopki na sodišču potekajo občutno predolgo, kar med vse udeležene zaseje nek občutek negotovosti. (D62)*), postopek se še posebej zavleče v primerih končnih odločitev oziroma odločitev trajnejše narave (*Kar se tega tiče, se postopek za otroka 'zakomplicira' v nadaljevanju, ko gre za končno odločitev in ne le začasno. (D28)*).

Več strokovnih delavk poroča o namestitvenih težavah otrok. Kar dve strokovni delavki poudarjata, da jim primanjkuje primernih rejniških družin (*Najprej je treba upoštevati razvojno stopnjo otroka (B6) ..., ni primernih rejniških družin ... (D55)*), ob tem ena dodaja, da je vse več odpovedi rejniških pogodb (*... rejniške družine po namestitvi dajejo odpovedi rejniških pogodb. (D56)*). Posledično otroci ostajajo dlje v kriznih centrih, kjer prav tako primanjkuje prostih mest (*V veliki meri je težava v problematiki namestitve odvzetih otrok – ni prostih mest v kriznih namestitvah, ... (D53)*, *Lahko se zgodi, da v bližnjem kriznem centru ni prostora, da je treba iskati drugo namestitev. (F38)*). Kot pomembno sistemske oviro ena sogovornica izpostavi tudi, da zaradi premajhne kapacitete v kriznih centrih lahko ob odvzemu več otrok iz družine prihaja do ločevanja sorojencev (*... da je treba sorojence zaradi tega ločiti in tako dalje. (F39)*). A pomanjkanje kapacitet strokovne delavke opažajo tudi v strokovnih centrih (*... kapacitet v strokovnih centrih (sploh med šolskim letom) ... (D54)*).

Pomembna vidika, ki ju poudarita sogovornici, sta tudi pomanjkanje kadra na področju dela z družino (*Kot že večkrat omenjeno premalo kadra za delo z družinami predvsem po samem nujnem odvzemu. (E59)*), kar pomeni, da ima ena strokovna delavka veliko primerov in težko kakovostno in temeljito zagotavlja celostno pomoč ter podporo družini. Strokovne delavke se pri nujnih odvzemih pogosto srečujejo z grožnjami staršev tožbe ali celo z grožnjami nasilja in se ob tem počutijo nemočne in ogrožene. Strokovne delavke ob tem poudarjajo, da v teh primerih primanjkuje tako pravne zaščite (*Predvsem so tu sistemski problemi, ker recimo ni dovolj pravne in praktične zaščite za delavce na CSD, recimo stranka nas lahko fizično napade. (A32)*) kot tudi zaščite neposredno v praksi (*Izzivi so tam, kjer so starši po navadi zraven – varnost strokovnega delavca, saj gre po navadi za grožnje ... (C39)*, *Skrb za lastno varnost med samim odvzemom in kasneje po samem odvzemu. (E58)*).

Strokovne ovire

Ena od strokovnih delavk je poročala, da opaža, da imajo strokovne delavke velik strah pred izvedbo nujnega odvzema (*Pomanjkanje poguma na centrih, da gremo na nujni odvzem (B35)*) in se ravno zaradi strahu zanj odločajo prepozno. Druga strokovna delavka pa meni, da se

pogosto srečuje z dvomom v svojo strokovno odločitev (*Osebne ovire razumem bolj v smislu nenehnega prevpraševanja, ali sem se res prav odločila za nujni odvzem ali bi lahko otroka zaščitila z milejšim ukrepom.* (F40)), saj gre pri tem za velik poseg v družino.

Medinstitucionalne ovire

Strokovne delavke se srečujejo tudi z medinstitucionalnimi ovirami. Ena strokovna delavka poroča, da se velikokrat pri nujnih odvzemih zaplete na strani šole, saj ta ne želi biti vpletena oziroma si ne želi, da bi se nujni odvzem izvedel na šoli (*Večkrat se zatakne pri šolah, saj si ne želijo, da bi se to v šoli dogajalo.* (C41)). Obenem pa strokovne delavke čutijo pritisk vseh ostalih služb, saj imajo službe zaradi nepoznavanja tega, kar jim je centrom za socialno delo s strani zakonodaje omogočeno, previsoka pričakovanja nad tem, kar lahko naredijo strokovne delavke na centru za socialno delo (*Kar se tiče medinstitucionalnih 'ovir' na CSD prepoznavamo občutek, da druge službe od CSD pričakujejo več, kakor nam je z zakonodajo omogočeno.* (D61)). Prav tako strokovne delavke občutijo velik pritisk medijev (*Največja krivica in nalepka se da otrokom, ko se vključijo mediji in pišejo o stvareh, ki jih niti ne poznajo dovolj dobro.* (C42)), ki situacije niti dobro ne poznajo in s tem škodijo tudi uporabnikom.

Organizacijske ovire

Ena strokovna delavka izpostavi pomembno oviro, s katero se srečujejo strokovne delavke na centrih za socialno delo, in sicer z njim neizogibno, dvojno vlogo (*CSD se v primerih (nujnih) odvzemov otrok lahko znajde v dvojnih vlogah – z družino odvzetega otroka moramo sodelovati, z njimi vzpostavljati varen, sodelovalen delovni odnos, in jih krepiti, hkrati (v osnovi) pa zagovarjati koristi otroka, kjer imajo starši večkrat občutek, da jim ne želimo dobro, temveč menijo, da smo jim 'razdrli' družino.* (D38)). Na eni strani morajo izpolnjevati ukrepe, ki jih predvideva zakonodaja, kot je na primer nujni odvzem. Na drugi strani pa morajo celotni družini nuditi podporo in pomoč. Sogovornica meni, da je s starši v takih primerih zelo težko vzpostaviti varen in sodelovalen odnos, saj ti menijo, da so jim strokovne delavke razdrle družino.

Ovire strokovnih delavcev

Strokovne delavke se pri zaščiti otrok v kontekstu nujnih odvzemov srečujejo tudi z osebnimi ovirami. Strokovne delavke navajajo, da je nujni odvzem travmatična izkušnja tudi za strokovnega delavca (*Če zdaj razmišljam o osebem vidiku – po samem nujnem odvzemu otroka pride do travmatične izkušnje lahko tudi na strani strokovne delavke, ki je otroka odvzela...*

(D57)), pri čemer izpostavljajo odsotnost takojšnje psihosocialne podpore za zaposlene po odvzemu (*Nimamo možnosti neposredne psihosocialne podpore takoj po odvzemu.* (E60)), ki bi jim pomagala predelati travmatično izkušnjo. Sogovornica navaja, da se v postopku sodnega utemeljevanja nujnega odvzema se velikokrat počutijo same (... *prav tako nadalje v postopku na sodišču, ko je treba utemeljevati odločitev nujnega odvzema, večkrat obvisi v zraku občutek, da si 'sam v tem'.*(D58)). Podporo čutijo le v kolektivu (*Razen v kolektivu ...* (D59)) in na supervizijah (... *in morda na supervizijah.* (D60)). Ena sogovornica navaja, da lahko strokovne delavke dolgotrajno sodelovanje z družino izčrpa, saj v primerih nujnih odvzemov v družini prihaja do počasnih (... *in so napredki zelo, zelo počasni ...* (E51)) in majhnih napredkov (... *in majhni.* (E52)).

Situacijske ovire

Ena sogovornica kot oviro izpostavlja edinstvenost vsake situacije (... *težko vnaprej predvidljiva ...* (F34)). Meni, da je vsaka situacija unikatna na svoj način in da tudi, ko se odpravljaš na teren, ne morejo natančno predvideti poteka odvzema (... *znanja ni nikoli dovolj, ker nikoli ne veš, kaj te bo pričakalo na terenu.* (F30)). Zato se na sam odvzem zelo težko vnaprej pripravijo (... *težko vnaprej predvidljiva ...* (F34)).

Izboljšave sistema

Strokovne delavke izražajo potrebo po dodatni specializaciji in izobraževanju. Ena sogovornica predlaga izobraževanje o travmi odvetniških pisarn, ki delajo na področju družinskega prava (*Nujnost izobraževanja tudi v odvetniški stroki – specializacije na področju družinskega prava* (D65)), predlaga, da bi bilo potrebno izobraževanje na temo travme tudi za sodnike, ki odločajo v postopkih (nujnih) odvzemov (*Dodatna izobraževanja, kar se konteksta razumevanja travme tiče za sodnice, ki odločajo v postopkih (nujnih) odvzemov otrok* (D66)). Ena sogovornica si želi, da bi bilo več govora o travmi že na sami fakulteti, saj bi bila ta znanja bolje integrirana (*Več izobraževanja na temo razumevanja travme že na fakulteti.* (E61)).

Strokovne delavke za izboljšanje prakse sistema predlagajo kadrovske in plačilne izboljšave. Sogovornica predlaga, da sistem razširi kader na področju varstva otrok in družine, da si lahko strokovne delavke delo med seboj razdelijo in se tako zares osredotočijo na delo z družino (*In zagotovo večje število kadra na CSD na področjih varstva otrok in družine...* (E62)). To bi dosegli s tem, da bi bilo strokovnim delavcem, zaposlenim na področju varstva in zaščite otrok in družine, omogočili ustrezno plačilo njihovem delu (... *ki bi bil ustrezno plačan za svoje delo.* (E63)).

Ob tem strokovne delavke navajajo, da bi se povečala skrb za varnost zaposlenih (*Poleg tega ustrezno skrb za varnost zaposlenih v teh postopkih ...* (E64)), tako fizična kot tudi psihološka, ob čemer predlaga supervizijo, ki bi bila strokovnemu delavcu na voljo že takoj po nujnem odvzemu otroka (*... in možnost supervizije neposredno takoj po odvzemu.* (E65)).

Ena strokovna delavka poudarja tudi pomembnost zavedanja namena nujnega odvzema vseh udeležencev od uporabnikov do ostalih služb (*Da se vsi deležniki v procesu nujnega odvzema zavedajo, da je treba vedno delati v največjo korist otroka ter v zaščito njegovih koristi poseči izključno takrat, kadar sta njegovo varstvo in vzgoja zelo visoko ogrožena bodisi z njegove strani ali s strani staršev oz. drugih skrbnikov* (F41)).

TRAVMA POVZROČENA V SISTEMU ZAŠČITE

Zavedanje retravmatizacije v sistemu zaščite

V nadaljevanju me je zanimalo, v kolikšni meri se strokovne delavke na centrih za socialno delo zavedajo potencialne retravmatizacije v sistemu. Kar štiri strokovne delavke so dejale, da se popolnoma zavedajo, da lahko v sistemu zaščite otrok pride do dodatne travmatizacije (*Sigurno pa je odvzem retravmatizacija* (C48), *Dodatne travmatizacije otrok se strokovni delavci CSD zavedamo.*(D67), *Se je zavedam ...* (E66), *Zagotovo se tega zavedamo ...* (F42)), ena pa še dodaja, da lahko v sistemu zaščite pride do večkratne travmatizacije (*Lahko jih je celo več, kljub temu da se absolutno dela na tem, da do tega ne bi prihajalo.*(D71)). Prav zaradi zavedanja strokovnih delavk o potencialni dodatni travmatizaciji sogovornica meni, da si strokovne delavke prizadevajo, da do odvzema ne bi prišlo (*... zato se mu skušamo izogniti, kolikor se le da, a kdaj ne gre.* (C49)), če pa do nujnega odvzema pride, druga opozarja na pomembnost nudenja takojšnje psihosocialne pomoči (*Vsaka situacija je zelo specifična ...* (F33)) in zagotovitev nadaljnje psihološke pomoči (*... ter se mu za nadalje uredi psihološka pomoč.* (F44)).

Strokovne delavke menijo, da je možnost retravmatizacije precej odvisna od razvojnih okoliščin ter predvsem od način izvedbe nujnega odvzema (*Jaz mislim, da je vse odvisno od okoliščin nujnega odvzema, od razvojnega obdobja, v katerem je otrok, od načina, kako mu predstaviš nujnih odvzem* (B38), *Do njih lahko prihaja pri samem odvzemu (odvisno, kako je ta izpeljan),...* (D68)). Ena sogovornica je odgovorila, da se zaveda ogrožajočega primarnega okolja (*Že tako, če pride do nujnega odvzema, je nekaj fajn narobe.* (C46)) in da je nujni odvzem v primerjavi s tem, kar je otrok doživljal v primarnem okolju, manjše zlo (*Nujni odvzem sigurno*

je travma, a je manjše zlo, če po drugi strani pogledaš, da vstane v okolju, kjer je tako visoko ogrožen. (C47)).

Retravmatične okoliščine

Sogovornica meni, da je dogodek, ki pomembno prispeva k tveganju za retravmatizacijo ta, da mora otrok večkrat o travmatični zgodbi pripovedovati različnim strokovnjakom (*Retramatizacija pride predvsem v primerih, ko mora otrok različnim strokovnjakom večkrat odgovarjati na enaka vprašanja ... (E68)*). Druga sogovornica se osredotoči na dogajanje po odvzemu, in sicer poudari, da lahko namestitev otroka v krizni center zanj predstavlja potencialno retravmatizacijo (*... nato so otroci lahko dodatno travmatizirani še zaradi namestitve ... (D69)*), premestitev iz ene v drugo namestitev pa še dodatno (*... in potencialne premestitve. (D70)*). Pomemben dejavnik, ki ga izpostavi sogovornica je ta, da lahko retravmatično izkušnjo povzroči, da strokovne delavke ne upoštevajo otrokovega mnenja, niti v primerih, ko bi bilo to v njegovo korist (*Da se recimo z otrokom ne govori, se ga ne sliši, se ga samo premika. (A34)*).

Strokovne delavke se trudijo, da v sistemu zaščite ne bi prišlo do retravmatizacije na način, da otroku nudijo pojasnitve (*Otroku je treba na razvojno primeren način razložiti življenjsko zgodbo, odločitve CSD-ja-sodišča ... (A35)*), poslušajo in upoštevajo otrokovo mnenje, če je to v otrokovo korist (*... in ga slišati. (A36)*) ter se zavedajo, da poznavanje otroka olajša komunikacijo (*Odvisno je tudi od tega, ali otroka dobro poznaš, da veš, koliko in kaj mu lahko poveš. (C55)*).

Upoštevanje razvojnih značilnosti

Ena sogovornica meni, da ima dobro znanje na področju razvojnih značilnosti otrok (*... sicer pa menim, da smo precej dobro tudi socialne delavke poučene o razvojnih značilnostih otrok ... (D73)*) in na podlagi tega tudi znanje o razvojnih potrebah otrok (*in o njihovih potrebah v različnih razvojnih obdobjih, kar se vključuje v samo prakso v postopkih odvzemov. (D74)*). Strokovne delavke razvojne značilnosti otrok v praksi upoštevajo na različne načine. Večina strokovnih delavk je odgovorilo, da razvojne značilnosti otrok upoštevajo pri pojasnitvi odvzema otroku na starostni primeren način (*... ga seznanjati ... (A38)*), *Otroku na primeren način njegovi razvojni starosti objasnimo, kdo smo, kaj delamo in kam gremo. (B39)*, *Glede na njegova leta upoštevam, kako ravnati, kako mu razložiti nujni odvzem. (C50)*), prilagajajo komunikacijo starosti otroka (*pri načinu, kako se z otrokom pogovarjati (A37)*), *Komunikacija se prilagodi starosti ... (E70)*) ter njegovim kognitivnim sposobnostim (*Odvisno*

je tudi od tega, koliko že od prej ve ... (C56), ... in kognitivnim sposobnostim. (E71)). Strokovne delavke razvojne potrebe upoštevajo predvsem ob skrbi za otroka: upoštevanje (*Upoštevam, kaj otrok potrebuje takrat ...* (C51)) in odzivanje na otrokove potrebe (*... kolikor se le da in da si čim bolj odziven na njegove potrebe* (C54)), tolažba, objem dojenčka (*Če je dojenček, ki je popolnoma odvisen od tuje pomoči, ga na primer potolažiš, stisneš, pocrklaš* (C52)), skrb za udobje otroka (*Poskušaš, da mu je čim bolj udobno ...* (C53)), ustvarjanje varnega okolja (*Ustvarjamo varno okolje ...* (E72)), nudenje občutka sprejetosti (*... in sprejetost, kar je za dojenčka drugače kot za najstnika.* (E73)), upoštevanje otrokovega mnenja (*Slišanje otrokovega mnenja ...* (E74)), upoštevanje otrokovih želja (*... in želja ...* (E75)) ter otroka razbremenijo občutka odgovornosti (*... a hkrati sporočilo, da ne odloča sam.* (E76)).

Sogovornice prav tako navajajo, da razvojne značilnosti otroka upoštevajo že pri individualni oceni ogroženosti (*Tako da za vsakega otroka naredimo individualno oceno ogroženosti.* (E69)), med samim nujnim odvzemom (*Pri sami izvedbi nujnega odvzema ...* (F45)) ter tudi v nadaljnjih postopkih (*Razvojne potrebe otroka se upoštevajo v nadaljnjih aktivnostih za otroka.* (F48)), ko na primer izbirajo namestitve glede na starost otroka (*... ter nadaljnje namestitve; od starosti otroka je odvisno, ali bo nameščen v krizni center za otroke ali v krizni center za mlade.* (F46)). V sam postopek vključujejo tudi otroku pomembne osebe (*V sodelovanje vključujemo ljudi iz okolja, ki so pomembni za otroka glede na njegovo starostno obdobje.* (E77)), ki zanj predstavljajo podporno in zaupno osebo ter psihologinje (*Pri nujnem odvzemu se večkrat v proces pred odvzemom vključi sodelavka s psihološko izobrazbo, psihologinja* (D72)).

Ena strokovna delavka je dejala, da se pri nekaterih nujnih odvzemih zgodi, da ni časa za upoštevanje razvojnih značilnosti otrok in da je takrat bolj pomembna takojšnja zaščita otroka (*Ob samem nujnem odvzemu niso toliko pomembne razvojne značilnosti otroka, kot pa potreba po takojšnji zaščiti oz. zavarovanju koristi otroka ter namestitvi v varno okolje.* (F47)).

Odzivi na čustva otrok in staršev

Zanimanje delovanja strokovnih delavk pri nujnih odvzemih sem usmerila tudi v to, kako se strokovne delavke odzivajo na čustva otrok in staršev. Ena strokovna delavka odgovarja, da se strokovne delavke poskušajo pripraviti na čim več možnih odzivov staršev in otrok (*Praviloma se na različne možne scenarije, kolikor je to mogoče, vnaprej pripravimo ...* (D75)), na način, da po potrebi v izvedbo nujnega odvzema vključijo tudi druge službe (*... po potrebi vključimo v sam odvzem tudi druge službe (npr. policija, redkeje izvršitelji) ...* (D76), *... po potrebi ob pomoči ostalih služb ...* (E79)), a se ob tem zavedajo, da se morajo vsaki dani situaciji prilagoditi

(... kar v dani situaciji potrebuje, vse to lahko oceniš sproti, na to se ne moreš vnaprej pripraviti. (E90)). Izvedbo nujnega odvzema strokovne delavke želijo narediti čim manj travmatično za vse udeležence na način (... čim manj mučen za vse udeležene, predvsem za otroka. (D78)), da poskusijo, da je izvedba odvzema čim hitrejša (*Samega odvzema se zavedamo, da mora biti praviloma hiter ...* (D77)) ter ob tem zagotavljajo fizično varnost (*Najprej skušamo poskrbeti za fizično varnost vseh udeleženi ...* (E78)). Na čustvenost staršev in otrok se strokovne delavke poskušajo odzivati s spoštovanjem (*Predvsem spoštljivo ...* (A39)), mirno (... mirno ... (A40)), empatično (... empatično ... (A41)) ter s pomirjanjem otroka in staršev (*Vse poskušam pomiriti ...* (F49)) ter zadrževanjem lastnih čustev (*Zdržati stisko klientov, holding.*(A43), *Čustveni odziv strokovnih delavk CSD se odloži na čas po tem, ko otroka namestimo v varno okolje.* (D81)). Strokovne delavke poročajo, da poskušajo ohranjati delovni odnos (*Nujno se mi zdi skušati ohranjati delovni odnos.* (A42)), na način, da se približajo bolečini uporabnikov (*Treba se jim je približati v njihovi trenutni bolečini ...,* (F51)) ter ohranjajo pristen človeški odnos (*Uporabnika lahko tudi objameš – pristno in naravno odzivanje* (B45)). Sogovornica se pri čustvenih odzivih staršev in otrok zanaša predvsem na pojasnitev, da niso edini, ki se jim je to zgodilo (*Normalizacija nujnega odvzema – niste ne prvi ne zadnji, ki se vam je to zgodilo.* (B43)), da je to le začasen ukrep (*Predvsem dam poudarek na tem, da je to začasna rešitev in da se bomo zmenili, kako naprej.* (B40)) in da niso starši slabi, le da so trenutno preobremenjeni (*Razložim, da starši niso slabi, ampak samo preobremenjeni in da jih bomo podprli.* (B41)). Ob tem poudarja pomembnost ohranitve drugih otroku pomembnih odnosov (*Otroku razložim, da se bo spočila od situacije, da bo še vedno videl na primer sošolce.* (B42)) ter vzpostavitev zavezništva z otroki in starši (*Povem, da smo na njihovi strani.* (B44)). Ena sogovornica si pri odvzemu pomaga s pojasnitvijo, da bo otrok v tem času v varnem okolju (... in jih namestil v varno okolje. (F53)).

Odzivi na čustva starša

Pri čustvenih odzivih staršev si strokovne delavke največkrat pomagajo s pomirjanjem staršev ob uporabi deeskalacijskih tehnik (*Kdaj je na odvzemu treba katerega od staršev miriti ...* (D79), *Z deeskalacijskimi tehnikami ...* (E81)), s pojasnitvijo situacije staršu, zakaj je nujni odzvem potreben (... in razložiti, da je to zares nujno. (C61)) in kaj je njegov namen (... hkrati pa tudi starše slišati v njihovi bolečini in stiski ...(C58) ..., *jim razložiti in pojasniti situacijo, če je to seveda možno in so starši zmožni to tudi razumeti.* (F50)), s povabilom k sodelovanju, ki bo pripomoglo, da se otrok čim hitreje vrne nazaj v svoje primarno okolje (... in kako naprej ...(C59) ... s povabilom v dolgoročno sodelovanje. (E83)) ter seznanjanje starša z nadaljnjim

postopkom (... *mu pojasnjevati postopek in podobno. (D80)... s seznanjanjem kaj sledi...(E82)*). Dve strokovni delavki sta odgovorili, da jima pri ustavljanju čustvenih izbruhov staršev pomaga policija (*Kadar so starši prisotni pri nujnem odvzemu, je zelo težko, saj je pri njih po navadi prisotna zelo huda razburjenost, kričanje. Po navadi je zraven policija, da jih ustavlja ... (C57)*) in zdravstvena služba (*Včasih mora posredovati tudi zdravstvena služba, saj je to tako velik stres... (C62)*). Nekatero strokovno delavko pa poskušajo s starši ohranяти delovni odnos (*Poskušam ohranяти delovni odnos ... (C60)*), se z njimi pogovorijo (*Socialni delavci imamo za svoje orodje besede, tako da vedno s pogovorom. (E80)*) in jih pomiriti, da bodo za otroka poskrbeli (... *hkrati pa jim dati vedeti, da bo center poskrbel za otroke ... (F52)*).

Odzivi na čustva otroka

Dve strokovni delavki se na čustvene odzive otrok odzivata z upoštevanjem njegovega razvojnega obdobja (*Pri otrocih je spet odvisno od let ... (C63)*) – na primer nudenje naročja (*Otroku pogosto ponudimo naročje ... (E84)*), objema (... *objem ... (E85)*), petje (... *pojemo ... (E89)*), brisanje solz (... *bršemo solze ... (E86)*). Ena sogovornica je dejala, da pogosto opazi, da otroci v sebi zadržujejo čustva, zato jih spodbuja, da čustva izražajo (... *eni jokajo, eni niti ne pokažejo, a vidiš, da jim je težko in imaš občutek, kot da jih bo razneslo. Te spodbudim, da izrazijo čustva in jim dam prostor, da se razjokajo. (C64)*). Prav tako kot staršem pa tudi otrokom nudijo pojasnitev dogajanja (... *jih seznanjamo kaj vse dogajanje pomeni za njih ... (E88)*) in jim nudijo odgovore na njihova vprašanja (... *odgovarjamo na njihova vprašanja ... (E87)*).

Namestitev otrok v institucije

Pomanjkljivosti namestitve otrok v institucije

Strokovne delavke navajajo številne pomanjkljivosti namestitve otrok v institucije. Največ sogovornic pomanjkljivost institucij vidi v tem, da kljub omejitvi bivanja (*Kot krizni center, z nekim namenom je določena meja 3 tedne ... (C66)*) otroci v institucijah ostajajo predolgo (*Veliko otrok v institucijah ostajajo vrsto let, kar je tudi huda travma, saj nima otrok ene osebe. (C74)*, *Predolgo bivanje v instituciji, preden se najde drugačna oblika pomoči otroku. (E92) ... predolga institucionalizacija... (F55)*). Večkrat se pojavlja tudi mnenje, da je slabost institucionalizacije otrok ta, da jim primanjkuje stalen odnos (*Nestalnost odnosa z mamo ... (A44)*, *Odsotnost stalnega odnosa. Dojenček potrebuje nujno primarno navezanost, ki je ne dobi, če je na vsake 8 ur druga. (B46)*), da zaradi nenehne menjave osebja v namestitvenih domovih otrok, se otrok ne zmore varno navezati na nobeno osebo (... *osebo, na katero se lahko*

naveže ... (C70), ..., kar pa institucija ni, saj se ljudje menjujejo.(C71)), pomanjkanje kapacitete v namestitvenih službah (*Nezmožnost nameščanja zaradi premajhnih kapacitet.* (D82), *Premajhne kapacitete za nameščanje otrok...* (F54)) ter čakalne vrste za strokovno pomoč (... *pri čemer znajo biti težava tudi čakalne vrste.* (D86) ... *oziroma predolge čakalne dobe v zdravstvu za le te.* (E97)).

Poleg tega strokovne delavke opozarjajo na pomanjkanje rejniških družin (... *a je problem, ker ni rejništev, ni dovolj rejnikov.*(C73)), kar prispeva k daljšemu bivanju otrok v institucijah. V institucijah otroci nimajo staršev (... *starše ...* (C69)) in ne dobijo potrebne bližine (... *bližino ...* (C68)), saj jim te institucija ne more nuditi. Tudi, če otrok naveže stik z vzgojiteljem, ta navezanost ni dovoljšna (*Se lahko naveže na enega vzgojitelja, a to ni to.* (C75)). Pomanjkljivost institucij vidijo tudi v tem, da otrok v instituciji ne dobi individualne skrbi in pozornosti (... *premalo individualne obravnave.*(E100)), zato so otrokove čustvene potrebe hitro spregledane (... *lahko privede do spregledanosti otrokovih čustvenih potreb ...* (E99)), prav tako pa ni na voljo dovolj individualiziranih programov (*V pomanjkanju individualiziranih programih ...* (E91)).

Sogovornica meni, da so v institucijah omejene možnosti za spoznavanje življenjskega sveta (*Omejene možnosti za življenje kot ga pozna...* (E93)) in vključevanje otrok v vsakdanje dejavnosti (... *obiskovanje svojih dejavnosti ...* (E95)), kar vodi v izključenost otrok iz njihovega socialnega kroga (... *vključenost v svoj socialni krog ...* (E94)). Prav tako meni, da primanjkuje sredstev za terapevtsko pomoč (*Pomanjkanje sredstev za takojšnjo terapevtsko obravnavo otrok ...* (E96)) in ustrezno usposobljenega kadra (*Pomanjkanje (ustrezno usposobljenega) kadra ...* (E98)). Kot resen problem institucij ena sogovornica predstavi tudi ločevanje sorojencev (... *pa, kakor sem že prej omenila, ločevanje sorojencev.*(F56)), saj tako otroci izgubijo še pomembno podporo in povezavo s primarno družino.

Prednosti namestitve otrok v institucije

Dve strokovni delavki izpostavita nekaj prednosti institucionalizacije. Prednosti, ki jih izpostavita, so te, da je institucija varen prostor (*Na nek način je to neka varnost ...* (C72)) in da je v njih za otroke dobro poskrbljeno (*Sicer pa je v namestitvah za otroke po naših izkušnjah dobro poskrbljeno ...* (D83)) ter da strokovne delavke, ki delajo v institucijah, skrbijo, da ne povzročijo dodatne travme (... *in tudi te službe delujejo na način, da se otroku ne povzroča dodatnih travm, kolikor je to le mogoče.* (D84)).

PREPREČEVANJE TRAVME, POVZROČENE V SISTEMU IN OKREVANJE

Izvedba nujnega odvzema

Način, kako strokovne delavke izvedejo nujni odvzem, je zelo pomemben, zato me je zanimalo, kako pri nujnem odvzemu skrbijo, da je ta čim manj travmatičen tako za otroka kot tudi za starša. Strokovna delavka odgovori, da se ji zdi pomembno, da nujni odvzem kar se da dobro načrtuje (... *in skrbno načrtovanje* ... (D88)), se pripravi na različne scenarije (... *s predvidevanji različnih scenarijev, + ter priprav nanje* (D89)) in da so vloge vsakega vključenega natančno dodeljene (... *in natančno dodeljene vloge* ... (D92)). Ko gre za nujni odvzem, strokovne delavke poročajo, da poskušajo, da otrok ne prestrašijo (*Da otrok ne lovim in s tem še bolj plašim* ... (B47)), da je odvzem čim bolj umirjen (*Poskušati čim bolj umirjeno oziroma kolikor se le da* ... (C76)) ter čim hitrejši (... *da ne ostane za dolgo v tem kaotičnem okolju* ... (C81), *Predvsem, da odvzem ne traja dolgo* ... (E103)). Ena strokovna delavka predstavi, da je njena praksa pogovor s starši, ki jim razloži pomembnost njihove mirnosti za otroka (*Staršem razložiti, zakaj je to pomembno, da starš pred otrokom ne dela scen* ... (C77)). Ob tem navaja, da je najboljši scenarij nujnega odvzema, da starš otroka na to pripravi (*Najboljši scenarij je, da se starši strinjajo in da otroka na to pripravijo.* (C79)). V primeru, da starš postane ogrožajoč, strokovna delavka poroča, da je treba izvesti čim hitrejši umik otroka na varno (*Če starš postane ogrožajoč, je pomembno, da poskušaš čim prej otroka od tega odstraniti...* (C80)). Strokovne delavke navajajo, da sta za čim bolj uspešen nujni odvzem potrebna empatičnost (... *empatičen pristop* ... (A46)) in osebni pristop (... *pomembno je, da ohraniš osebni pristop* ... (B50)). Tako se strokovne delavke lažje osredotočijo na pojasnitev staršu nujnosti odvzema (*Pomembno je najprej staršu razložiti, da tudi on razume* ... (C78), *Treba jim je pojasniti, zakaj je prišlo do nujnega odvzema* ... (F57)), otroka in starša razbremenijo (*Razbremenitev* ... (B48)) in jim pojasnijo, da gre le za začasnost ukrepa (... *in poudarjanje začasnosti* ... (B49)). Strokovne delavke izrazijo, da skrbijo, da bo izkušnja nujnega odvzema čim manj travmatična na način, da so strokovne delavke med sabo usklajene (*Pomembna je tudi usklajenost strokovnih delavk CSD.* (D90)), prav tako pa tudi usklajenost z drugimi strokovnimi službami (*Tudi drugih udeleženi, če so prisotni* ... (D91)). Ena strokovna delavka navaja, da je pozorna, da je pri nujnem odvzemu prisotno čim manj oseb (... *da ni prisotnih veliko oseb* ... (E104)) in skrbi, da otroka sproti seznanja s tem, kaj sledi, da ve, kaj pričakovati naprej (... *da otroka seznanimo kaj sledi* ... (E105)).

Preprečevanje retravmatizacije

Strokovne delavke skrbijo, da v sistemu zaščite ne bi prišlo do retravmatizacije na način, da se poskušajo izogniti večkratnemu pričanju otroka (*Da ni zaslišanj, oziroma da otrok ne bi večkrat pričal.* (C83)). Sogovornica poroča, da to skrbi na način, da čim bolj sodelujejo s policijo pri pogovoru z otrokom (*Da se s policijo na primer prej dogovorimo, da gremo skupaj in skupaj opravimo razgovor.* (C82)) in ves čas sodeluje z enakimi strokovnimi delavci (... *da ni pogostih sodelovanj z različnimi odraslimi osebami ...*(E107)). Pri pogovoru strokovna delavka navaja, da otroku omogočijo pogovor brez prisotnosti staršev (... *da razgovor z otrokom za sodišče opravimo mi in ga zavarujemo s 177. členom Družinskega zakonika.* (E108)). Ena sogovornica za preprečevanje retravmatizacije v sistemu skrbi na način, da za vsakega otroka naredi načrt ustrezne namestitve (*Kolikor je možno že pred odvzemom, načrtujemo čim bolj ustrezno obliko namestitve ...* (D93)) in da otrok čim hitreje vstopi v rejniško družino (*Za otroka pa, da gre čim prej iz kriznega centra v rejniško družino ali skrbniško, da lahko doživi varno navezanost na novega skrbnika*(A45)). A tudi po namestitvi otroka v varno okolje, strokovna delavka poudarja pomen spremljanja in ohranjanja stika z otrokom (... *otroka redno spremljamo ...* (D95)).

Za preprečevanje retravmatizacije v sistemu poročajo tudi o pomembnosti, da kljub odvzemu otrok še vedno ohranjanja stike z biološkimi starši (*Na način, da ima stike z biološkimi starši, ki so vedno nadzorovani, da ne pride sploh, če so starši bili nasilni do otroka, imajo težave z drogo.* (A47)), za katere skrbijo, da so varni. Strokovni delavci poročajo, da za preprečevanje retravmatizacije skrbijo na način, da ves čas ohranjajo osebni pristop (... *pomembno je, da ohraniš osebni pristop ...*(B50)), spoštljivo sodelujejo (*Spoštljivo sodelovanje z vsemi* (E101)) ter nudijo jasne informacije vsem udeležencem (... *in jasne informacije vsem udeležencem, ki so primerne njihovi starosti in razumevanju.*(E102)). Prav tako pa poročajo o pomembnosti sodelovanja z namestitvenimi službami (... *in tam predstavimo otrokovo situacijo ...* (D94)) in vključevanju drugih strokovnjakov (... *po možnosti vključimo druge strokovnjake.* (D96)).

Sodelovanje z družino

Ena strokovna delavka odgovarja, da se po nujnem odvzemu šele začne pravo socialno delo z družino (*Po nujnem odvzemu se šele začne pravo socialno delo z družino.*(F65)), za katerega je treba narediti načrt pomoči (... *in z njimi izdelati načrt pomoči ...* (F68)), o korakih, ki so potrebni za vrnitev otroka (... *z namenom, da se bo lahko otrok vrnil nazaj v domače okolje, kar je glavno vodilo pri vseh ukrepih za varstvo koristi otroka.*(F69)) ter opredelitev rizičnih in varovalnih dejavnikov (... *opredelitev rizičnih in varovalnih dejavnikov ...*(D104)). Strokovne delavke navajajo, da je pomembno intenzivno delo z družino (*Z družino je treba intenzivno*

delati ... (F66)), da čim bolj krepijo moč družine (Namen socialnega dela je to, da se družino opolnomoči, da se dela na tem, da se otrok čim prej vrne domov (C84)) in za otroka vzpostavijo varno okolje (Da se vzpostavijo v družini pogoji, da za otroka ni več ograjujoče. (C85)). Sogovornice navajajo, da delo z družino poteka prek pogovora (Delaš razgovore pogovore ... (C86)), treningu starševskih veščin (... treningi starševskih veščin ... (A49)), omogočanju varnih stikov (Za otroka pa, omogočanje stikov (če so varni) ... (A51)), nudenje terapije (Pomembno je vedeti, da otrok ima kapaciteto, da vzpostavi druge multiple navezanosti, ki so zanj lahko tudi reparacijske. (A25)), nudenje socialnovarstvenih storitev (Socialnovarstvene storitve ... (A48)) ter z nudenjem strokovne pomoči (... jim ponuditi različne strokovne oblike pomoči ... (F67)). Pri svojem delu se strokovna delavka ravna po načelih socialnega dela (Ravnanje po metodičnih načelih socialnega dela, npr. načelo instrumentalne definicije problema, socialno ekološko načelo ... (D98)) in se zaveda posledic travme (... naše zavedanje posledic, ki jih lahko povzroči travma ... (D99)).

Sodelovanje s starši

Sogovornica odgovarja, da je delo s starši najpomembnejše, saj je bil ravno v starših razlog nujnega odvzema otroka (*Predvsem je potrebno delo na starših, saj so oni tisti, ki so ogrozili otroka in zastavili to ogrožajoče okolje. (C92)*). Sodelovanje s starši ena opiše kot precej naporno, saj se mnogokrat srečuje s starši, ki ne želijo sodelovati z njimi (*Nekateri starši so bolj odklonilni, grozijo »tožil vas bom«, »ubil vas bom«. (C91)*). Ravno zato je treba pridobiti zaupanje staršev (... in vrednosti zaupanja ... (D102)) in raziskati načine sodelovanja (... raziskuješ na kakšen način sodelovati ... (C87)... skupno načrtovanje pomoči s poudarkom na možnosti izbire in sodelovanju – načelo sodelovanja ... (D105)). Kar tri strokovne delavke poudarjajo pomembnost rednega sodelovanja s starši (*Pomembno je, da s starši vzpostavimo korektno sodelovanje, da razumejo da smo na isti strani kot oni (B51), Redno sodelovanje z družinami v okviru stroke socialnega dela in naših metod dela. (D97), Kontinuirano sodelovanje ... (E109)*). V sodelovanju s starši strokovne delavke omenjajo pomembnost vzpostavitve delovnega odnosa (*Vse to je možno po vzpostavitvi delovnega odnosa z družino. (E114)*) skozi spoštljivo (... s spoštljivo ... (E110)) in jasno komunikacije (... in jasno komunikacijo oziroma informiranjem... (E111)) ter odzivnost na bolečino starša (... hkrati pa tudi starše slišati v njihovi bolečini in stiski ... (F58)). Na eni strani poudarjajo, da je treba staršem pojasniti ogrožajočo situacijo (... razložiš, kaj je šlo narobe... (C89)) in jih seznaniti s potrebnimi spremembami (... postaviš pogoje ... (C88), ... vendar bo potrebno narediti določene spremembe v njihovem vedenju, funkcioniranju, odzivanju na otroka. (F61)), po drugi strani pa

jim nuditi občutek varnosti (... *nudenje občutka varnosti* ... (D101)), krepi moč (... *s posebno stopnjo razumevanja v tovrstnih obravnavah, krepitev moči v delovnem odnosu s starši odvezetega otroka*... (D100)), skupaj z njimi raziskovati socialno mrežo (... *raziskovanje njihove socialne mreže* ... (D103)), treba je nuditi psihosocialno podporo in pomoč (... *psihosocialno pomočjo*.(E112), ... *in jim ponuditi psihosocialno pomoč in podporo v tistem trenutku*. (F59)) ter jih vključiti v mreže pomoči (... *kam se morajo vključiti in raziščeš vse mreže pomoči* ... (C90)), kot je na primer program zdravljenja odvisnosti (... *programi zdravljenja odvisnosti*. (A50)), jim pomagati pri sodelovanju z njimi (*Smo jim v pomoč pri urejanju zadev, ki niso v pristojnost CSD – npr. pri zdravljenju odvisnosti od alkohola – do koga v zdravstvu pristopit, kako situacijo reševati*.(E113)) ter jih spodbujati z možnostjo vrnitve otroka (*Morajo vedeti, da ni konec sveta, če je prišlo do nujnega odvzema, da imajo starši še vse možnosti, da se otrok vrne domov* ... (F60)).

Sodelovanje z otrokom

Strokovna delavka omeni, da se trudi omogočiti otrokom čim hitrejše okrevanje na način, da jim nudi celovito psihosocialno podporo in pomoč (*Nudenje psihosocialne podpore in pomoči*... (F62)). V ta namen poskrbi, da otrokom priskrbi dodatno psihološko pomoč, kar vključuje sodelovanje s psihologi in terapevti, ki otrokom pomagajo pri predelavi travmatičnih izkušenj in krepitevi moči (... *ureditev psihološke pomoči* ... (F63)) ter skrbi, da je otrok nameščen v varno okolje, kjer lahko začne proces okrevanja (... *ter seveda namestitev v varno okolje, kjer se bodo počutili varno*. (F64)).

Medinstitucionalno sodelovanje

Pomemben vidik, ki ga strokovna delavka izpostavi za omogočanje čim hitrejšega okrevanja družine, je tesno sodelovanje strokovnih delavcev z drugimi institucijami in natančna koordinacija nalog, da vsaka služba točno ve, kaj je njena naloga in kako prispeva k celoviti podpori družini (*Pomembno je tudi znati starše vpet različne deležnike in koordinirati naloge (med starši, šolo, zdravstvenim domom, strokovnim centrom* ...)(B52)).

5. RAZPRAVA

V nadaljevanju s pomočjo pridobljenih rezultatov odgovarjam na raziskovalna vprašanja, ki sem si jih zastavila. Te povezujem s teoretičnimi izhodišči, ki sem jih predstavila v teoretičnem uvodu, ter dodatno relevantno literaturo.

- **Kako je sistem zaščite otrok v Sloveniji, vključno z nujnimi odvzemi otrok, po mnenju strokovnih delavk oz. delavcev na centrih za socialno delo, utemeljen na razumevanju travme ali vsaj osveščen o travmatičnih izkušnjah?**

Sistem zaščite otrok v kontekstu nujnih odvzemov po mnenju strokovnih delavk na centru za socialno delo, ki so sodelovale v intervjujih, vsebuje nekaj elementov, ki kažejo na upoštevanje travme, vendar ob tem intervjuvane strokovne delavke poudarjajo, da sistem zaščite otrok ni dovolj utemeljen na razumevanju travme in da je še veliko možnosti za izboljšavo sistema, ki bo celostno naslavljal travmatične izkušnje otrok in staršev ter izboljšal pogoje za njihovo blaginjo. Vidki, v katerih strokovne delavke, s katerimi sem govorila, prepoznavajo elemente, ki upoštevajo travmo, so zakonodajni okviri, predvsem Družinski zakonik, katerega temeljno vodilo je zaščita in korist otroka in določa nujni odvzem kot skrajni ukrep, ki ga strokovne delavke uporabijo v primeru, ko noben drug ukrep ne bi preprečil ogroženosti otroka. Filipčič navaja, da se je z uveljavitvijo Družinskega zakonika (*Družinski zakonik*, 2019), ki se je začel uporabljati 15. 4. 2019, pristojnost za odločanje o vseh ukrepih za varstvo koristi otroka prenesla na sodišča, razen ukrepa nujnega odvzema – ki še vedno ostaja v presoji centra za socialno delo (Filipčič, 2019, str. 48).

Družinski zakonik (2019) s 156. členom določa, da se morajo strokovne delavke na centrih za socialno delo ravnati po načelu najmilejšega ukrepa, kar pomeni, da morajo izbrati ukrep, ki čim manj posega v starševsko skrb in hkrati ustrezno varuje koristi otroka (*Družinski zakonik*, 2019, str. 5–61).

Strokovne delavke, ki so sodelovale v intervjuju, poročajo, da je sistem zaščite utemeljen na razumevanju travme, ko od njih zahteva temeljito presojo, ki jo opravijo s pomočjo takojšnje ocene ogroženosti, ki jo strokovne delavke na CSD izvedejo, ko je treba nemudoma ukrepati (Leskovšek, Miklič in Sitar Surić, 2019, str. 171–174). Sistem zaščite otrok strokovne delavke zavezuje tudi k izdelavi načrta pomoči, ki ga morajo, kot pravi Filipčič (2019), po Družinskem zakoniku (2019), strokovne delavke na centru za socialno delo izdelati v pomoč družini in otroku ter sodišču o njegovem izvajanju poročati enkrat letno (Filipčič, 2019, str. 48–49).

A, kljub temu da lahko sistem zaščite otrok navaja določene smernice, po katerih morajo strokovne delavke v primerih nujnih odvzemov delati, še ne pomeni, da ta upošteva perspektivo travme oziroma da se strokovne delavke zavedajo perspektive travme. Medtem ko zakonodaja predvideva uporabo najmilejših ukrepov in temeljito presojo, intervjuvane strokovne delavke poudarjajo, da to ne zagotavlja nujno, da bodo v praksi vedno upoštevane specifične potrebe otrok z izkušnjo travme. Čeprav zakonodaja zahteva izdelavo načrta pomoči in redno poročanje sodišču, še ne pomeni, da imajo strokovne delavke potrebna orodja in znanja za celovito razumevanje travme.

Intervjuvane strokovne delavke elemente, ki kažejo na razumevanje travme, prepoznavajo tudi v praksi in postopkih, ki jih izvajajo. Strokovne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, se trudijo izvajati nujne odvzeme s čim večjim in občutljivim razmislekom o potrebi nujnega odvzema. Ob tem poročajo, da si pomagajo z medinstitucionalnim sodelovanjem, ki jim omogoča celostni pogled in pripomore k večji učinkovitosti pri zaščiti otrok. Domiter Protner, Leskovšek in Frangež (2019) medinstitucionalno sodelovanje opišejo kot prakso, ki deluje v največjem interesu zaščite otrok in lahko pomembno prispeva k zagotavljanju celovite in učinkovite zaščite otroka (Domiter Protner, Leskovšek in Frangež, 2019, str. 237).

Strokovne delavke, vključene v raziskavo, v sistemu prepoznavajo ozaveščenost sistema o travmi v kontekstu dela s starši in otrokom po nujnem odvzemu. Ta zajema namestitev otroka v varno okolje ter sodelovanje s starši in drugimi pomembnimi službami za krepitev moči družine. Dobro prakso v sistemu zaščite vidijo v tem, da lahko otroka ne glede na čas odvzema namestijo v varno okolje in v tem času temeljito delajo s starši ter odpravijo razloge nujnega odvzema, da se lahko otrok čim prej vrne v primarno okolje. Kot tudi v svojem delu poudarjata Broadhurst in Mason (2020), se po nujnem odvzemu delo z družino šele dobro začne. Strokovne delavke morajo v tem času nuditi pomoč in podporo k popolnemu okrevanju družine na način, da se staršu pomagajo postaviti na noge na način nudenja psihosocialne podpore in pomoči ter vključitve v mreže pomoči (Broadhurst in Mason, 2020, str. 16–17).

Kljub določenim pozitivnim vidikom večina strokovnih delavk, s katerimi sem govorila, meni, da sistem zaščite otrok ni dovolj utemeljen na razumevanju travme. Ena izmed ključnih pomanjkljivosti, ki jih izpostavijo, so dolgotrajne namestitve otrok v institucijah. Kljub omejitvam časa bivanja v institucijah, se to podaljšuje zaradi pomanjkanja rejniških družin in kapacitet v dolgotrajnih namestitvah. Kot navaja McCall (2013), lahko dolgotrajna institucionalizacija resno vpliva na otrokovo razvojno pot, saj omejuje vzpostavitev stalne in

varne navezanosti ter zmanjšuje priložnosti za čustveno in vedenjsko regulacijo. Z ostajanjem otrok v institucijah, sistemu ne uspeva preprečiti učinkov dolgotrajne institucionalizacije (McCall, 2013, str. 193–195).

Pojem korist otroka je v sistemu zaščite otrok opredeljen precej skopo in si ga lahko strokovne delavke razlagajo na različne načine. Njegova uporaba je v sistemu zaščite zelo fleksibilna, z namenom omogočanja individualne odločitve o specifičnih okoliščinah otroka (Filipčič, 2019, str. 39–41). Njegova fleksibilna narava se po mnenju intervjuvanih strokovnih delavk opaža tudi v praksi. Ko govorimo o koristi otroka, se strokovne delavke, ki so bile del raziskave, srečujejo s problemom, ali je v večjo korist otroka, da ostane v družini ali da je tako hudo ogrožen, da ga je iz družine treba umakniti. Strokovne delavke tako poročajo, da pri svojem delu opažajo, da se večina nujnih odvzemov izvede v primerih očitnih fizičnih znakov nasilja na otroku in se velikokrat njegova psihofizična ogroženost spregleda.

Pomanjkljivost, ki jo v intervjujih izpostavijo, je tudi preobremenjenost z dokumentacijo, ki ovira učinkovito zaščito otroka. Strokovne delavke, ki so bile vključene v raziskovalni proces, navajajo, da morajo biti pri izvedbi nujnega odvzema zelo pozorne na to, da ne izpustijo nobenega dokumenta in obrazca. Osredotočanje na administrativne naloge jim lahko tako odvzame pomembne trenutke, ki bi jih v času po nujnem odvzemu bolj potreboval otrok. Še posebej pomembni trenutki so takoj po odvzemu, ko otrok doživlja močne občutke izgube in nejasen status pripadnosti (Trivedi, 2019, str. 532–534).

Strokovne delavke, ki so sodelovale pri raziskavi, poročajo tudi o pogostih menjavah zaposlenih na področju zaščite otrok. Te so lahko kot posledica čustvene preobremenjenosti strokovnih delavk, ki jo White-Gibson, (2022) imenuje sekundarna travma oziroma sočutna utrujenost, in se lahko pojavi pri ljudeh, ki delajo v poklicih, ki zahtevajo veliko stopnjo empatije (White-Gibson, 2022). Strokovne delavke na centrih za socialno delo na področju zaščite otrok v kontekstu nujnih odvzemov vstopajo v družine, v katerih niso dobrodošle in so močno vpete v težke družinske situacije. Z nujnim odvzemom prevzemajo nase tudi veliko odgovornosti in se pogosto soočajo z grožnjami o prijavi ali z nasiljem staršev. Obenem pa se morajo osredotočati na pomoči in podporo žrtvi in povzročitelju nasilja.

Kot navajata Broadhurst in Mason (2020, str. 16), je za uspešno okrevanje in vrnitev otroka v primarno družino, potrebno intenzivno delo s celotno družino. Strokovne delavke poročajo o pomanjkanju psihosocialne podore in pomoči, ki jih otroci in starši potrebujejo za uspešno okrevanje. Za pridobitev ustrezne podpore in pomoči so dolge čakalne vrste.

Pomanjkanje usposobljenega kadra na področju zaščite otrok in družine, opremljenega z znanjem travmi, je prav tako ena izmed pomembnih pomanjkljivosti v sistemu zaščite, ki jo strokovne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, opažajo. Kot poudarjata Mešl in Drobnič Radobuljac (2019), je usposobljenost strokovnjakov, ki delajo na področju zaščite otrok, ključna za čim manjšo izpostavljenost obremenjujočim izkušnjam otrok (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 202–203).

Poleg usposobljenosti zaposlenih na centru za socialno delo na področju zaščite otrok se na strani strokovnih delavk, s katerimi sem govorila, pojavi pomislek o usposobljenosti sodišč in odvetniških pisarn, ki odločajo in so pomembno vpleteni v postopek zaščite otrok. Temeljni pomislek se pojavi pri vpletenosti odvetnikov, ki jim je glavni cilj zmaga v postopku in ne korist otroka. Kot navaja Casey Family Programs (2018), lahko intervencije za zaščito otrok, povzročijo dodatno škodo, če te niso zvedene na primeren način in brez ustreznega znanja o travmi. Z neupoštevanjem travme se lahko zgodi, da v odločitvah ne upoštevajo otrokovih koristi in njegovih specifičnih potreb, kar lahko vodi v pravno pravilne odločitve, ki pa ne upoštevajo otrokove dobrobiti in lahko njegovo travmo poslabšajo. Posledično lahko otroci ne dobijo ustrezne podpore, ki bi jim omogočila okrevanje v varnem okolju (Casey Family Programs, 2018, str. 1).

- **Kakšno je znanje strokovnih delavk oz. delavcev na centrih za socialno delo o zaščiti otrok, utemeljeni na razumevanju travm?**

Znanje strokovnih delavk na centrih za socialno delo na področju zaščite otrok je glede na pridobljene rezultate iz mojega vzorca raznoliko in temelji na različnih področjih strokovnega znanja. Temeljna znanja in pristopi, ki jih strokovne delavke pri svojem delu uporabljajo, so znanje razvojne psihologije, ocena ogroženosti ter elemente delovnega odnosa.

Na znanje razvojne psihologije se opira veliko strokovnih delavk, ki so sodelovale v raziskavi in ga razumevajo kot ključno za delo v kontekstu zaščite otrok. Svoja znanja razvojne psihologije prilagajajo pogovoru z otrokom, načinu, kako mu situacijo pojasniti in z upoštevanjem njegovih razvojnih potreb (na primer odzivanje na čustvovanje dojenčka). Kot navaja Sword (2020), je za preprečevanje dolgoročnih negativnih posledic na otrokovem duševnem zdravju potrebno poznavanje in prilagajanje specifičnim razvojnim potrebam otroka. Z upoštevanjem razvojnih značilnosti poudari, da je poleg fizičnega razvoja treba upoštevati tudi otrokov socialni, kognitivni, čustveni in komunikacijski razvoj in se tako osredotočiti na vse vidike otrokovega razvoja.

Pri svojem delu se strokovne delavke, vključene v raziskavo, močno zanašajo na oceno ogroženosti, ki jim omogoča analitičen premislek o ogroženosti otroka. Za nujni odvzem je značilna, kot jo imenujejo Leskovšek, Miklič in Sitar Surić (2019), takojšnja ocena ogroženosti, ki jo strokovne delavke naredijo, ko je treba ukrepati takoj. V njej strokovne delavke pretehtajo varovalne in tvegane dejavnike primera in na podlagi teh odločijo, ali gre za tako hudo ogroženost, da bi bilo treba otroka umakniti iz domačega okolja. V primeru nujnega odvzema strokovne delavke nimajo časa ocene ogroženosti narediti v pisni obliki, zato morajo imeti znanje in sposobnost hitro oceniti ogroženost otroka (Leskovšek, Miklič in Sitar Surić, 2019, str. 171).

Znanja, ki ga strokovne delavke, ki so prispevale k raziskavi, uporabljajo v kontekstu zaščite otrok, so elementi delovnega odnosa. Od teh jim v pomoč pridejo predvsem instrumentalna definicija problema, krepitev moči, raziskovanje socialne mreže ter osebno vodenje. Kot navajajo Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina (2019), je za ustvarjanje rešitev kompleksnih problemov potreben delovni odnos, ki se vzpostavi med socialno delavko in uporabnikom. Ta je socialni delavki opora, da vzpostavi pogovor, ki vodi v raziskovanje in sooblikovanje zelenih izidov. Z instrumentalno definicijo problema tako uporabnik kot tudi strokovna delavka raziskujeta svoj delež, ki ga lahko prineseta v proces podpore in pomoči, ki vodi k zelenim izidom. Osebno vodenje procesa podpre in pomoči strokovnemu delavcu pomaga, da se na izkušnje in zgodbe uporabnikov osebno odziva in uporabnika vodi k dobrim izidom. V kontekstu nujnih odvzemov je koncept krepitev moči zelo pomemben, saj z njim strokovna delavka podpira uporabnike, da odkrijejo in razširijo svoje vire in orodja za doseg zelenih ciljev (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2019, str. 9–14).

Od dveh strokovnih delavk, s katerima sem govorila, sta le dve odgovorili, da se pri nujnem odvzemu naslanjata na znanje o travmi. Ti se na specifično znanje o travmi naslanjata ob prepoznavanju in razumevanju travme otrok ter pri pogovoru z otrokom. Nekatere strokovne delavke, s katerimi sem govorila, menijo, da pristop, utemeljen na razumevanju travme, uporabljajo v praksi, a tega ne uporabljajo zavestno. Pristop, utemeljen na razumevanju travme, strokovne delavke uporabijo pri pogovoru z otroki, ki so doživeli travmo, z nudenjem pojasnil in ohranjanjem stika z otrokom tudi po namestitvi. Vse strokovne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, prepoznavajo potrebo po dodatnem izobraževanju in poglobljanju znanja na področju travme. Pomanjkanje znanja o travmi strokovne delavke na centrih za socialno delo, ki so bile del raziskave, opazajo tako pri sebi, v kolektivu, med nadrejenimi kot tudi v drugih službah, ki so vpletene v sistem zaščite otrok.

Za preprečevanje povzročitve dodatne travme v sistemu zaščite otrok je, kot poudarja Garcia (2019), temeljno, da so strokovne delavke, ki delajo z otrokom, občutljivi za otrokovo travmo in znajo komunicirati in delati na način, ki ne povzroči dodatne škode. Strokovna delavka mora znati ustvariti za otroka predvidljive okoliščine, mu izkazovati empatijo in mu zagotavljati pojasnila na način, da jih bo glede na njegove kognitivne sposobnosti, otrok razumel (Garcia, 2019, str. 11–13).

Strokovne delavke na centrih za socialno delo, ki so prispevale k raziskavi, imajo raznolike izkušnje na področju zaščite otrok, utemeljenem na razumevanju travme. Čeprav nekatere poročajo, da pristop uporabljajo v praksi, obstajajo vrzeli v znanju. Kar tri strokovne delavke poročajo o pomanjkanju znanja na področju travme, predvsem na vzpostavitvi odnosa z otrokom z izkušnjo travme. Pri svojem delu se soočajo še z izzivi, kot so na primer postavljanje meja staršem, soočanje s čustvenimi ali pravnimi pritiski in grožnjami staršev. Strokovne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, so izrazile željo po dodatnih izobraževanjih na temo travme, prav tako pa, da bi si jo želele pogosteje naslavljal že na fakulteti. Nekatere strokovne delavke, s katerimi sem govorila, menijo, da imajo znanje o travmi, a ga ne znajo uporabiti v praksi, zato čutijo potrebo po praktičnem usposabljanju.

Poznavanje in uporaba pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, lahko pomembno prispeva k uspešnemu izogibanju re travmatizaciji in se osredotoča na prepoznavanje simptomov travme (Mešl, Drobnič Radobuljac, 2019, str. 202–216).

- **Kakšne ovire strokovne delavke oz. delavci v kontekstu zaščite, utemeljene na razumevanju travme, doživljajo v primerih nujnih odvzemov otrok?**

Strokovne delavke na centrih za socialno delo, s katerimi sem opravile intervjuje, v kontekstu zaščite, utemeljene na razumevanju travme, doživljajo vse od sistemskih, strokovnih, medinstitucionalnih, organizacijskih, osebnih do situacijskih ovir.

Sistemske ovire, s katerimi se intervjuvane strokovne delavke srečujejo, so dolgotrajni sodni postopki, ki so za otroke naporni in jim lahko predstavljajo dodaten občutek negotovosti in nejasnosti. Ti postopki se še posebej zavlečejo v primeru končnih odločitev, kar pomeni, da otroci dlje časa ostajajo v začasnih namestitvah, kar pa, kot navaja McCall (2013, str. 193–195), lahko pripelje do dolgoročnih posledic na vzpostavljanju varnih odnosov, razvojnih pomanjkljivosti ter vedenjskih izzivov.

Med sistemске ovire strokovne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, uvrščajo tudi težave pri namestitvi otrok. Strokovne delavke navajajo, da je vedno manj primernih rejniških družin in da prihaja do odpovedi rejniških pogodb. Zaradi pomanjkanja rejniških družin, kamor bi lahko otroke namestili, se podaljšuje bivanje otrok v kriznih centrih. Vendar se zaradi ostajanja otrok in prihajanja novih, kapaciteta kriznih centrov manjša, kar lahko pripelje do ločitve sorojencev.

Ločitev sorojencev lahko predstavlja velik problem, saj v času sprememb sorojenci en za drugega predstavljajo pomembno čustveno oporo, družbo in tolažbo. Njihovo ločevanje lahko žalost otroka zaradi umika iz primarnega okolja le še dodatno poveča (Cornerstones of care, 2021). Prav tako pa lahko sorojenec, kot navajata Seale in Damiani-Taraba (2017, str. 3–5), za otroka predstavlja predvidljiv element in pomembno povezavo s preteklostjo.

Na centrih za socialno delo, po poročanju intervjuvanih strokovnih delavk, primanjkuje kadra na področju zaščite otrok in družine, kar pomeni, da strokovne delavke, ki delajo na področju varstva otrok in družine, dobijo večje število primerov. Veliko primerov na eno strokovno delavko pa onemogoča kakovostno in temeljito delo z družinami. Strokovne delavke se zato morajo bolj osredotočati na kvantiteto kot kakovost, pri čemer pa se izgublja pravo socialno delo z družino, ki kot navajata Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2020, str. 30), je temeljni fokus na procesu soustvarjanja zelenih izidov.

Nujni odvzem predstavlja za strokovne delavke, s katerimi sem govorila, težko preizkušnjo, saj se ob izvedbi nujnega odvzema pogosto srečujejo z grožnjami staršev. Starši lahko skozi svojo stisko in občutke nemoči, ki jih doživljajo v postopku odvzema, izražajo izredno ogrožajoča čustva, s katerimi se strokovne delavke ob odvzemu srečajo. Strokovne delavke, ki so sodelovale pri raziskavi, poročajo, da se ob sami izvedbi nujnega odvzema same počutijo ogrožene, hkrati pa izražajo skrb, da lahko čustveno ogrožajoča vedenja staršev še dodatno poslabšajo izkušnjo odvzema otroku. Intervjuvane strokovne delavke navajajo, da ob grožnjah o tožbi in nasilju staršev ne čutijo nobene pravne ali fizične varnosti. Mešl in Drobnič Radobuljac (2019) v svojem delu opisujeta, kako so lahko intervencije za strokovne delavke travmatične, saj vstopajo v družine, v katerih niso dobrodošle. Ob nasilju in grožnjah staršev lahko strokovne delavke doživljajo različne oblike travmatizacije (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 202).

Nujni odvzem je, kot navaja (Čujović, 2019, str. 79), močan poseg v družino, ki lahko na celotni družini pusti trajne posledice, zato od strokovnih delavcev terja dober premislek in občutljivost. Strokovne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, se v primerih nujnih odvzemov srečujejo tudi

s strokovnimi ovirami. Intervjuvane strokovne delavke se zavedajo, da je nujni odvzem hud poseg v družino, ki ima lahko veliko negativnih posledic, zato se same srečujejo s strahom pred izvedbo nujnega odvzema. Strah, ki ovira strokovne delavke za izvedbo nujnega odvzema, pa lahko poveča ogroženost otroka in prepreči možnost okrevanja družine. Strah pred prevzemanjem odgovornosti in izvedbo nujnega odvzema je lahko tesno povezan z dvomov v lastne strokovne odločitve strokovnih delavcev. Pri tako skrajnem ukrepu se pogosto na strani strokovnih delavcev pojavljata dvom in negotovost v strokovno odločitev.

Za izvedbo nujnega odvzema je ključnega pomena medinstitucionalno sodelovanje vseh vpletenih. Kodele, Leskovšek in Mešl (2019) poudarjajo, da je delovanje zgolj ene institucije v praksi zaščite otrok neučinkovito. Omenjena avtorica navaja, da je za pomoč otroku medinstitucionalno sodelovanje pristop, ki moral biti v ospredju (Kodele, Leskovšek in Mešl, 2019, str. 11).

A strokovne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, poročajo, da se pogosto srečujejo z nesodelovanjem šol, ki lahko pomembno pripomorejo k manj travmatični izvedbi nujnega odvzema. Strokovni delavci na šolah se v postopek nujnega odvzema ne želijo vmešavati, zato ne dovolijo, da bi se postopek nujnega odvzema izvedel pri njih. Strokovne delavke poročajo, da to zanje predstavlja oviro, saj bi bil lahko nujni odvzem brez prisotnosti staršev izveden na bolj miren in manj travmatičen način. Domiter Protner, Leskovšek in Frangež (2019) ob tem ugotavljajo, da je lahko razlog nesodelovanja strah pred prevzemanjem odgovornosti, strah pred povzročitelji ali nerazumevanje delovanja institucij (Domiter Protner, Leskovšek in Frangež, 2019, str. 257–258).

Strokovne delavke, s katerimi sem govorila, poročajo o pritiskih služb, vključenih v sistem zaščite otrok. Službe, ki so še vpete v zaščito otrok in družine, velikokrat nimajo dovolj znanja o tem, kaj strokovnim delavkam na centrih za socialno delo zakonodaja dopušča in kaj so njihove naloge v postopku podpore in pomoči. Domiter Protner, Leskovšek in Frangež (2019, str. 258) poudarjajo, da je sodelovanje v timih pomembno predvsem z vidika menjave informacij in skupne začrtane poti do rešitve.

Ovire v kontekstu zaščite otrok, strokovne delavke na centrih za socialno delo, ki so sodelovale v intervjujih, vidijo v njihovi dvojni vlogi, ki mora na eni strani slediti ukrepom, ki jih predpisuje zakon, po drugi strani pa morajo nuditi podporo in pomoč družini, pri kateri so ukrep izvedli. Dvojna vloga je lahko problem na manjših centrih oziroma na centrih za socialno delo, kjer ni dovolj zaposlenega kadra na področju zaščite otrok in si tako strokovne delavke dela ne

morejo razdeliti tako, da bi ena izvajala ukrep javnega pooblastila in druga sodelovala z neprostopljivim uporabnikom (Šugman Bohinc, 2006, str. 352–353).

Poleg ovir v sistemu zaščite se strokovne delavke, s katerimi sem govorila, srečujejo tudi z osebnimi ovirami, ki se kažejo v občutku osamljenosti v postopku utemeljevanja potrebe nujnega odvzema. Prav tako pa je lahko sam nujni odvzem travmatičen dogodek za strokovno delavko, ki odvzem izvede. Nujni odvzem je lahko za strokovno delavko izjemno travmatičen dogodek, saj je globoko vpeta v družinsko situacijo. Strokovne delavke poročajo o nujni superviziji oziroma podpori takoj po izvedbi nujnega odvzema, ki bi jim sam dogodek pomagala reflektirati. Kot opiše White-Gibson (2022), lahko do sekundarne travmatizacije na strani strokovnega delavca pride tudi ob opazovanju ljudi v močni fizični ali čustveni stiski. Ta se lahko kasneje kaže v obliki nočnih mor, anksioznosti, izogibanju uporabnikom, depresiji, fizični izčrpanosti in podobno.

- **Kako strokovne delavke oz. delavci na področju zaščite otrok opisujejo svojo raven zavedanja o travmi, povzročeni v sistemu zaščite otrok, ko gre za nujne odvzeme?**

Strokovne delavke na centrih za socialno delo, ki so sodelovale v intervjujih, kažejo visoko raven zavedanja o travmi, ki jo lahko povzroči sistem zaščite otrok v kontekstu nujnih odvzemov. Večina strokovnih delavk, s katerimi sem izvedla intervju, navaja, da se popolnoma zavedajo potencialne retravmatizacije, ki lahko nastane v postopku nujnega odvzema. Ena ob tem omeni tudi zavedanje možnosti večkratne travmatizacije v sistemu zaščite otrok.

Zaradi zavedanja potencialne retravmatizacije se strokovne delavke na centrih za socialno delo, ki so sodelovale v raziskavi, nujnega odvzema izogibajo. Nekatere sogovornice, se zavedajo, da je nujni odvzem lahko travmatična izkušnja za otroka, a poudarjajo, da je lahko v nekaterih primerih ta izkušnja manjše zlo v primerjavi z ogrožajočim okoljem, v katerem se otrok pred odvzemom nahaja. V primerih, ko je nujni odvzem potreben, pa poudarjajo pomembnost nujenja takojšnje in nadaljnje podpore in pomoči otroku ter njegovi družini.

Strokovne delavke, ki so v raziskavi delile svoje izkušnje, navajajo več dogodkov, ki lahko pripeljejo do možnosti ponovne travmatizacije v postopku nujnega odvzema. Mednje navedejo ponavljajoče se pripovedovanje otrokove travmatične zgodbe, s katero se otrok v sistemu zaščite lahko večkrat sreča v šoli ali vrtcu, na centru za socialno delo, policiji, sodišči in podobno. Prav tako navajajo, da je za otroka lahko izredno travmatično to, da strokovni delavci pri odločitvah, ki se zadevajo njega in njegove prihodnosti, ne upoštevajo njegovega mnenja. Čižman (2019) navaja, da je otrokovo mnenje pomembno, saj izraža njegov pogled na situacijo

in lahko pomembno prispeva k odločitvi v njegovo korist. Obenem pa navaja, da je otrokovo mnenje treba upoštevati resno in ga vključiti v vse postopke odločanja o vprašanjih, ki se navezujejo nanj (Čižman, 2019, str. 66). Če iz različnih razlogov otrokovega mnenja ne morejo pridobiti oziroma upoštevati, strokovne delavke na centrih za socialno, na podlagi pridobljenih informacij v strokovnem timu in lastnega strokovnega mnenja, delujejo v korist otroka. Strokovne delavke poročajo, da se svoji praksi trudijo, da se retravmatizacija ne bo zgodila, na način, da otrokom nudijo razvojni stopnji prilagojene pojasnitve in komunikacijo, otroka poslušajo in upoštevajo njegovo mnenje.

Za zmanjšanje možnosti retravmatizacije v sistemu zaščite otrok je ob tem treba upoštevati tudi otrokove razvojne značilnosti. Razvojne značilnosti otrok strokovne delavke upoštevajo pri pojasnjevanju nujnega odvzema, prilagajanju komunikacije otrokovi starosti in njegovim kognitivnim sposobnostim ter potrebam. Prav tako pa poročajo o upoštevanju razvojnih značilnosti v kontekstu izdelave ocene ogroženosti, izvedbi nujnega odvzema in nadaljnjih postopkih, vključno z izbiro otrokove namestitve. Kot predstavljajo Hestbæk, Höjer, Pösö in Skivenes (2020), je sama zakonodaja zastavljena na način, ki otroka določa kot eno samo starostno neodvisno kategorijo, zato si morajo razvojne posebnosti strokovne delavke razlagati in upoštevati po svoje.

Nujni odvzem je izredno težek dogodek za vse vpletene in lahko privede do zelo močnih čustvenih odzivov otrok in staršev oziroma skrbnikov. Strokovne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, se s čustvi otrok in staršev soočajo na precej podobne načine. V situacijo vstopajo mirno, s spoštovanjem in so do uporabnikov empatične. Nujni odvzem poskušajo izvesti čim hitreje, da za otroka ta travmatična izkušnja ne bi bila predolga. Večina se jih pri odvzemu zanaša na pojasnjevanje situacije in pomembnost izvedbe nujnega odvzema. Nekatere starše pomirjajo na način, da jim pojasnjevanja začasnosti ukrepa in možnosti vrnitve otroka. Strokovne delavke, ki ob nujnem odvzemu soočajo z grožnjami in nasiljem staršev, si pri izvedbi nujnega odvzema pomagajo s policijo in drugimi službami. Ves čas nujnega odvzema strokovne delavke poskušajo ohraniti delovni odnos z uporabniki in se približati njihovi bolečini. Kot navedeta Mešl in Drobnič Radobuljac (2019), je poznavanje travme s strani strokovnih delavk izredno pomembno, pri zmanjšanju ponovne travmatizacije v sistemu, saj lahko tako strokovne delavke lažje razumejo odzive in vedenja uporabnikov, se dosledno, spoštljivo in predvidljivo odzivajo, upoštevajo kulturni kontekst ter verjamejo v možnost okrevanja (Mešl, Drobnič Radobuljac, 2019, str. 216–217).

Strokovne delavke, s katerimi sem opravila intervjuje, se zavedajo mnogih pomanjkljivosti namestitve otrok v institucije, ki lahko prispevajo k re travmatizaciji otrok v postopku zaščite. Strokovne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, poudarjajo, da otroci predolgo ostajajo v institucijah in ob tem doživljajo odsotnost stalnega odnosa zaradi nenehne menjave osebja. Otrok se tako težko varno naveže na eno njemu pomembno osebo. Ob tem ena strokovna delavka pove, da tudi, če naveže dober odnos z vzgojiteljem, se ta ne more primerjati z odnosom otrok–starš. McCall (2013) kot bistveno pomanjkljivost namestitve otroka v institucijo izpostavi omejitev odnosa med otrokom in staršem, ki lahko otroku odreka velik del izkušenj, ki bi prispevale k tipičnemu razvoju. Prav tako navaja, da so interakcije v instituciji usmerjene od skrbnika k otroku, ko bi te morale biti usmerjene ravno obratno, in sicer od otroka k skrbniku (McCall, 2013, str. 195). Strokovne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, poročajo tudi o tem, da imajo otroci v institucijah manj priložnosti za spoznavanje življenjskega sveta in vključevanje v dejavnosti, kar lahko vodi do izključenosti otrok iz njihovega socialnega kroga.

A kljub pomanjkljivostim namestitve otrok v institucije intervjuvane strokovne delavke v institucijah vidijo varen prostor in umik za otroka, da se spočije od napetosti v njegovem domačem okolju.

Na podlagi izvedenih intervjujev lahko sklepam, da imajo strokovne delavke visoko raven zavedanja o travmi, ki jo lahko povzročijo postopki zaščite otrok, in se trudijo, da do dodatne travmatizacije otrok ne bi prišlo.

- **Na kakšne načine strokovne delavke oz. delavci prispevajo k temu, da ne bi prišlo do re travmatizacije v postopkih zaščite otroka, in k temu, da otrok, starš in družina okreva po odvzemu otroka?**

Strokovne delavke na centrih za socialno delo, ki so bile del raziskave, k preprečevanju re travmatizacije v postopkih zaščite otroka in k temu, da družina po odvzemu okreva, prispevajo na več načinov.

Strokovne delavke, s katerimi sem govorila, navajajo, da je za izvedbo nujnega odvzema potrebna dobra priprava, ki vključuje predvidevanje različnih scenarijev ter dober načrt, ki zajema dodeljevanje vlog in komunikacijo s starši o pomembnosti njihovega sodelovanja za otroka. Kot tudi navaja avtorica Garcia (2019), je ustvarjanje načrta za zmanjšanje travme v postopku zaščite otrok velikega pomena.

Nujni odvzem strokovne delavke, ki so sodelovale v intervjujih, poskušajo izvesti čim hitreje in čim bolj mirno, da otroka z nujnim odvzemom ne prestrašijo dodatno. Ob hitri izvedbi nujnega odvzema bo otrok manj časa preživel v negotovosti in strahu. Otroci se lahko ob neznanih situacijah počutijo prestrašeno in zmedeno, še posebej, če se dogodek odvija v navzočnosti vznemirjenih staršev. Z mirnim pristopom strokovne delavke skrbijo, da v otroku ustvarijo občutek nadzora in predvidljivosti, kar otroku pomaga ohraniti občutek varnosti. Nepričakovan odvzem lahko, kot navajajo Sankaran, Church in Mitchell (2019, str. 1168), otroci enačijo z ugrabitvijo in se ob tem soočajo z občutki nejasnosti in izgube.

Strokovne delavke, vključene v raziskavo, poskušajo biti pri nujnem odvzemu čim bolj empatične in do uporabnikov imeti osebni pristop, ki ga izkazujejo skozi pojasnila nujnosti odvzema, razbremenitvijo in poudarjanjem začasnosti ukrepa. Temu se pridružuje mnenje Garcia (2019), ki poudarja pomen izkazovanja empatije in nudenja pojasnil družini, s katero strokovna delavka sodeluje.

Tudi po izvedbi nujnega odvzema se strokovne delavke, vključene v raziskavo, zavedajo nujnosti spremljanja in nadaljnjega dela z družino, s ciljem vzpostavitve varnega okolja in otrokove vrnitve k staršem oziroma skrbnikom. Za krepitev moči družine se zavedajo pomembnosti intenzivnega dela z družino in jim s tem namenom nudijo socialnovarstvene storitve ter strokovno pomoč. Strokovne delavke, ki so sodelovale v intervjujih, navajajo, da se šele po odvzemu začne pravo socialno delo z družino. Po nujnem odvzemu se strokovne delavke, kot navajata Mešl in Čaćinović Vogrinčič (2020, str. 30), osredotočijo na proces, usmerjen k rešitvi, pomoči in soustvarjanju rešitev.

Kot enega najpomembnejših vidikov dela po nujnem odvzemu intervjuvane strokovne delavke vidijo v sodelovanju s starši. Strokovne delavke, ki so sodelovale pri raziskavi, navajajo, da jim sodelovanje s starši predstavlja zelo velik izziv, saj zaradi odvzema otrok starši do njih izgubijo zaupanje. Brez zaupanja in pripravljenosti na sodelovanje z njimi pa je sodelovanje s starši izjemno zahtevno. Strokovne delavke, vključene v raziskavo, ponovno vzpostavijo zaupanje in delovni odnos s starši na način, da jim pojasnijo nujnost odvzema in jih spodbudijo k možnosti otrokove vrnitve. Z njimi vzpostavljajo jasno komunikacijo in jih seznanjajo s potrebnimi spremembami, ki jih bodo morali narediti, da bodo odpravili razloge odvzema. Strokovne delavke, s katerimi sem govorila, poročajo, da je nujno redno in intenzivno sodelovanje s starši, pri čemer jim pomagajo s krepitvijo moči, vključevanjem v mreže pomoči, s pomočjo pri sodelovanju z drugimi pomembnimi službami in podobno. Kot navajata Broadhurst in Mason

(2020), se morajo strokovni delavci zavedati, da lahko s posegom v družinsko življenje izgubijo zaupanje do strokovne pomoči. V obdobju okrevanja družine je pomembno, da strokovni delavci staršu nudijo pomoč na področjih, na katerih starš to potrebuje (Broadhurst in Mason, 2020, str. 15–35).

Strokovne delavke, ki so sodelovale v intervjujih, z otrokom sodelujejo na način, da z njim ohranjajo stik ves čas namestitve in mu nudijo psihosocialno podporo in pomoč ter uredijo zanj dodatno pomoč. Kot navajajo Sankaran, Church in Mitchell (2019, str. 1166–1167), je normalno pričakovati, da se otroci, ki so nameščeni v novo neznano okolje, poleg predelave samega odvzema soočajo še s prilagajanjem na novo okolje in ljudi. V tem času je zato nujno potrebno, da jim strokovne delavke nudijo dovolj podpore in pomoči, ki jim bo pomagala pri lažjem okrevanju.

Strokovne delavke, vključene v raziskavo, k zmanjšanju travmatizacije in hitrejšemu okrevanju družin, prispevajo še na način, da skrbijo za koordinacijo institucij, ki so vključene v sistem zaščite otroka. Strokovne delavke, tesno sodelujejo z vsemi pomembnimi institucijami in koordinirajo naloge, da prispevajo k celoviti podpori družini. Koordinirano timsko delo je po besedah Leskovšek, Miklič in Sitar Surić, (2019, str. 239) pomembno pri zagotavljanju usklajenega delovanja v isti zadevi in stremijo k bolj kakovostni in učinkoviti zaščiti otrok.

6. SKLEPI

V tem poglavju navajam sklepe, ki sem jih oblikovala na podlagi rezultatov, ki sem jih dobila z intervjuvanjem strokovnih delavk na centrih za socialno delo.

- Sistem zaščite otrok po poročanju intervjuvanih strokovnih delavk vsebuje elemente, ki kažejo na upoštevanje travme, vendar so potrebne izboljšave, ki bi celostno naslavliale travmatične izkušnje otrok in staršev.
- Velik premik v sistemu zaščite se je po poročanju strokovnih delavk, ki so sodelovale v raziskavi zgodil z Družinskim zakonikom, ki določa zaščito in koristi otrok kot temeljno vodilo, pri čemer nujni odvzem definira kot skrajni ukrep.
- Strokovne delavke na centrih za socialno delo, ki so sodelovale v intervjujih, prepoznajo pomembnost medinstitucionalnega sodelovanja, ki omogoča celostni pogled in deluje v največjem interesu zaščite otrok.
- Ključna pomanjkljivost v sistemu zaščite, ki jo strokovne delavke, vključene v raziskavo, izpostavijo, je dolgotrajno bivanje otrok v institucijah, ki nastaja zaradi pomanjkanja primernih rejniških družin.
- Preobremenjenost strokovnih delavk na centru za socialno delo z dokumentacijo, po poročanju sogovornic, omejuje kakovosten delovni odnos z otrokom in posledično učinkovito zaščito otrok.
- Na centru za socialno delo po poročanju strokovnih delavk, vključenih v intervju, primanjkuje strokovnih delavk na področju zaščite otrok in družine, kar vodi v preobremenjenost strokovnih delavk v velikem številu primerov. To omejuje kakovost dela in učinkovito delo z družino.
- Na področju zaščite otrok so značilne pogoste menjave zaposlenih, izmed katerih je po poročanju strokovnih delavk, s katerimi sem govorila, pogost razlog, čustvena preobremenjenosti strokovnih delavk.
- Dolge čakalne vrste za nudenje psihosocialne podpore in pomoči otrokom in njihovim družinam, po poročanju strokovnih delavk, ki so sodelovale v intervjujih, otežuje njihovo okrevanje.
- Na centrih za socialno delo, po poročanju intervjuvanih strokovnih delavk, primanjkuje kadra, opremljenega z znanjem o travmi, ki pa je ključna za zmanjševanje obremenjujočih izkušenj otrok in staršev.
- Pomanjkanje znanja o travmi strokovne delavke, s katerimi sem izvedla intervjuje, zaznavajo tudi pri drugih službah vpletenih v sistem zaščite otrok.

- Strokovne delavke, s katerimi sem govorila, imajo različna strokovna znanja, na katera se opirajo pri izvedbi nujnega odvzema. Najbolj se opirajo na razvojno psihologijo, oceno ogroženosti ter na elemente delovnega odnosa.
- Le nekaj strokovnih delavk, ki so sodelovale v raziskavi, se pri nujnem odvzemu zavestno opira na znanje o travmi. Večina strokovnih delavk, s katerimi sem govorila, meni, da pristop, utemeljen na razumevanju travme, uporabljajo nezavedno.
- Strokovne delavke, ki so sodelovale v intervjujih, prepoznavajo potrebo po dodatnih izobraževanjih na področju travme.
- Strokovne delavke, vključene v raziskavo, izražajo željo po praktičnem usposabljanju na temo travme, saj menijo, da je teoretično znanje ni dovolj.
- Strokovne delavke, s katerimi sem govorila, se pri nujnih odvzemih soočajo z izzivi s postavljanjem meja staršem pri poseganju v njihovo strokovno presojo in s čustvenimi in pravnimi pritiski ter grožnjami staršev. Ob tem se počutijo ogrožene, kar pa lahko pomembno vpliva tudi na otrokovo izkušnjo odvzema.
- V sistemu zaščite je po mnenju strokovnih delavk, vključenih v raziskavo, velika ovira dolgotrajnost sodnih postopkov, ki otrokom in družini povzročajo dodaten stres in negotovost.
- Strokovne delavke, vključene v raziskavo, čutijo strah pred prevzemanjem odgovornosti za izvedbo nujnega odvzema. Včasih tudi dvomijo o svojih strokovnih sposobnostih.
- Strokovne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, menijo, da druge službe, ki so vpete v sistem zaščite otrok, nimajo dovolj znanja o pristojnostih centra za socialno delo, zato se pogosto soočajo s pritiski in prevelikimi pričakovanji.
- Pri nujnem odvzemu se strokovne delavke, s katerimi sem govorila, pogosto srečujejo z dvojno vlogo, kar pomeni, da po eni strani nastopajo v vlogi nekoga, ki izvaja javna pooblastila, po drugi strani pa so v vlogi pomagajočega. Dvojna vloga, velik problem predstavlja predvsem na manjših centrih za socialno delo, kjer si nalog strokovne delavke ne morejo razdeliti med sabo.
- Strokovne delavke, vključene v raziskavo, čutijo veliko potrebo po superviziji, takoj po izvedbi nujnega odvzema, ki bi jim pomagala pri obvladovanju potencialne sekundarne travmatizacije.
- Strokovne delavke, ki so sodelovale v intervjujih, kažejo visoko raven zavedanja o travmi, ki jo lahko povzroči sistem zaščite otrok.
- Med ključne dogodke, ki lahko prispevajo k retravmatizaciji v sistemu zaščite otrok, strokovne delavke, vključene v raziskavo, uvrščajo, večkratno pripovedovanje iste

zgodbe in neupoštevanje otrokovega mnenja, čeprav bi ga otrok lahko podal in bi s tem delovali v otrokovo najboljšo korist.

- Nujnega odvzema se strokovne delavke, ki so delile svoje izkušnje v raziskavi, zaradi zavedanja možnosti travmatizacije, izogibajo, razen v primerih, ko je to nujno potrebno.
- Strokovne delavke, ki so sodelovale v intervjujih, k preprečevanju retravmatizacije prispevajo na način, da nudijo jasno, otrokovim sposobnostim prilagojeno komunikacijo, ter z upoštevanjem otrokovega mnenja, če bi bilo to mogoče in bi delovalo v njegovo korist.
- V odnos s starši in otroki strokovne delavke, vključene v raziskavo, vstopajo mirno, spoštljivo in empatično ter se trudijo, da je odvzem čim hitrejši za izogibanje dodatni travmatizaciji.
- Nekatere strokovne delavke, s katerimi sem govorila, si pri močnih čustvenih odzivih staršev pomagajo s policijo in drugimi službami.
- Strokovne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, se zavedajo, da je otrokom z namestitvijo v institucije odvzeta možnost vzpostavitve stalnega in varnega odnosa z njemu pomembno osebo. Kljub temu vidijo institucije kot varen prostor, kjer se lahko otrok umakne od težke domače situacije.
- Strokovne delavke, vključene v raziskavo, se po izvedbi nujnega odvzema trudijo vzpostaviti delovni odnos s starši, ki je ključen za nadaljnje sodelovanje z družino.
- V času otrokove namestitve so strokovne delavke, ki so sodelovale v raziskavi, z otrokom redno v kontaktu, spremljajo njegovo počutje, doživljanje in mu nudijo dodatno podporo in pomoč.
- Strokovne delavke, vključene v raziskavo, skrbijo za koordinacijo različnih institucij vpletenih v sistem zaščite otrok, za čim bolj učinkovito in celostno zaščito otroka.
- Ugotavljam smiselnost skrbi za pravno in fizično zaščito strokovnih delavk v primerih groženj in nasilja s strani staršev. To bi zajemalo usposabljanje strokovnih delavcev o prepoznavanju groženj in nasilja ter ukrepanju v takšnih situacijah, hkrati pa tudi dostop do pravne pomoči.

7. PREDLOGI

Glede na sklepne ugotovitve:

- Predlagam, da imajo strokovne delavke takoj po izvedbi nujnega odvzema možnost takojšnje supervizije, če ocenijo, da bi jim ta pomagala, pri predelavi nujnega odvzema. Supervizijo bi izvaljal supervizor, ki ima znanje na področju travme.
- Predlagam, da bi bilo smiselno strokovnim delavkam na centru za socialno delo, ki delajo na področju zaščite otrok, nuditi dodatna izobraževanja, ki bi temeljno naslavljala razumevanje in prepoznavanje travme ter delo z ljudmi z izkušnjo travme.
- Glede na to, da je tema travme na Fakulteti za socialno delo vključena le v dva modula, pri čemer se eden od njih izvaja le na podiplomski stopnji, predlagam, da bi na Fakulteti za socialno delo povečali poudarek na izobraževanju o travmi, na način, da bi temo travme vključili med obvezne predmete dodiplomskega študija in bi tako študentje v sistem zaščite otrok prihajali bolj opremljeni z integriranim znanjem o travmi.
- Predlagam, da bi pred izvedbo nujnega odvzema strokovne delavke načrtovale postopek, in sicer na način identificiranja potencialnih travmatičnih elementov in strategij za njihovo zmanjševanje.
- Predlagam, da vsaka strokovna delavka na centru za socialno delo sprejme manjše število primerov, čemur sledi potreba po večanju kadra, ki ga lahko dosežemo le z ustreznim plačilom za delo, ki ga strokovne delavke na področju zaščite opravljajo.
- Predlagam, da bi se na centrih za socialno delo enkrat letno izvajala obvezna izobraževanja za vse udeležene v sistemu zaščite otrok. Izobraževanja bi bila na temo prepoznavanja in razumevanja travme, o načinih dela s človekom z izkušnjo travme in o pomembnosti in načinih medinstitucionalnega sodelovanja.
- Predlagam zmanjšanje administrativnih bremen, ki jih nosijo strokovne delavke na centrih za socialno delo, kar bi bilo mogoče z uvedbo dodatnega delovnega mesta administratorja, ki bi prevzel naloge, kot so pisanje zapisnikov, mnenj in predlogov.
- Predlagam aktivno spodbujanje in podporo rejniškim družinam s finančnimi spodbudami, izobraževalnimi programi in dostopom do brezplačne strokovne pomoči, da lahko otrokom nudijo varno in ljubeče okolje, v času okrevanja njihovih staršev.

8. UPORABLJENA LITERATURA

- Backer, K., Chivers, K., Mason, C., Sandall, J., & Easter, A. (2022). Removal at birth and its challenges for midwifery care. *European Journal of Midwifery*, 6(19), str. 1-4. Pridobljeno 26. 4. 2024 s <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8988069/>
- Barnard, M. & McKeganey, N. (2004). The impact of parental problem drug use on children: what is the problem and what can be done to help? *Addiction*, 99(5), 552-559. Pridobljeno 5. 4. 2024 s https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1360-0443.2003.00664.x?saml_referrer
- Bergman, A., Axberg, U., & Hanson, E. (2017). When a parent dies – a systematic review of the effects of support programs for parentally bereaved children and their caregivers. *BMC Palliative Care*, 16(39), str. 1-15. Pridobljeno 20. 4. 2024 s <https://bmcpalliatcare.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12904-017-0223-y>
- Burkelc, F. & Burkelc, Juras, L. (2018). Pravosodni bilten. *Sodna praksa*, 3(18), str. 75. Pridobljeno 22. 4. 2024 s [https://www.sodnapraksa.si/?q=pravo&database\[SOSC\]=SOSC&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&rowsPerPage=20&page=879&id=49368](https://www.sodnapraksa.si/?q=pravo&database[SOSC]=SOSC&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&rowsPerPage=20&page=879&id=49368)
- Bratanič, B. (2004). Prednatalno obdobje. V Marjanovič Umek, L. & Zupančič, M. (ur.), *Razvojna psihologija* (str. 146-168). Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Brazier, Y., & Ames, H. (2023). PTSD: What you need to know. *Medical News Today*. Pridobljeno 26. 5. 2024 s <https://www.medicalnewstoday.com/articles/156285>
- Broadhurst, K., Alrouh, B., Yeend, E., Harwin, J., Shaw, M., Piling, M., Mason, C., & Kershaw, S. (2015) Connecting events in time to identify a hidden population: Birth mothers and their children in recurrent care proceedings in England. *British Journal of Social Work*, 45(8), str. 2241–2260. Pridobljeno 5. 6. 2024 s <https://academic.oup.com/bjsw/article/45/8/2241/2494830>
- Broadhurst, K., Mason, C. (2017). Birth Parents and the Collateral Consequences of Court-ordered Child Removal: Towards a Comprehensive Framework. *International Journal of Law, Policy and The Family*, 31(1), str. 41-59. pridobljeno 22. 4. 2024 s <https://academic.oup.com/lawfam/article/31/1/41/3065577?login=false>
- Broadhurst, K., Mason, C. (2020). Child removal as the gateway to further adversity: Birth mother accounts of the immediate and enduring collateral consequences of child removal.

- Qualitative Social Work*, 10(1), 15-37. Pridobljeno 28. 3. 2024 s <https://journals-sagepub-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/10.1177/1473325019893412>
- Bystrova, K., Ivanova, V., Edhborg, M., Matthiesen, A.-S., Ransjö-Arvidson, A.-B., Mukhamedrakhimov, R., Uvnäs-Moberg, K. in Widström, A.-M. (2009). Early contact versus separation: Effects on mother-infant interaction one year later. *Scopus*, 36(2), str. 97-109. Pridobljeno 5. 6. 2024 s <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-66949178361&origin=inward>
 - Casey family programs (2018). How does investigation, removal, and placement cause trauma for children? *Safe Children*. Pridobljeno 10. 5. 2024 s https://www.casey.org/media/SC_Investigation-removal-placement-causes-trauma.pdf
 - Center za socialno delo (b.d.) *Krizni center za otroke – KCO Palčica*. Pridobljeno 24. 4. 2024 s <https://www.csd-slovenije.si/csd-ljubljana/kco-palcica/>
 - Center za socialno delo (b.d.) *Krizni center za otroke in mladostnike*. Pridobljeno 24. 4. 2024 s <https://www.csd-slovenije.si/csd-severna-primorska/krizni-center-za-otroke-in-mladostnike-10-ka/>
 - Cornerstones of care (2021). *Separating siblings can intensify a child's trauma*. Pridobljeno 23. 4. 2024 s [SEPARATING SIBLINGS CAN INTENSIFY A CHILD'S TRAUMA \(cornerstonesofcare.org\)](https://www.cornerstonesofcare.org/SEPARATING-SIBLINGS-CAN-INTENSIFY-A-CHILD'S-TRAUMA)
 - Courtois, C. (2004). Complex trauma, complex reactions: Assessment and treatment. *Psychotherapy*, 41(4), str. 412 – 425. Pridobljeno 20. 4. 2024 s https://www.dhss.delaware.gov/dhss/dsamh/files/si10_1396_article1.pdf
 - Csazar-Nagy, N. & Bokkon, I. (2018). Mother-newborn separation at birth in hospitals: A possible risk for neurodevelopmental disorders? *Neuroscience & Biobehavioral Review*, 84, str. 337 – 351. Pridobljeno 20. 4. 2024 s <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0149763417302749>
 - Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., & Možina, M. (2019). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
 - Čačinovič Vogrinčič, & Mešl, N. (2020). *Socialno delo z družino: Soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
 - Čarapina, V. (2022). *Kompleksni PTSD. Kako si?* Pridobljeno 22.12.2023 s <https://www.kakosi.hr/2022/02/01/kompleksni-ptsp/>
 - Čižman, G. (2019). Določanje koristi otroka v postopkih zaščite na centru za socialno delo. V Leskovšek, T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 60 - 82). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

- Čujovič, M. (2019). Odvzem in namestitvev otroka v postopku odločanja o varstvu in vzgoji. *Znanstvena revija Inštituta za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani*. 2019, 1855.5861, str. 79—92. Pridobljeno 10. 3. 2024 s [Pravni letopis 2019.pdf \(ipp-pf.si\)](#)
- Deblinger, E., Mannarino, A. P., Cohen, J. A., Runyon, M. K., & Hefin, A. H. (2015). *Child Sexual Abuse: A Primer for Treating Children, Adolescents, and Their Nonoffending Parents*. Oxford. Pridobljeno 25. 4. 2024 s <https://web-p-ebshost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fMTA3MDUzNF9fQU41?sid=44680586-ead3-4e3d-a00c-ebc8ac495a96@redis&vid=0&format=EB&rid=1>
- Devaney, J. (2015). Research Review: The Impact of Domestic Violence on Children. *Irish probation Journal*, 12, str. 79 – 94. Pridobljeno 24. 4. 2024 s [https://www.probation.ie/EN/PB/0/AA250D1104E0555280258029003F7C75/\\$File/IPJ2015Full.pdf#page=81](https://www.probation.ie/EN/PB/0/AA250D1104E0555280258029003F7C75/$File/IPJ2015Full.pdf#page=81)
- Domiter Protner, K., Leskovšek, V., & Frangež. D. (2019). *Medinstitucionalno sodelovanje: problemi, izzivi in dobre prakse*. V Leskovšek, T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 236 – 266). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Doyle, Joseph J. (2013). Causal Effects of Foster Care: An Instrumental-Variables Approach. *Children and Youth Services Review*, 35(7) , 143–1151. Pridobljeno 13. 5. 2024 s <https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/120582/bf01d9613643092efab79d96f8dfd375623b.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- *Družinski zakonik (DZ)* (2019). Ur. l. RS 15/17, 21/18.
- Filipčič, K. (2019). *Ogrožen otrok v labirintu pravnih pravil*. V Leskovšek, T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 37 - 59). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele (2019). Razkritje nasilja nad otroki in zanemarjanja otrok. V Leskovšek, T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 124 - 163). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Garcia, E. (2019). *Child welfare: Trauma informed practice at time of child removal* (A Project). Pridobljeno 5. 4. 2024 s <https://scholarworks.lib.csusb.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1976&context=etd>
- Generalna skupščina Združenih narodov (1989). *Konvencija o otrokovih pravicah*. Pridobljeno 22. 4. 2024 s [78](https://www.varuh-

</div>
<div data-bbox=)

rs.si/fileadmin/user_upload/PRAVNE_PODLAGE/Mednarodne_konvencije_-

[OZN/Konvencija_o_otrokovih_pravicah/A - Konvencija_o_otrokovih_pravicah.pdf](#)

- Hestbæk, A.D., Höjer, I., Pösö, T., & Skivenes, M. (2020). Child welfare removal of infants: Exploring policies and principles for decision-making in Nordic countries. *Children and Youth Services Review*, 108(1), str. 104572. Pridobljeno 26. 4. 2024 s <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S019074091930670X>
- Jayne, L. (2020). What is trauma? What to know. *Medical News Today*. Pridobljeno 26. 5. 2024 s <https://www.medicalnewstoday.com/articles/trauma>
- Lamponen, T., & Poso, T., & Burns, K. (2019). Children in Immediate Danger: Emergency Removals in Finnish and Irish Child Protection. *Journal Article*, 24(4), 486-493. Pridobljeno 7. 4. 2024 s https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/117293/children_in_immediate_danger_2018.pdf;jsessionid=18E3639F0A21D922977741C7DDED0C4E?sequence=2
- Leskovšek, V., Kodele, T. & Mešl, N. (2019). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Leskovšek, V., Miklič, N., & Sitar Surić, S. (2019). Postopki in ravnanja po prijavi zanemarjanja ali nasilja nad otrokom. V Leskovšek, T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 164 - 201). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Levenson, J. (2020). Translating Trauma-Informed Principles into Social Work Practice. *Social Work*, 65(3), str. 288-298. Pridobljeno 23. 4. 2023 s <https://eds-p-ebSCOhost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=b9b02541-a589-416b-bf60-ec5c25202190%40redis>
- Lyons, S., Whyte, K., Stephen, R., & Townsend, H. (2020). *Developmental Trauma Close Up*. Beacon House. Pridobljeno 23. 4. 2024 s <https://beaconhouse.org.uk/wp-content/uploads/2020/02/Developmental-Trauma-Close-Up-Revised-Jan-2020.pdf>
- Löken, L., Wessberg, J., Morrison, I. McGlone, F., & Olausson, H. (2009). Coding of pleasant touch by unmyelinated afferents in humans. *Nature neuroscience*, 12, str. 547-548. Pridobljeno 5. 6. 2024 s <https://www.nature.com/articles/nn.2312#citeas>
- McNally, J. R. (2003). Acute responses to stress: psychological Mechanisms in Acute Response To Trauma. *Biol Psychiatry*, 53(9), str. 779-788. Pridobljeno 5. 6. 2024 s <https://www-sciencedirect-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/science/article/pii/S0006322302016633?via%3Dihub>

- McCall, R. (2013). The consequences of early institutionalization: can institutions be improved? – should they? *Child and Adolescent Mental Health*, 18(4), str. 193-201. Pridobljeno 23. 4. 2024 s <https://eds-p-ebscohost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=b98fee8c-3cc5-45e8-8cb0-748efe2db5f8%40redis>
- Mesec, B. (1997). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2: študijsko gradivo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: načrtovanje raziskave*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mešl, N., & Dronič Radobuljac, M. (2019). Otrok z izkušnjo travme v postopkih zaščite. V Leskovšek, T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 202 - 235). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Moretti, M. M., & Peled, M. (2004). Adolescent-parent attachment: Bonds that support healthy development. *Paediatrics & child health*, 9(8), 551–555. Pridobljeno 24. 5. 2024 s <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2724162/pdf/pch09551.pdf>
- Nilsson, D., Nordas, E., Pribe, G., & Svedin, C. G. (2017). Child physical abuse – High school students' mental health and parental relations depending on who perpetrated the abuse. *Child Abuse & Neglect*, 70, str. 28 – 38. Pridobljeno 25. 4. 2024 s <https://www-sciencedirect-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/science/article/pii/S014521341730203X?via%3Dihub>
- Osofsky, D. J. (2018). Commentary: Understanding the impact of domestic violence on children, recognizing strengths, and promoting resilience: reflections on Harold and Sellers (2018). *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 59(4), str. 403-404. Pridobljeno, 22. 4. 2024 s <https://acamh.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/jcpp.12902>
- Raissian, K. M., Dierkhising, C. B., Mullins Geiger, J., & Schelbe, L. (2014). Child Maltreatment Reporting Patterns and Predictors of Substantiation: Comparing Adolescents and Younger Children. *Child Maltreatment*, 19(1), str. 3-16. Pridobljeno 26. 5. 2024 s <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/1077559513518096>
- Raveis, H. V., Siegel, K., & Karus, D. (1998). Children's Psychological Distress Following the Death of a Parent. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(2), 165 – 180. Pridobljeno 20. 4. 2024 s https://www.researchgate.net/profile/Victoria-Raveis/publication/226043040_Children%27s_Psychological_Distress_Following_the_Death_of_a_Parent/links/55d214d208ae0a341720e2b9/Childrens-Psychological-Distress-Following-the-Death-of-a-Parent.pdf

- Rienks, L., S. (2020). An exploration of child welfare caseworkers' experience of secondary trauma and strategies for coping. *Child Abuse & Neglect*, 110(3), str. 104355-104355. Pridobljeno 22. 5. 2024 s <https://www.sciencedirect-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/science/article/pii/S0145213420300016?via%3Dihub>
- Rodrigues L. S. A., J., Lima P. B., A., Nagata Y. J., Rigo L., Cericato O. G., Franco, A., & Paranhos R., L. (2016). Domestic violence against children detected and managed in the routine of dentistry e A systematic review. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 43, 34-41. Pridobljeno 20. 4. 2024 s <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1752928X16300749>
- Sankaran, V., Church, C., & Mitchell, M. (2019). A Cure Worse Than the Disease? The Impact of Removal on Children and Their Families. *Marquette Law Review*, 102(4), 1163-194. Pridobljeno 10. 3. 2024 s [A Cure Worse Than the Disease? The Impact of Removal on Children and Their Families \(umich.edu\)](https://www.umich.edu/~lawreview/vol102/issue4/1163-194)
- Seale, C. E., & Damiani-Taraba, G. (2017). Always Together? Predictors and Outcomes of Sibling Co-Placement in Foster Care. *Child Welfare*, 95(6), str. 1-28. Pridobljeno 23. 4. 2024 s <https://eds-p-ebscohost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=233e0946-0dac-4841-88f1-7d5a9e49718d%40redis>
- Silveria, T. B., Oliveira, A. M. N., Alger, S., Susin, L. R. O., Baisch, A. L. M., Marques, L. A., & Silva, P. A. (2016). The invisibility of psychological violence against children. *Journal of Human Growth and Development*, 26(3), str. 345. Pridobljeno 25. 4. 2024 s <https://eds-p-ebscohost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=ee8d97c2-1d74-4e84-ac22-46a324be6f39%40redis>
- Silva, A. S., Pires, P. A., Guerrerio, C., & Cardoso, A. (2012). Balancing motherhood and drug addiction: The transition to parenthood of addicted mothers. *Journal of Health Psychology*, 18(3), 359-367. Pridobljeno 22. 3. 2024 s <https://repositorio.ispa.pt/bitstream/10400.12/7608/1/Journal%20of%20Health%20Psychology.pdf>
- Skupnost centrov za socialno delo Slovenije (b.d.). *Centri za socialno delo: Interventne službe*. Pridobljeno 24. 5. 2024 s <https://www.scsd.si/centri-za-socialno-delo/interventne-sluzbe/>

- Skupnost centrov za socialno delo Slovenije (2023). Nujni odvzem otroka. *Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo*. 47-50. Pridobljeno 12. 3. 2024 s https://www.scsd.si/files/Katalog_nalog_2023.pdf
- Sodstvo Republike Slovenije. (2018). *Ukrepi za varstvo koristi otroka*. Pridobljeno 22. 3. 2024 s <https://nasodiscu.si/druzinski-postopki/ukrepi-za-varstvo-koristi-otroka>
- Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., & van IJzendoorn, M. H. (2013). The neglect of child neglect: a meta-analytic review of the prevalence of neglect. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 48(3), str. 345-355. Pridobljeno, 26. 4. 2024 s <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s00127-012-0549-y.pdf>
- Sword, R. (2021). Why is Child Development So Important in Early Years? *High Speed Training*. Pridobljeno 13. 5. 2024 s <https://www.highspeedtraining.co.uk/hub/child-development-in-early-years/>
- Šugman Bohinc, L. (2006). Socialno delo z neprosto voljnimi uporabniki. *Fakulteta za socialno delo*, 45(6), 345-355. Pridobljeno 5. 6. 2024 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-TO7977NE>
- Toikko, T., Seppälä, P., Häkkinen, L., & Hietamäki, J. (2023). Family support services buffer the effect of child welfare notifications on child removals. *Child & Family Social Work*, 28(2), str. 372-382. Pridobljeno 26. 4. 2024 s <https://onlinelibrary-wiley-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/full/10.1111/cfs.12969>
- Trivedi, S. (2019). The Harm of Child Removal. *New York University Review of Law & Social Change*, 43(4), 523. Pridobljeno 10. 3. 2024 s https://scholarworks.law.ubalt.edu/all_fac/1085/
- Varuh človekovih pravic RS. (b.d.) *Konvencija o otrokovih pravicah*. Pridobljeno 14. 4. 2024 s <https://www.varuh-rs.si/pravni-temelji-cp/ozn-organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovich-pravicah/>
- Victoria State Government (2022). Trauma and children – newborn to two years. *Better Health Channel*. Pridobljeno 20. 4. 2024 s <https://www.betterhealth.vic.gov.au/health/healthyliving/trauma-and-children-newborns-to-two-years>
- *Zakon o preprečevanju nasilja (ZPND)* (2017). Ur. l. RS 16/08, 68/16, 54/17.
- *Zakon o socialnem varstvu (ZSV)* (2007). Ur. l. RS 3/07.
- Zermatten, J. (2010). The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function. *International Journal of Children's Rights*, 18(4), str. 483-499. Pridobljeno 22. 3.

2024 s [https://eds-p-ebshost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=90b655ea-056a-4957-b877-
cee58c102180%40redis](https://eds-p-ebshost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=90b655ea-056a-4957-b877-cee58c102180%40redis)

- White-Gibson, Z. (2022). What Is Secondary Trauma? *PsychCentral*. Pridobljeno 22. 5. 2024 s <https://psychcentral.com/health/secondary-trauma#recap>
- Wise, I. (2018). *Adolescence*. *Routledge*. Pridobljeno 21. 4. 2024 s [https://web-p-ebshost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fMzY3MTMwX19BTg2?sid=0f98fc7d-
cd99-4135-85e4-43a1113ed72c@redis&vid=0&format=EB&rid=1](https://web-p-ebshost-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fMzY3MTMwX19BTg2?sid=0f98fc7d-cd99-4135-85e4-43a1113ed72c@redis&vid=0&format=EB&rid=1)

9. PRILOGE

9.1. Priloga A: Smernice za intervju

DEMOGRAFSKI PODATKI:

- Starost:
- Izobrazba:
- Center za socialno delo (CSD):
- Delovna doba na CSD:
- Področje dela:
- število izkušenj nujnih odvzemov:

1. SISTEM ZAŠČITE OTROK PRI NUJNIH ODVZEMIH

RV: Kako je sistem zaščite otrok v Sloveniji, vključno z nujnimi odvzemi otrok, po mnenju strokovnih delavk oz. delavcev na centrih za socialno delo, utemeljen na razumevanju travme ali vsaj osveščen o travmatičnih izkušnjah?

- 1.2. Kakšna je vaša praksa v sistemu zaščite otrok v Sloveniji v kontekstu nujnih odvzemov otrok?
- 1.3. Kakšno je vaše mnenje o sistemu zaščite otrok v Sloveniji v kontekstu nujnih odvzemov otrok?
- 1.4. Kako menite, da sistem zaščite otrok upošteva, če sploh, perspektivo travme, ki jo lahko povzroči načrtovanje in izvedba postopkov nujnih odvzemov otrok?
- 1.5. Kako menite, da trenutni sistem zaščite v Sloveniji, če sploh, upošteva, da otroci, ki bodo odvzeti, prihajajo iz težkih okolij, s potencialno kompleksno travmo?
- 1.6. V čem prepoznate dobro prakso sistema zaščite otrok v primeru nujnih odvzemov otrok?

2. PRISTOP UTEMELJEN NA RAZUMEVANJU TRAVME

RV: Kakšno je znanje strokovnih delavk oz. delavcev na centrih za socialno delo o zaščiti otrok, utemeljeni na razumevanju travm? Na katera znanja se opirate pred, med in po nujnem odvzemu otroka?

- 2.2. Kako bi opisali svoje poznavanje pristopa utemeljenega na razumevanju travme in njegovo praktično uporabo v vašem delu?
- 2.3. Kakšne so vaše izkušnje z uporabo pristopa utemeljenega na razumevanju travme v kontekstu zaščite otrok?
- 2.4. Ali menite, da obstajajo vrzeli v vašem znanju o travmi, ki vam lahko pri delu na področju zaščite otrok predstavlja izzive ter katere so to?
- 2.5. Kakšne dodatne vire oziroma izkušnje bi potrebovali na področju razumevanja travme, da bi se še bolj učinkovito soočali s postopkom nujnega odvzema otroka?

3. OVIRE PRI NUJNIH ODVZEMIH

RV: Kakšne ovire strokovne delavke oz. delavci v kontekstu zaščite utemeljene na razumevanju travme, doživljajo v primerih nujnih odvzemov otrok?

3.1. S kakšnimi ovirami, če sploh s katerimi, se srečujete ob nujnih odvzemih otrok (osebne, strokovne, organizacije, zakonodajne, medinstitucionalne, sistemske...)?

3.2. Kje vidite možnost izboljšave sistema zaščite otrok v kontekstu razumevanja travme?

4. TRAVMA POVZROČENA V SISTEMU ZAŠČITE

RV: Kako strokovne delavke oz. delavci na področju zaščite otrok opisujejo svojo raven zavedanja o travmi povzročeni v sistemu zaščite otrok, ko gre za nujne odvzeme?

4.1. V kolikšni meri se zavedate potencialne dodatne travmatizacije otrok z izkušnjo kompleksne travme, ki jo lahko povzroči sistem zaščite pri nujnih odvzemih otrok in na kakšen način menite, da lahko v postopku zaščite otrok pride do retravmatizacije?

4.2. Kako pri svojem delu upoštevate razvojne značilnosti otrok, ko gre za nujne odvzeme?

4.3. Kako se ob nujnem odvzemu odzovete na čustvene odzive otrok in staršev?

4.4. Kje vidite pomanjkljivosti, če sploh jih, pri institucionalizaciji odvzetih otrok?

5. PREPREČEVANJE TRAVME POVZROČENE V SISTEMU IN OKREVANJE

RV: Na kakšne načine strokovne delavke oz. delavci prispevajo k temu, da ne bi prišlo do retravmatizacije v postopkih zaščite otroka in k temu, da otrok, starš in družina okrevajo po odvzemu otroka?

5.1. Kako skrbite, da je izvedba nujnega odvzema čim manj travmatična izkušnja za otroka in starša?

5.2. Kako skrbite, da v postopku zaščite otroka ne bi prišlo do retravmatizacije otroka?

5.3. Na kakšen način sodelujete z družinami, da bi zmanjšali travmo in omogočili okrevanje po nujnem odvzemu otroka?

9.2. Priloga B: Odprto kodiranje

Tabela 1: Odprto kodiranje

Oznaka	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
A1	<i>Praksa temelji na upoštevanju ocene ogroženosti.</i>	ocena ogroženosti		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
A2	<i>Temeljni zakon je Družinski zakonik.</i>	Družinski zakonik		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
A3	<i>Osebnost imam veliko psiholoških...</i>	znanje psihologije		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
A4	<i>...in terapevtskih znanj o travmi,...</i>	znanje o travmi		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
A5	<i>..., predvsem z vidika prekinitve navezanosti.</i>	teorija navezanosti		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
A6	<i>Menim, da je za otroke dobro poskrbljeno v smislu, da imamo Krizne centre za otroke,...</i>	krizni centri	dobra praksa v sistemu zaščite otrok	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
A7	<i>..., brezplačne terapije za otroke, recimo Lunina vila.</i>	brezplačne terapije za otroke	dobra praksa v sistemu zaščite otrok	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
A8	<i>Otrokom se hipno poišče primerne rejnike...</i>	iskanje primerih rejnikov		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
A9	<i>... in vzpostavijo stiki z biološkimi starši, če je izdelana ocena, da so stiki v korist otroka...</i>	stik z biološkimi starši		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih

A10	<i>Pri nujnih odvzemih recimo v porodnišnici, se vnaprej pripravi biološko mamo...</i>	priprava biološke matere	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
A11	<i>...omogočajo se stiki...</i>	stiki z družinskimi člani	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
A12	<i>...poskrbljeno je, da otrok ni ogrožen ali priča staršu v distresu.</i>	preprečevanje ogroženosti otroka	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
A13	<i>Ja, ravno to zelo visoka ogroženost...</i>	visoka ogroženost otroka		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
A14	<i>..., torej neprimerna starševska skrb, ki povzroča travmo, je razlog za odvzem.</i>	družinsko okolje, ki povzroča travmo		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
A15	<i>Z odvzemom je lahko otrok nameščen v stabilno in varno rejniško okolje...</i>	namestitev v varno okolje	dobra praksa v sistemu zaščite otrok	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
A16	<i>...so naprej izdelani načrti pomoči otroku in v okviru načrta pomoči družini so izdelani načrti pomoči staršem.</i>	načrt pomoči	dobra praksa v sistemu zaščite otrok	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
A17	<i>..., da odpravijo razloge zaradi katerih je bil otrok odvzet.</i>	odprava razlogov odvzema	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
A18	<i>Predvsem v timskem delu, da ena delavka poskrbi za dobrobit otroka, druga se posveti delu s staršem.</i>	timsko delo	dobra praksa v sistemu zaščite otrok	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
A19	<i>Dobro je, da imamo krizne centre za najmlajše otroke,</i>	multidisciplinarno sodelovanje	dobra praksa v sistemu zaščite otrok	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri

	<i>multidisciplinarne time pred nujnim odvzemom, recimo skupaj s policijo in porodnišnico se načrtuje potek odvzema...</i>				nujnih odvzemih
A20	<i>Osebnostna znanja razvojne psihologije...</i>	razvojna psihologija		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
A21	<i>...ocene ogroženosti...</i>	ocena ogroženosti		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
A22	<i>Praktično.</i>	uporaba pristopa v praksi		seznanjenost s pristopom	pristop utemeljen na razumevanju travme
A23	<i>...ker je sprememba okolja in primarne osebe, ki otroka neguje, za otroka izjemen šok, stres, travma...</i>	šok travma		seznanjenost s pristopom	pristop utemeljen na razumevanju travme
A24	<i>...,da otrok ohrani preko objekta navezanost vsaj en delček občutka varnosti, tolažbe.</i>	ohranjanje navezanosti preko objekta		izkušnje uporabe pristopa	pristop utemeljen na razumevanju travme
A25	<i>Pomembno je vedeti, da otrok ima kapaciteto, da vzpostavi druge multiple navezanosti, ki so zanj lahko tudi reparacijske.</i>	navezava varnih odnosov		izkušnje uporabe pristopa	pristop utemeljen na razumevanju travme
A26	<i>Trenutno sem na izobraževanju svetovalno in terapevtsko delo na Univerzi Sigmunda Freuda, kjer se veliko učim o travmi, zaščititi otrok ...</i>	znanje o zaščiti otrok		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
A27	<i>..., navezanosti.</i>	znanje o navezanosti		znanje za ravnanje ob	pristop utemeljen na

				nujnem odvzemu	razumevanj u travme
A28	<i>Izvajala sem tudi igralno in likovno terapijo.</i>	izvajanje igralne in likovne terapije		izkušnje uporabe pristopa	pristop utemeljen na razumevanj u travme
A29	<i>V službi pogosto izvajam razgovore z otroki, ki so doživeli travmo, zlorabo, zanemarjanje</i>	pogovori z otroki, ki so doživeli travmo		izkušnje uporabe pristopa	pristop utemeljen na razumevanj u travme
A30	<i>Mislím, da je nujno stalno izpolnjevanje</i>	možnost nenehnega izpopolnjevanja		vrzeli v znanju o travmi	pristop utemeljen na razumevanj u travme
A31	<i>Morda bi si želela še dodatna znanja nevroznanosti</i>	znanja nevroznanosti		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanj u travme
A32	<i>Predvsem so tu sistemski problemi, ker recimo ni dovolj pravne in praktične zaščite za delavce na CSD, recimo stranka nas lahko fizično napade.</i>	Ogroženost strokovnega delavca		sistemske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
A33	<i>Nujno bi bilo po nujnem odvzemu, da bi se delavcu apriori ponudilo individualno supervizijo, saj je tudi delavec izpostavljen sekundarni travmi.</i>	individualna supervizija		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanj u travme
A34	<i>Da se recimo z otrokom ne govori, se ga ne sliši, se ga samo premika.</i>	neupoštevanje otrokovega mnenja	povzročitev retravmatične okoliščine	retravmatične okoliščine	travma povzročena v sistemu zaščite
A35	<i>Otroku je treba na razvojno primeren način razložiti življenjsko zgodbo, odločitve CSD-ja-sodišča...</i>	nudenje pojasnitve	preprečevanje retravmatične okoliščine	retravmatične okoliščine	travma povzročena v sistemu zaščite
A36	<i>...in ga slišati.</i>	poslušanje otrokovega mnenja	preprečevanje retravmatične okoliščine	retravmatične okoliščine	travma povzročena

					v sistemu zaščite
A37	<i>pri načinu, kako se z otrokom pogovarjati....</i>	prilagajanje komunikacije starosti otroka		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
A38	<i>...ga seznanjati...</i>	Pojasnitev odvzema otroku na starosti primeren način		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
A39	<i>Predvsem spoštljivo...</i>	spoštljivost		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
A40	<i>...mirno ...</i>	mirnost		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
A41	<i>...empatično...</i>	empatičnost		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
A42	<i>Nujno se mi zdi skušati ohranjati delovni odnos.</i>	ohranjanje delovnega odnosa		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
A43	<i>Zdržati stisko klientov, holding.</i>	holding		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
A44	<i>Nestalnost odnosa z mamo</i>	odsotnost stalnega odnosa	pomanjkljivosti institucionalizac ije otrok	institucionalizac ija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
A45	<i>Za otroka pa, da gre čimprej iz kriznega centra v rejniško družino ali skrbniško, da lahko doživi varno navezanost na novega skrbnika</i>	čim hitrejši vstop v rejniško družino		preprečevanje retravmatizacije	preprečevan je travme povzročene v sistemu in okrevanje
A46	<i>...empatičen pristop...</i>	empatičnost		izvedba nujnega odvzema	preprečevan je travme povzročene v sistemu in okrevanje
A47	<i>Na način, da ima stike z biološkimi starši, ki so vedno nadzorovani, da ne pride sploh če so starši bili nasilni</i>	stiki z biološkimi starši		preprečevanje retravmatizacije	preprečevan je travme povzročene v sistemu in okrevanje

	<i>do otroka, imajo težave z drogo.</i>				
A48	<i>Socialnovarstvene storitve...</i>	socialnovarstvene storitve		sodelovanje z družino	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
A49	<i>...treningi starševskih veščin...</i>	trening starševskih veščin		sodelovanje z družino	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
A50	<i>...programi zdravljenja odvisnosti.</i>	program zdravljenja odvisnosti		sodelovanje s starši	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
A51	<i>Za otroka pa, omogočanje stikov (če so varni) ...</i>	omogočanje stikov		sodelovanje z družino	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
A52	<i>...terapija...</i>	terapija		sodelovanje z družino	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
B1	<i>Praksa je taka, da se socialne delavke ravna po družinskem zakoniku</i>	Družinski zakonik		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
B2	<i>Kar se tiče procesnega in materialno pravnega dela je sistem dober.</i>	dobro zasnovan sistem zaščite	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
B3	<i>Predvsem je dober v tem, da se naredi prej vse, preden se izvede nujni odvzem otroka.</i>	ravnanje po načelu najmilejšega ukrepa	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
B4	<i>Dobro, se mi zdi, da ko otrok da neke informacije, da se tudi ukrepa.</i>	ukrepanje po zaupanju ogroženosti	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
B5	<i>Za tem se naredi tudi načrt pomoči...</i>	načrt pomoči	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih

B6	<i>Najprej je potrebno upoštevati razvojno stopnjo otroka</i>	upoštevanje razvojne stopnje otroka	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
B7	<i>Potem je potrebno upoštevati njegovo osebnost oziroma karakter</i>	upoštevanje otrokove osebnosti	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
B8	<i>Potrebno je upoštevati že morebitno nastalo škodo na otroku, njegovo odpornost.</i>	upoštevanje morebitne nastale škode	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
B9	<i>Pretehtati je potrebno, ali je za otroka to, da ga odvzameš, bolj travmatično (akutna travma), ali je bolje da ostane v prvotnem okolju (komulativna travma).</i>	presoja med akutno in kompleksno travmo	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
B10	<i>Načeloma je ta dogodek vedno travmatičen, ker je separacija od staršev.</i>	zavedanje travmatičnosti dogodka	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
B11	<i>ni, saj bi potem imeli v kriznih centrih vsaj po enega psihologa ali nekoga, ki je opremljen s pristopom utemeljenem na razumevanju travme.</i>	pomankanje kadra opremljenega z znanjem o travmi	neupoštevanje potencialne kompleksne travme	perspektiva travme	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
B12	<i>Sodelovanje s sodišči...</i>	sodelovanje s sodišči	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
B13	<i>...s policijo...</i>	sodelovanje s policijo	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih

B14	<i>...organizacija interventne službe...</i>	organizacija interventne službe	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
B15	<i>...organiziranost na centru (vsaj dve osebi, morata sodelovati pri odvzemu) – timsko delo...</i>	timsko delo	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
B16	<i>Na izkušnje...</i>	izkušnje		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
B17	<i>...družinski zakonik...</i>	družinski zakonik		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
B18	<i>...znanje o razvojni psihologiji...</i>	razvojna psihologija		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
B19	<i>kulturološki kontekst</i>	kulturološki kontekst		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
B20	<i>Ko se odločaš o razlogih za odvzem se opiraš na oceno ogroženosti...</i>	ocena ogroženosti		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
B21	<i>...zgodovina obravnave družine...</i>	zgodovina obravnave družine		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
B22	<i>...verjetnost da bo otrok nekaj utrpel ...</i>	verjetnost škode		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
B23	<i>...znanje o navezanosti ...</i>	teorija navezanosti		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
B24	<i>...oseben odnos ...</i>	osebno vodenje		znanje za ravnanje ob	pristop utemeljen na

				nujnem odvzemu	razumevanj u travme
B25	<i>...znanje o humorju in tišini.</i>	znanje o humorju in tišini		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanj u travme
B26	<i>Če ne bi hodila na delovno skupino, potem ne bi o tem razmišljala</i>	izobraževanja		seznanjenost s pristopom	pristop utemeljen na razumevanj u travme
B27	<i>Mislim, da imam sama premalo znanja o tem.</i>	pomankanje znanja	šibko poznavanje	seznanjenost s pristopom	pristop utemeljen na razumevanj u travme
B28	<i>Razumem teoretičen vidik, a da bi s tem znala zares operirati in da bi o tem imela zares strokovno znanje, pa ne znam.</i>	nezmožnost uporabe v praksi		seznanjenost s pristopom	pristop utemeljen na razumevanj u travme
B29	<i>Menim, da pri nujnih odvzemih veliko narediš na podlagi izkušenj in človeške pristnosti, iskrenosti.</i>	človeška pristnost in iskrenost		izkušnje uporabe pristopa	pristop utemeljen na razumevanj u travme
B30	<i>...mi manjka način, kako delati z otrokom, ki ima očitno zgodnjo travmo, je nasilen do sebe in drugih.</i>	pomankanje znanj na področju travme		vrzeli v znanju o travmi	pristop utemeljen na razumevanj u travme
B31	<i>Problem je, ker nimamo časa za odnos.</i>	pomankanje časa za odnos		vrzeli v znanju o travmi	pristop utemeljen na razumevanj u travme
B32	<i>Nujno bi potrebovali na vsakem centru vsaj pogodbenega terapevta, s katerim bi se lahko posvetovali o določeni situaciji</i>	potreba po strokovnjaku za travmo		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanj u travme
B33	<i>Na centrih bi nas morali opremiti s tem, kako vzpostaviti in kako</i>	znanje o vzpostavitvi in ohranjanju odnosa z		dodatni viri	pristop utemeljen na

	<i>vzdrževati odnos z otrokom z zgodnjo travmo</i>	otrokom z zgodnjo travmo			razumevanj u travme
B34	<i>Želela bi se imeti možnost praktičnega usposabljanja...</i>	praktično usposabljanje		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanj u travme
B35	<i>Pomankanje poguma na centrih, da gremo na nujni odvzem</i>	strah pred izvedbo nujnega odvzema		strokovne ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
B36	<i>Problem pri nujnih odvzemih je ta, pri ukrepih trajnejšega značaja otrok nimamo kam nameščati. Možnost je samo vključitev v strokovne centre, rejniških družin ni.</i>	pomankanje primernih rejniških družin		sistemske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
B37	<i>Na centru bi bilo potrebno veliko narediti na strokovni drži, na jeziku socialnega dela, na razumevanju našega mandata in temu, da lahko z odvzemom naredimo več koristi, kolikor nastane škode, če otroka pustimo v družini, kjer je ogrožen .</i>	utrjevanje strokovne drže		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanj u travme
B38	<i>Jaz mislim, da je vse odvisno od okoliščin nujnega odvzema, od razvojnega obdobja v katerem je otrok, od načina kako mu predstaviš nujnih odvzem</i>	retravmatizacija odvisna od izvedbe nujnega odvzema		zavedanje retravmatizacije v sistemu zaščite	travma povzročena v sistemu zaščite
B39	<i>Otroku na primeren način njegovi razvojni starosti objasnimo, kdo smo, kaj delamo in kam gremo.</i>	Pojasnitev odvzema otroku na starosti primeren način		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite

B40	<i>Predvsem dam poudarek na tem, da je to začasna rešitev in da se bomo zmenili, kako naprej.</i>	začasnost ukrepa		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
B41	<i>Razložim, da starši niso slabi, ampak samo preobremenjeni in da jih bomo podprli.</i>	razumevanje preobremenjenosti staršev		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
B42	<i>Otroku razložim, da se bo spočila od situacije, da bo še vedno videl npr. sošolce.</i>	ohranitev ostalih odnosov		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
B43	<i>Normalizacija nujnega odvzema – niste ne prvi ne zadnji, ki se vam je to zgodilo.</i>	normalizacija nujnega odvzema		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
B44	<i>Povem, da smo na njihovi strani.</i>	zaveznitvo		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
B45	<i>Uporabnika lahko tudi objameš – pristno in naravno odzivanje</i>	pristen človeški odnos		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
B46	<i>Odsotnost stalnega odnosa. Dojenček rabi nujno primarno navezanost, ki je ne dobi, če je na vsake 8 ur druga.</i>	odsotnost stalnega odnosa	pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
B47	<i>Da otrok ne lovim in s tem še bolj plašim ...</i>	Skrb da otroke ne prestraši		izvedba nujnega odvzema	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
B48	<i>Razbremenitev...</i>	razbremenitev		izvedba nujnega odvzema	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
B49	<i>...in poudarjanje začasnosti ...</i>	začasnost ukrepa		izvedba nujnega odvzema	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje

B51	<i>Pomembno je da s starši vzpostavimo korektno sodelovanje, da razumejo da smo na isti strani kot oni</i>	redno sodelovanje s starši		sodelovanje z družino	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
B52	<i>Pomembno je tudi znati starše vpet različne deležnike in koordinirati naloge (med starši, šolo, zdravstvenim domom, strokovnim centrom...)</i>	koordinacija nalog		koordinacija staršev in institucij	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
C1	<i>Pri delu se zanašam predvsem na zakonodajo.</i>	zakonodaja		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C2	<i>Ta navaja, da moraš vse drugo narediti pred nujnim odvzemom, da ne bi prišlo do tako drastičnega ukrepa.</i>	ravnanje po načelu najmilejšega ukrepa	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C3	<i>Ko pa je vse to porabljeno, se moraš v tistem momentu naenkrat odločiti, kaj je takrat zares pomembno in to je nujna zaščita otrok,...</i>	prioriteta takojšnje zaščite otroka		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C4	<i>...ki ga nato namestiš nekam drugam.</i>	namestitev v varno okolje		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C5	<i>Imamo krizne centre, da imamo kapacitete, da se otroka takoj namesti - za to je torej poskrbljeno</i>	krizni centri	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C6	<i>Tudi zakonodaja je z Družinskim zakonikom dala dovolj dobro podlago za to, da</i>	Družinski zakonik	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih

	<i>se lahko ukrep izvede</i>				
C7	<i>Je pa veliko dela z dokumentacijo, saj na veliko stvari ne smeš pozabit -tvoj fokus je na tem, da boš v tistem momentu otroka zaščitil in ga dal na varno</i>	veliko dokumentacije ko se moraš osredotočiti na zaščito in varnost otroka	slaba praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C8	<i>Zato se mi zdi dobro, da je več strokovnih delavcev, da imaš pomoč ...</i>	timsko delo	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C9	<i>V vsakem primeru bo to travmatičen dogodek...</i>	zavedanje travmatičnosti dogodka	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C10	<i>..., saj otroka iztrgaš iz njegovega okolja.</i>	odvzem otroka iz primarnega okolja		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C11	<i>Lažje pa je, če otroka od prej poznaš...</i>	strokovni delavec pozna otroka	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C12	<i>Predvsem pa, če otrok tebe pozna - iz tega vidika, je lahko zanj lažje</i>	otrok pozna strokovnega delavca	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C13	<i>Odvisno je tudi od starosti otroka.</i>	upoštevanje razvojne stopnje otroka	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C14	<i>Če je čisto majhen, ne bo razumel, zakaj ga ločuješ od staršev .</i>	Zavedanje, da majhen otrok ne bo razumel ločitve od staršev	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C15	<i>Zagotovo ti otroci prihajajo iz težkih okolij</i>	upoštevanje otrokove težke izkušnje iz primarnega okolja	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C16	<i>Mislím, da se je potrebo prilagajati</i>	prilagajanje edinstvenosti vsake situacije	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri

	<i>vsaki situaciji posebej</i>				nujnih odvzemih
C17	<i>Moraš preceniti, kaj je v tistem trenutku najbolj primerno</i>	načrt pomoči	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C18	<i>Če so tukaj starši in otroka iztrgaš iz naročja, je lahko še hujše, saj je otrok pogosto v tej fazi da joka, kriči</i>	ob prisotnosti starša, težje vzeti otroka	slaba praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C19	<i>To, da imamo namestitve, da je poskrbljeno za njih neglede ali se jih odvzame sredi noči</i>	namestitvev neglede na čas odvzema	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C20	<i>Prav tako pa tudi to, da je zdaj po Družinskem zakoniku nujni odvzem zakonsko urejen - prej je bilo veliko bolj improvizirano</i>	Družinski zakonik	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C21	<i>Amm, v bistvu udeleževala sem se različnih strokovnih izobraževanj, na temo pogovorov z otrokom</i>	pogovor z otrokom		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C22	<i>razbremenilni razgovori</i>	razbremenilni pogovor		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C23	<i>lastna izobraževanja – za sebe, da lažje predelaš situacijo, saj je ta izkušnja težka tudi za strokovnega delavca</i>	samorefleksija		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C24	<i>...razvojne potrebe otrok...</i>	razvojna psihologija		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C25	<i>To bi rekla, da bi lahko še sigurno delala na tem</i>	potreba po izobraževanju		dodatni viri	pristop utemeljen na

		na področju travme			razumevanj u travme
C26	<i>Ne morem reči, da imam to dobro integrirano.</i>	znanje ni dobro integrirano	šibko poznavanje	seznanjenost s pristopom	pristop utemeljen na razumevanj u travme
C27	<i>Vem da so to specifična znanja in so ti otroci močno ranjeni.</i>	zavedanje specifičnosti znanja		seznanjenost s pristopom	pristop utemeljen na razumevanj u travme
C28	<i>Bolj ko jih spremljamo več let, se vidi primanjkljaj od staršev</i>	opažanje primanjkljajev iz primarnega okolja		seznanjenost s pristopom	pristop utemeljen na razumevanj u travme
C29	<i>Pri svojem delu poskušam otroku čim manj dodatnih ran narediti.</i>	povzročanje čim manj dodatne škode		izkušnje uporabe pristopa	pristop utemeljen na razumevanj u travme
C30	<i>Razložim mu zakaj je odvzet...</i>	pojasnitev odvzema		izkušnje uporabe pristopa	pristop utemeljen na razumevanj u travme
C31	<i>...in tudi ko je v kriznem centru sem z njim ves čas v kontaktu.</i>	ohranjanje stikov z otrokom tudi po njegovi namestitvi		izkušnje uporabe pristopa	pristop utemeljen na razumevanj u travme
C32	<i>Odvisno je tudi od njegove starosti, kako mu boš to razložil.</i>	prilagoditev pojasnila otrokovi starosti		izkušnje uporabe pristopa	pristop utemeljen na razumevanj u travme
C33	<i>Je pa problem, da pri nas ni dostopnosti do takojšnje psihološke dostopnosti, ki bi otroku travmo pomagala predelat</i>	pomankanje takojšnje psihološke dostopnosti za predelavo travme		izkušnje uporabe pristopa	pristop utemeljen na razumevanj u travme
C34	<i>Strokovni delavec, mora cel postopek vodit naprej s starši, hkrati pa biti tam za otroka in mu razložiti kaj se dogaja in zakaj je tako</i>	sočasnost sodelovanja z otrokom in staršem		izkušnje uporabe pristopa	pristop utemeljen na razumevanj u travme

C35	<i>Verjetno pomankanje znanja na področju travme, ker je to zelo delikatna stvar.</i>	pomankanje znanja na področju travme		vrzeli v znanju o travmi	pristop utemeljen na razumevanju travme
C36	<i>Ja mogoče tudi še kakšna osvežitvena izobraževanja...</i>	potreba po izobraževanju na področju travme		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanju travme
C37	<i>...da bi šli vsake toliko čez, kaj otrok v določenem starostnem obdobju potrebuje...</i>	izobraževanje o potrebah otrok glede na razvojno obdobje		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanju travme
C38	<i>...in kako ga čim bolj razbremenit.</i>	način razbremenitve otroka		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanju travme
C39	<i>Izzivi so tam, kjer so starši po navadi zraven – varnost strokovnega delavca, saj gre po navadi za grožnje...</i>	Ogroženost strokovnega delavca		varnost	ovire SD pri nujnih odvzemih
C40	<i>Medinstitucionaln o moram reči, da imamo s policijo kar dobro sodelovanje</i>	sodelovanje s policijo	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
C41	<i>Večkrat se zatakne pri šolah, saj si ne želijo, da bi se to v šoli dogajalo.</i>	Ne sodelovalnost šol		medinstitucionalne	ovire SD pri nujnih odvzemih
C42	<i>Največja krivica in nalepka se da otrokom, ko se vključijo mediji in pišejo o stvareh, ki jih niti ne poznajo dovolj dobro.</i>	vpletenost medijev		medinstitucionalne	ovire SD pri nujnih odvzemih
C43	<i>Skupna sodelovanja – izobraževanja za delavce v šoli..</i>	izobraževanja o pomembnosti sodelovanja za šole		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanju travme
C44	<i>...v vrtcu, da je nujni odvzem res nujni, saj vem, da se nekateri precej</i>	izobraževanja o pomembnosti sodelovanja za vrtce		dodatni viri	pristop utemeljen na

	<i>otepajo tega, da bi se to dogajalo v šoli/vrtcu.</i>				razumevanj u travme
C45	<i>Mislim, da bi se morali zavedati, da je to najlažje izvesti, ko staršev ni zraven.</i>	izvedba odvzema ob odsotnosti staršev		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanj u travme
C46	<i>Že tako, če pride do nujnega odvzema, je nekaj fajn narobe.</i>	zavedanje ogrožajočega primarnega okolja		zavedanje retravmatizacije v sistemu zaščite	travma povzročena v sistemu zaščite
C47	<i>Nujni odvzem sigurno je travma, a je manjše zlo, če po drugi strani pogledaš, da vstane v okolju, kjer je tako visoko ogrožen.</i>	nujni odvzem manjše zlo nasproti ogrožajočemu okolju		zavedanje retravmatizacije v sistemu zaščite	travma povzročena v sistemu zaščite
C48	<i>Sigurno pa je odvzem retravmatizacija</i>	zavedanje potencialne retravmatizacije		zavedanje retravmatizacije v sistemu zaščite	travma povzročena v sistemu zaščite
C49	<i>..., zato se mu skušamo izogniti kolikor se le da, a kdaj ne gre.</i>	prizadevanje za izogib odvzemu		zavedanje retravmatizacije v sistemu zaščite	travma povzročena v sistemu zaščite
C50	<i>Glede na njegova leta upoštevam, kako ravnati, kako mu razložiti nujni odvzem.</i>	pojasnitev odvzema glede na starost		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
C51	<i>Upoštevam kaj otrok potrebuje takrat...</i>	upoštevanje otrokovih potreb		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
C52	<i>Če je dojenček, ki je popolnoma odvisen od tuje pomoči ga na primer potolažiš, stisneš, pocrklaš</i>	tolažba, objem dojenčka		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
C53	<i>Poskušaš, da mu je čim bolj udobno...</i>	skrb za udobje otroka		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
C54	<i>..., kolikor se le da in da si čim bolj odziven na njegove potrebe</i>	odzivanje na potrebe otroka		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
C55	<i>Odvisno je tudi od tega, ali otroka dobro poznaš, da</i>	poznavanje otroka olajša komunikacijo		preprečevanje travmatične izkušnje	travma povzročena

	<i>veš koliko in kaj mu lahko poveš.</i>				v sistemu zaščite
C56	<i>Odvisno je tudi od tega, koliko že od prej ve ..</i>	prilagajanje komunikacije kognitivnim sposobnostim otroka		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
C57	<i>Kadar so starši prisotni pri nujnem odvzemu je zelo težko, saj je pri njih po navadi prisotna zelo huda razburjenost, kričanje. Po navadi je zraven policija, da jih ustavlja ...</i>	ustavljanje čustvenih izbruhov staršev s pomočjo policije	odziv na čustvenost starša	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
C58	<i>Poskušaš razložiti zakaj je do tega prišlo...</i>	pojasnitev situacije	odziv na čustvenost starša	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
C59	<i>...in kako naprej ...</i>	povabilo k sodelovanju	odziv na čustvenost starša	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
C60	<i>Poskušaš ohranjati delovni odnos...</i>	poskus ohranjanja delovnega odnosa	odziv na čustvenost starša	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
C61	<i>...in razložiti, da je to zares nujno.</i>	pojasnitev nujnosti posredovanja	odziv na čustvenost starša	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
C62	<i>Včasih mora posredovati tudi zdravstvena služba, saj je to tako velik stres..</i>	posredovanje zdravstvene službe	odziv na čustvenost starša	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
C63	<i>Pri otrocih je spet odvisno od let...</i>	upoštevanje razvojnega obdobja	odzivi na čustvenost otroka	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
C64	<i>...eni jokajo, eni niti ne pokažejo a vidiš, da jim je težko in imaš občutek kot da jih bo razneslo. Te spodbudim, da izrazijo čustva in jim dam prostor, da se razjokajo.</i>	spodbujanje izražanja čustev	odzivi na čustvenost otroka	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite

C65	<i>Absolutno mislim, da otroci ne pašejo v institucije</i>	otroci ne spadajo v institucije		institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
C66	<i>Kot krizni center, z nekim namenom je določena meja 3 tedne...</i>	smiselnost omejitve bivanja v instituciji		institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
C67	<i>..., saj vsi vemo, da otrok potrebuje neko toplino ...</i>	institucija ne nudi topline	pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
C68	<i>...bližino...</i>	institucija ne nudi bližine	pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
C69	<i>...starše ...</i>	v instituciji otrok nima staršev	pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
C70	<i>...osebo na katero se lahko naveže...</i>	Nezmožnost varne navezanosti, zaradi nenehne menjave osebja	pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
C71	<i>..., kar pa institucija ni, saj se ljudje menjujejo.</i>	nezmožnost varne navezanosti, zaradi nenehne menjave osebja	pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
C72	<i>Na nek način je to neka varnost...</i>	institucija je varen prostor	prednosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
C73	<i>..., a je problem, ker ni rejništev, ni dovolj rejnikov.</i>	pomankanje rejniških družin	pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
C74	<i>Veliko otrok v institucijah ostajajo vrsto let, kar je tudi huda travma, saj nima otrok ene osebe.</i>	Predolgo bivanje v institucijah	pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
C75	<i>Se lahko naveže na enega vzgojitelja, a to ni to.</i>	navezanost na vzgojitelja ni dovoljšna	pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
C76	<i>Poskušat čim bolj umirjeno oziroma kolikor se le da ...</i>	čim bolj umirjeno		izvedba nujnega odvzema	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje

C77	<i>Staršem razložiti zakaj je to pomembno, da starš pred otrokom ne dela scen</i>	pojasnitev staršem pomembnosti mirnega odvzema		izvedba nujnega odvzema	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
C78	<i>Pomembno je najprej staršu razložiti, da tudi on razume ...</i>	pojasnitev staršu nujnosti odvzema		izvedba nujnega odvzema	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
C79	<i>Najboljši scenarij je, da se starši strinjajo in da otroka na to pripravijo.</i>	najlažje, da se starši pripravijo otroka		izvedba nujnega odvzema	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
C80	<i>Če starš postane ogrožajoč, je pomembno, da poskušaš čim prej otroka od tega odstraniti...</i>	čim hitrejši umik v primeru, da starš postane ogrožajoč		izvedba nujnega odvzema	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
C81	<i>...da ne ostane za dolgo v tem kaotičnem okolju ...</i>	čim krajši čas odvzema		izvedba nujnega odvzema	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
C82	<i>Da se s policijo na primer prej dogovorimo, da gremo skupaj in skupaj opravimo razgovor.</i>	sodelovanje s policijo pri pogovoru z otrokom		preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
C83	<i>Da ni zaslišanj, oziroma da otrok nebi večkrat pričal.</i>	izogibanje večkratnemu pričanju		preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
C84	<i>Namen socialnega dela je to, da se družino opolnomoči, da se dela na tem, da se otrok čim prej vrne domov</i>	opolnomočenje družine		sodelovanje z družino	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
C85	<i>Da se vzpostavijo v družini pogoji, da za otroka ni več ogrožujoče.</i>	vzpostavljanje varnega okolja za otroka		sodelovanje z družino	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
C86	<i>Delaš razgovore pogovore...</i>	pogovor z družino		sodelovanje z družino	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje

C87	<i>...raziskuješ na kakšen način sodelovati ...</i>	raziskovanje načinov sodelovanja		sodelovanje s starši	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
C88	<i>...,postaviš pogoje...</i>	seznanitev s potrebnimi spremembami		sodelovanje s starši	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
C89	<i>..., razložiš, kaj je šlo narobe...</i>	pojasnitev ogrožajoče situacije		sodelovanje s starši	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
C90	<i>..., kam se morajo vključiti in raziščeš vse mreže pomoči ...</i>	vključitev v mreže pomoči		sodelovanje s starši	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
C91	<i>Nekateri starši so bolj odklonilni, grozijo »tožil vas bom«, »ubil vas bom«.</i>	ne sodelovalnost staršev		sodelovanje s starši	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
C92	<i>Predvsem je potrebno delo na starših, saj so oni tisti, ki so ogrozili otroka in zastavili to ogrožajoče okolje.</i>	najpomembnejše delo na starših		sodelovanje s starši	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D1	<i>K obravnavi se vedno pristopi celostno z namenom družine opolnomočiti...</i>	celostni pristop, za opolnomočenje družine		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D2	<i>..., da do odvzema ne bi prišlo...</i>	preventiva	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D3	<i>...in v sodelovanju z vsemi otroku pomembnimi službami kot so šolstvo, zdravstvo, druge službe pomoči.</i>	sodelovanje z otroku pomembnimi službami		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D4	<i>Nujni odvzem se opravi zmeraj po tehtni presoji,...</i>	tehtna presoja izvedbe nujnega odvzema		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D5	<i>...po sklicu vsaj internega timskega sestanka...</i>	interni timski sestank		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih

D6	<i>...z opravljeno oceno ogroženosti...</i>	ocena ogroženosti		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D7	<i>...in načrtom pomoči družini.</i>	načrt pomoči		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D8	<i>Na CSD strokovne delavke večkrat prepoznavamo, da se odvzem izvede kasneje, kot bi morda bilo potrebno oz. kasneje, kot ocenimo, da bi bilo to otroku v največjo korist</i>	odlašanje nujnega odvzema s strani strokovnih delavce	slaba praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D9	<i>...največji zadržek je zaradi problematike prostih mest za namestitvev otrok – od kriznih centrov...</i>	premajhna kapaciteta v kriznih centrih	slaba praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D10	<i>predvsem pa primernih rejniških družin</i>	pomankanje rejniških družin	slaba praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D11	<i>Tudi drži, da moramo ravnati po načelu najmilejšega ukrepa (Družinski zakonik – DZ), zato je pred odvzecom otroka večkrat izrečen kateri od milejših ukrepov...</i>	ravnanje po načelu najmilejšega ukrepa	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D12	<i>...ali pa se z družinami dela v okviru storitev...</i>	delo z družino		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D13	<i>...in/ali samega ukrepa za varstvo koristi – pred odločitvijo za odvzem.</i>	ukrep varstvo koristi otroka		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D14	<i>Sistem zaščite še ni naravnani na perspektivo travme...</i>	sistem ni naravnani na perspektivo travme	neupoštevanje perspektive travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D15	<i>V tej smeri v veliki meri dela CSD in se absolutno trudi otroka ne še</i>	usmerjenost k upoštevanju perspektive travme	upoštevanje perspektive travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri

	<i>dodatno travmatizirati v okviru samih postopkov.</i>				nujnih odvzemih
D16	<i>Težavo vidim v tem, da tega ne prepoznajo sodnice...</i>	nepoznavanje travme na sodiščih	neupoštevanje perspektive travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D17	<i>...sploh pa ne zastopniki staršev v postopkih (odvetniki/-ce) ...</i>	neozaveščenost odvetnikov o travmi	neupoštevanje perspektive travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D18	<i>...moje osebno mnenje je, da je prvotni cilj večine odvetnikov izključno njihova zmaga v postopku (tudi ne korist otroka) ...</i>	cilj odvetnikov je zmaga, ne korist otroka	neupoštevanje perspektive travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D19	<i>...in se niti ne trudijo z razumevanjem travm,...</i>	odvetniki ne trudijo razumeti travme	neupoštevanje perspektive travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D20	<i>..., ki jih otroci ob tem še poglobljajo.</i>	zavedanje poglobitve travme otrok v postopkih	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D21	<i>Kot rečeno, celotni sistem, če vključimo vse udeležence, ne le da ne upošteva otrokovih kompleksnih travm, ki izhajajo že iz družinskega okolja...</i>	celotni sistem ne upošteva otrokovih kompleksnih travm		perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D22	<i>...temveč jih tudi ne prepozna.</i>	celotni sistem ne prepozna otrokovih kompleksnih travm	Neupoštevanje potencialne kompleksne travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D23	<i>Bolj ali manj v sistemu/postopkih zaščite otrok, ogroženost ali zloraba otroka še vedno pomeni le fizično vidne</i>	upoštevanje ogroženosti otroka le v primeru vidnih fizičnih posledic	neupoštevanje perspektive travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih

	<i>posledice ali dejavnike (otrok v modricah, podhranjen, ob bolezni ni voden pri zdravniku)...</i>				
D24	<i>...in ne zajema celostne problematike – ogroženost otroka na primer na način, da bo zaradi dejanj staršev dolgoročno v svojem psihofizičnem razvoju ogrožen.</i>	neupoštevanje psihofizične ogroženosti otroka	neupoštevanje perspektive travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D25	<i>Iz izkušenj naše enote CSD lahko rečem, da naša praksa dejansko temelji na celostnem pristopu obravnave družine</i>	celostna obravnava družine	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D26	<i>...in izhajanju izključno iz koristi otroka.</i>	izhajanje iz koristi otroka	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D27	<i>Tudi naše sodelovanje s pristojnim sodiščem do sedaj izkazuje, da v primerih nujnih odvzemov otrok sodišče sledi našim odločitvam...</i>	sodelovanje s sodiščem	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
D28	<i>Kar se tega tiče, se postopek za otroka 'zakomplicira' v nadaljevanju, ko gre za končno odločitev in ne le začasno.</i>	dolgotrajnost in kompleksnost sodnih postopkov v primeru končnih odločitev		sistemske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
D29	<i>Metodična načela socialnega dela,...</i>	metodična načela socialnega dela		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
D30	<i>..., načelo instrumentalne</i>	načelo instrumentalne		znanje za ravnanje ob	pristop utemeljen na

	<i>definicije problema, ...</i>	definicije problema		nujnem odvzemu	razumevanj u travme
D31	<i>..., socialno ekološko načelo, ...</i>	socialno ekološko načelo		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanj u travme
D32	<i>..., zavedanje posledic, ki jih lahko povzroči travma (s posebno stopnjo razumevanja v tovrstnih obravnavah), ...</i>	znanje o travmi		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanj u travme
D33	<i>..., krepitev moči v delovnem odnosu s starši odvzetega otroka (nudenje občutka varnosti in vrednosti zaupanja), ...</i>	krepitev moči		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanj u travme
D34	<i>..., raziskovanje socialne mreže, ...</i>	raziskovanje socialne mreže		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanj u travme
D35	<i>..., opredelitev rizičnih in varovalnih dejavnikov, ...</i>	rizični in varovalni dejavniki		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanj u travme
D36	<i>..., (skupno) načrtovanje pomoči – poudarek na možnosti izbire in sodelovanju, ...</i>	načrtovanje pomoči		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanj u travme
D37	<i>..., načelo sodelovanja.</i>	načelo sodelovanja		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanj u travme
D38	<i>CSD se v primerih (nujnih) odvzemov otrok lahko znajde v dvojnih vlogah – z družino odvzetega otroka moramo sodelovati, z njimi vzpostavljati varen, sodelovalen delovni odnos, in jih krepiti, hkrati</i>	dvojna vloga strok. del. na CSD		organizacijske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih

	<i>(v osnovi) pa zagovarjati koristi otroka, kjer imajo starši večkrat občutek, da jim ne želimo dobro, temveč menijo, da smo jim 'razdrli' družino .</i>				
D39	<i>Stroka socialnega dela je že v svoji osnovi naravnana na omenjeni pristop, tudi če je sam izraz v stroki novejši</i>	socialno delo temelji na tem pristopu		seznanjenost s pristopom	pristop utemeljen na razumevanj u travme
D40	<i>Kljub temu menim, da se je tudi predhodno v veliki meri delovalo s pristopom razumevanja travme, tudi v praksi</i>	uporaba pristopa pred ubeseditvijo koncepta		seznanjenost s pristopom	pristop utemeljen na razumevanj u travme
D41	<i>Pristop, ki temelji na razumevanju travme je namreč nedvomno mogoče povezati z mnogokaterimi osnovnimi vrednotami in načeli socialnega dela.</i>	pristop povezan z vrednotami in načeli socialnega dela		seznanjenost s pristopom	pristop utemeljen na razumevanj u travme
D42	<i>V osnovi moramo zmeraj izhajati iz koristi otroka in v obravnavah nujnih odvzemov se vsakič tudi deluje na ta način</i>	izhajanje iz koristi otroka		izkušnje uporabe pristopa	pristop utemeljen na razumevanj u travme
D43	<i>To se zmeraj povezuje tudi s pristopom, utemeljenim na razumevanju travme, saj je to osnovni namen zaščite otroka</i>	namen zaščite močno povezan s pristopom		izkušnje uporabe pristopa	pristop utemeljen na razumevanj u travme
D44	<i>Vedeti moramo, da travme nastajajo tako pri otroku, pred</i>	zavedanje travme otroka pred odvzgom		zavedanje travme	pristop utemeljen na razumevanj u travme

D45	<i>...in po odvzemu ...</i>	Zavedanje travme, ki jo odvzem povzroči		zavedanje travme	pristop utemeljen na razumevanju travme
D46	<i>..., hkrati pa tudi nastanejo pri starših, katerim so otroci odvzeti.</i>	zavedanje travme, ki nastane pri starših		zavedanje travme	pristop utemeljen na razumevanju travme
D47	<i>Hkrati se moramo zavedati, da se po odvzemu v obravnavo vključijo tudi drugi strokovnjaki, pri čemer ciljamo predvsem v okvir sodnega postopka, kjer pa nastajajo že prej omenila težave ne prepoznavanja in nerazumevanja omenjenega pristopa in prepoznavanja travm nasploh.</i>	vpletenost strokovnjakov brez znanja o travmi		izkušnje uporabe pristopa	pristop utemeljen na razumevanju travme
D48	<i>Moje mnenje je, da se je na tem področju potrebno ves čas izobraževati, ...</i>	potreba po izobraževanju na področju travme		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanju travme
D49	<i>...svoje znanje poglobljati in 'vzdrževati'.</i>	potreba po poglobljanju znanja		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanju travme
D50	<i>Poleg tega je v postopkih zaščite otrok potrebno imeti podporo v kolektivu...</i>	pomankanje znanja v kolektivu		vrzeli v znanju o travmi	pristop utemeljen na razumevanju travme
D51	<i>..., in s strani nadrejenih, ki bi prav tako morali biti izobraženi oz. vsaj osnovno poučeni o področju.</i>	pomankanje izobraženosti nadrejenih na področju travme		vrzeli v znanju o travmi	pristop utemeljen na razumevanju travme
D52	<i>nenehna izobraževanja in izpopolnjevanja na tem področju, ne le</i>	izobraževanje vseh vključenih na področju travme		dodatni viri	pristop utemeljen na

	<i>strokovnih delavcev CSD, temveč tudi vseh drugih vključenih strokovnih služb – šolstvo, zdravstvo, policija, sodišče in drugi vključeni.</i>				razumevanj u travme
D53	<i>V veliki meri je težava v problematiki namestitve odvzetih otrok – ni prostih mest v kriznih namestitvah,...</i>	pomankanje prostih mest v kriznih centrih		sistemske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
D54	<i>..., kapacitet v strokovnih centrih (sploh med šolskim letom),...</i>	pomankanje kapacitet v strokovnih centrih		sistemske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
D55	<i>..., ni primernih rejniških družin,...</i>	pomankanje primernih rejniških družin		sistemske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
D56	<i>..., rejniške družine po namestitvi dajejo odpovedi rejniških pogodb.</i>	odpovedi rejniških pogodb		sistemske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
D57	<i>Če sedaj razmišljam o osebnem vidiku – po samem nujnem odvzemu otroka pride do travmatične izkušnje lahko tudi na strani strokovne delavke, ki je otroka odvzela,...</i>	travmatična izkušnja strokovnega delavca		ovire strokovnih delavcev	ovire SD pri nujnih odvzemih
D58	<i>..., prav tako nadalje v postopku na sodišču, ko je potrebno utemeljevati odločitev nujnega odvzema, večkrat obvisi v zraku občutek, da si 'sam v tem'.</i>	občutek osamljenosti v postopku sodnega utemeljevanja nujnega odvzema		ovire strokovnih delavcev	ovire SD pri nujnih odvzemih
D59	<i>Razen v kolektivu ...</i>	podpora v kolektivu	soočanje z ovirami	ovire strokovnih delavcev	ovire SD pri nujnih odvzemih

D60	<i>...in morda na supervizijah.</i>	podpora na superviziji	soočanje z ovirami	ovire strokovnih delavcev	ovire SD pri nujnih odvzemih
D61	<i>Kar se tiče medinstitucionalnih 'ovir' na CSD prepoznavamo občutek, da druge službe od CSD pričakujejo več, kakor nam je z zakonodajo omogočeno.</i>	visoka pričakovanja nad centri za socialno delo		medinstitucionalne ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
D62	<i>Sistemske menim, da postopki na sodišču potekajo občutno predolgo, kar med vse udeležene zaseje nek občutek negotovosti.</i>	dolgotrajni sodni postopki		sistemske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
D63	<i>Kljub temu CSD deluje na način, da preprečujemo otrokove nadaljnje travme v času sodnega postopka...</i>	preprečevanje otrokove nadaljnje travme v času sodnega postopka	soočanje z ovirami	sistemske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
D64	<i>...in ga v tem okviru skušamo čim bolj zaščititi.</i>	zaščita otrok v času sodnega postopka	soočanje z ovirami	sistemske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
D65	<i>Nujnost izobraževanja tudi v odvetniški stroki – specializacije na področju družinskega prava</i>	specializacije odvetniških pisarn na področju družinskega prava		izboljšave sistema	ovire SD pri nujnih odvzemih
D66	<i>Dodatna izobraževanja kar se konteksta razumevanja travme tiče za sodnice, ki odločajo v postopkih (nujnih) odvzemov otrok</i>	izobraževanja na temo travme za sodnike, ki odločajo v postopkih (nujnih) odvzemov otrok		izboljšave sistema	ovire SD pri nujnih odvzemih
D67	<i>Dodatne travmatizacije otrok se strokovni delavci CSD zavedamo.</i>	zavedanje potencialne retravmatizacije		zavedanje retravmatizacije v sistemu zaščite	travma povzročena v sistemu zaščite
D68	<i>Do njih lahko prihaja pri samem odvzemu (odvisno, kako je ta izpeljan),...</i>	retravmatizacija odvisna od izvedbe nujnega odvzema		zavedanje retravmatizacije v sistemu zaščite	travma povzročena v sistemu zaščite

D69	<i>..., nato so otroci lahko dodatno travmatizirani še zaradi namestitve...</i>	retravmatizacija zaradi namestitve	povzročitev retravmatične izkušnje	retravmatične okoliščine	travma povzročena v sistemu zaščite
D70	<i>...in potencialne preместitve.</i>	retravmatizacija zaradi preместitve	povzročitev retravmatične izkušnje	retravmatične okoliščine	travma povzročena v sistemu zaščite
D71	<i>Lahko jih je celo več, kljub temu, da se absolutno dela na tem, da do tega ne bi prihajalo.</i>	možnost večkratne travmatizacije v sistemu zaščite	povzročitev retravmatične izkušnje	retravmatične okoliščine	travma povzročena v sistemu zaščite
D72	<i>Pri nujnem odvzemu se večkrat v proces pred odvzemom vključi sodelavka s psihološko izobrazbo, psihologinja</i>	vključevanje psihologinj v postopek nujnega odvzema		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
D73	<i>...,sicer pa menim, da smo precej dobro tudi socialne delavke poučene o razvojnih značilnostih otrok...</i>	dobro znanje na področju razvojnih značilnosti otrok		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
D74	<i>in o njihovih potrebah v različnih razvojnih obdobjih, kar se vključuje v samo prakso v postopkih odvzemov.</i>	dobro znanje o razvojnih potrebah otrok		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
D75	<i>Praviloma se na različne možne scenarije, kolikor je to mogoče, vnaprej pripravimo ...</i>	priprava na različne odzive		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
D76	<i>...po potrebi vključimo v sam odvzem tudi druge službe (npr. policija, redkeje izvršitelji) ...</i>	vključevanje drugih služb		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
D77	<i>Sam odvzem se zavedamo, da mora biti praviloma hiter...</i>	Hitra izvedba odvzema		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite

D78	<i>..., čim manj mučen za vse udeležene, predvsem za otroka.</i>	čim manj travmatično za vse udeležence		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
D79	<i>Kdaj je na odvzemu potrebno katerega od staršev miriti,...</i>	deeskalacijske tehnike	odziv na čustvenost starša	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
D80	<i>..., mu pojasnjevati postopek in podobno.</i>	seznanjanje z nadaljnjim postopkom	odziv na čustvenost starša	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
D81	<i>Čustveni odziv strokovnih delavk CSD se odloži na čas po tem, ko otroka namestimo v varno okolje.</i>	zadrževanje lastnih čustev		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
D82	<i>Nezmožnost nameščanja zaradi premajhnih kapacitet.</i>	premajhna kapaciteta namestitvenih služb	pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
D83	<i>Sicer pa je v namestitvah za otroke po naših izkušnjah dobro poskrbljeno...</i>	dobra preskrbljenost otrok	Prednosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
D84	<i>...in tudi te službe delujejo na način, da se otroku ne povzroča dodatnih travm, kolikor je to le mogoče.</i>	namestitvene službe skrbijo da ne povzročijo dodatne travme	Prednosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
D85	<i>Kljub temu obstaja potreba po tem, da otroke vključimo zaradi tega v strokovno pomoč.</i>	potreba po vključitvi v strokovno pomoč	predlogi	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
D86	<i>...pri čemer znajo biti težava tudi čakalne vrste.</i>	čakalne vrste za strokovno pomoč	Pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
D87	<i>Pomemben je individualna obravnava vsake zadeve...</i>	individualna obravnava problema		priprava na nujni odvzem	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D88	<i>...in skrbno načrtovanje</i>	načrtovanje		priprava na nujni odvzem	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje

D89	<i>...s predvidevanji različnih scenarijev, ter priprava na le-te.</i>	priprava na različne scenarije		priprava na nujni odvzem	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D90	<i>Pomembna je tudi usklajenost strokovnih delavk CSD.</i>	usklajenost strokovnih delavcev na CSD		izvedba nujnega odvzema	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D91	<i>Tudi drugih udeleženih, če so prisotni...</i>	usklajenost z drugimi službami		izvedba nujnega odvzema	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D92	<i>...in natančno dodeljene vloge ...</i>	natančno dodeljene vloge		priprava na nujni odvzem	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D93	<i>Kolikor je možno že pred odvzemom načrtujemo čimbolj ustrezno obliko namestitve...</i>	načrtovanje ustrezne namestitve		preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D94	<i>...in tam predstavimo otrokovo situacijo ...</i>	sodelovanje z namestitveno službo		preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D95	<i>...otroka redno spremljamo...</i>	spremljanje otroka		preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D96	<i>..., po možnosti vključimo druge strokovnjake.</i>	vključevanje drugih strokovnjakov		preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D97	<i>Redno sodelovanje z družinami v okviru stroke socialnega dela in naših metod dela.</i>	redno sodelovanje s starši		sodelovanje s starši	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D98	<i>Ravnanje po metodičnih načelih socialnega dela, npr. načelo instrumentalne definicije problema, socialno ekološko načelo...</i>	ravnanje po načelih socialnega dela		sodelovanje z družino	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje

D99	<i>..., naše zavedanje posledic, ki jih lahko povzroči travma,...</i>	zavedanje posledic travme		sodelovanje z družino	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D100	<i>..., s posebno stopnjo razumevanja v tovrstnih obravnavah, krepitev moči v delovnem odnosu s starši odvzetega otroka...</i>	krepitev moči staršev		sodelovanje s starši	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D101	<i>...- nudenje občutka varnosti...</i>	nudenje občutka varnosti staršem		sodelovanje s starši	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D102	<i>...in vrednosti zaupanja,...</i>	vzpostavitev zaupanja s starši		sodelovanje s starši	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D103	<i>..., raziskovanje njihove socialne mreže,</i>	raziskovanje socialne mreže staršev		sodelovanje s starši	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D104	<i>..., opredelitev rizičnih in varovalnih dejavnikov,...</i>	opredelitev rizičnih in varovalnih dejavnikov		sodelovanje z družino	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
D105	<i>...skupno načrtovanje pomoči s poudarkom na možnosti izbire in sodelovanju - načelo sodelovanja ...</i>	raziskovanje načinov sodelovanja		sodelovanje s starši	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
E1	<i>Sistem zaščite je urejen na način, da ko CSD prejme prijavo oziroma ugotovi, da je otrok v nevarnosti</i>	prijava ogroženosti		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E2	<i>...izvede oceno ogroženosti...</i>	ocena ogroženosti		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih

E3	<i>Če CSD ugotovi, da je otrok tako zelo visoko ogrožen</i>	tehtna presoja nujnega odvzema		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E4	<i>...CSD, pogosto v sodelovanju z drugimi institucijami – navadno s policijo in/ali zdravstvom, izvede nujni odvzem otroka.</i>	medinstitucionalno sodelovanje		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E5	<i>Najpogosteje se odvzem izvede preden bi o tem že kaj odločalo sodišče</i>	Izvedba nujnega odvzema pred odločitvijo sodišča		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E6	<i>...tako je ugotovljena potreba po zaščiti otrokovega življenja ali zdravja.</i>	prioriteta takojšnje zaščite otroka	cilj	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E7	<i>CSD otroka začasno namesti na varno lokacijo...</i>	namestitev v varno okolje		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E8	<i>...in poda predlog na sodišče, ki odloči, ali se otrok vrne v družino ali nastopi ukrep trajnejšega značaja, kar pomeni, da se otroka za daljše časovno obdobje namesti v varno okolje...</i>	predlog sodišču		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E9	<i>CSD je ves čas dolžan sodelovati z vsemi vključenimi...</i>	sodelovanje z vsemi vključenimi		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E10	<i>..., nudi psihosocialno pomoč in podporo otroku ter staršem,...</i>	psihosocialna PP otroku in staršem		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E11	<i>...in intenzivno sodeluje tudi z</i>	sodelovanje z okoljem otroka		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri

	<i>okoljem v katerega je otrok nameščen.</i>				nujnih odvzemih
E12	<i>Cilj je zaščititi otrokove koristi...</i>	otrokova korist	cilj	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E13	<i>...in mu zagotoviti varnost.</i>	zagotavljanje varnosti	cilj	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E14	<i>Proces dela je usmerjen v to, da bi se v družini odpravili vzroki zaradi katerih je bil otrok odvzet...</i>	odprava vzrokov odvzema	cilj	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E15	<i>...in mu omogočil varno vrnitev v družinsko okolje.</i>	varna vrnitev v družinsko okolje	cilj	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E16	<i>Sistem je načeloma dobro zasnovan...</i>	dobro zasnovan sistem zaščite	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E17	<i>...v praksi pa ob številu primerov in njihovi kompleksnosti, premalo zaposlenih na teh področjih, da bi zmogli kontinuirano sodelovati z družinami ...</i>	pomankanje zaposlenih	slaba praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E18	<i>..., veliko je menjav na delovnih mestih za varstvo koristi otrok in družine.</i>	menjave na področju varstva koristi otrok in družine	slaba praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E19	<i>Premalo je tudi možnosti za namestitve otrok, ki morajo v varnih okoljih ostati dolgoročno...</i>	pomankanje možnosti dolgotrajnih namestitev	slaba praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E20	<i>..., zagotovo je velika potreba po spremembi</i>	pomankanje rejniških družin	slaba praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri

	<i>rejniške dejavnosti v Sloveniji,...</i>				nujnih odvzemih
E21	<i>..., potreba po večjih kapacitetah v kriznih centrih.</i>	premajhna kapaciteta v kriznih centrih	slaba praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E22	<i>Menim, da se zelo trudimo upoštevati perspektivo travme, na način, da skušamo odvzem izvesti na otroku čim manj stresen način.</i>	usmerjenost k upoštevanju perspektive travme	upoštevanje perspektive travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E23	<i>Kljub temu pa menim, da je odvzem vedno stresen dogodek za otroka.</i>	zavedanje travmatičnosti dogodka	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E24	<i>Ni nekega univerzalnega načina, vedno se prilagodimo na trenutno situacijo.</i>	Prilagajanje edinstvenosti vsake situacije	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E25	<i>Včasih so situacije tako težke, da je edina stvar, ki jo ob samem odvzemu lahko varujemo, fizična varnost otrok.</i>	skrb za fizično varnost otrok	neupoštevanje perspektive travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E26	<i>....kasneje pa sledi psihosocialna podpora,...</i>	psihosocialna podpora	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E27	<i>..., pogovor o odvzemu,...</i>	pogovor o odvzemu	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E28	<i>..., objem, če ga otrok potrebuje,...</i>	odzivnost na otrokove potrebe	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E29	<i>..., podpora ob vključevanju v varno okolje,...</i>	vključevanje v varno okolje	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih

E30	<i>..., otroku skušamo zagotoviti stabilnost in kontinuiteto ...</i>	stabilnost namestitve	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E31	<i>, tako pri izbiri namestitve,...</i>	otrokova izbira namestitve	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E32	<i>..., kot pri sodelovanju s strokovnimi delavci CSD (v smislu, da se vedno srečuje z istimi strokovnimi delavkami, da je to število delavk čim manjše, ...)...</i>	sodelovanje z enakimi strokovnimi delavkami	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E33	<i>...,upoštevamo otrokovo povezanost in navezanost z družinskimi člani,...</i>	spodbujanje povezanosti z družinskimi člani	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E34	<i>...in ob upoštevanju sklepa sodišča omogočamo stike otroku z družinskimi člani.</i>	stiki z družinskimi člani	upoštevanje perspektivo travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E35	<i>Skušamo to dejstvo upoštevati že ob sami namestitvi...</i>	stabilnost namestitve	upoštevanje potencialne kompleksne travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E36	<i>...še bolj intenzivno sodelovati z vsemi vključenimi...</i>	sodelovanje z vsemi vključenimi	upoštevanje potencialne kompleksne travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E37	<i>...,priskrbimo dodatno pomoč/podporo za otroka – lahko v smislu terapevtske obravnave, ki je CSD ne nudi,...</i>	dodatna podpora in pomoč za otroka	upoštevanje potencialne kompleksne travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E38	<i>..., poskrbimo za materialne stvari, ki jih otrok potrebuje,...</i>	priskrba materialnih dobrin	upoštevanje potencialne kompleksne travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih

E39	<i>..., ga vključimo v kakšen projekt/program za pridobitev finančnih sredstev .</i>	vključitev v projekt za pridobitev finančnih sredstev	upoštevanje potencialne kompleksne travme	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E40	<i>Konkretno za naš CSD predvsem v relativno dobrem medinstitucionalnem sodelovanju...</i>	medinstitucionalno sodelovanje	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E41	<i>...ter resnično močni podpori med sodelavci.</i>	timsko delo	dobra praksa sistema zaščite	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
E42	<i>Znanja pridobljena na fakulteti - načela socialnega dela...</i>	metodična načela socialnega dela		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
E43	<i>...usposabljanjih tekom zaposlitve - pogovor z otrokom ...</i>	pogovor z otrokom		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
E44	<i>...in na izkušnje,...</i>	izkušnje		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
E45	<i>...in na izkušnje ter priporočila sodelavcev.</i>	priporočila sodelavcev		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
E46	<i>Poznavanje bi opisala kot srednje,...</i>	srednje dobro poznavanje		seznanjenost s pristopom	pristop utemeljen na razumevanju travme
E47	<i>..., zagotovo imam na tem področju še prostor za izboljšavo.</i>	prostor za izboljšavo		seznanjenost s pristopom	pristop utemeljen na razumevanju travme
E48	<i>V praksi me to znanje vodi predvsem v smeri, da ne povzročam retramatisacije otrokom.</i>	izogibanje povzročitvi retramatisacije		seznanjenost s pristopom	pristop utemeljen na razumevanju travme

E49	<i>Predvsem, da bi pristop ob drugačnih kadrovskih pogojih na CSD-jih lahko bolj dosledno upoštevali v praksi.</i>	nedosledno upoštevanje pristopa na CSD		izkušnje uporabe pristopa	pristop utemeljen na razumevanju travme
E50	<i>Izzive predstavlja predvsem dolgoročno kontinuirano sodelovanje, ki je izredno izčrpajoče...</i>	izčrpno dolgotrajno sodelovanje		osebne ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
E51	<i>...in so napredki zelo zelo počasni...</i>	počasni napredki		osebne ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
E52	<i>...in majhni.</i>	majhni napredki		osebne ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
E53	<i>Osebni izziv je predvsem moč sprejeti to...</i>	sprejeti počasne in majhne napredke		osebne ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
E54	<i>...in pa zdržati s postavljanjem meja,...</i>	postavljanje meja		vrzeli v znanju o travmi	pristop utemeljen na razumevanju travme
E55	<i>..., saj v teh postopkih pride do pogostih pritiskov...,</i>	soočanje s pritiski staršev		vrzeli v znanju o travmi	pristop utemeljen na razumevanju travme
E56	<i>..., ki se znajo stopnjevat v grožnje ter nasiljem.</i>	soočanje z grožnjami/nasiljem staršev		vrzeli v znanju o travmi	pristop utemeljen na razumevanju travme
E57	<i>Poglobljeno znanje s tega področja, ki bi ga lahko vključil v svoje delo ob trenutnih razmerah na CSD.</i>	potreba po izobraževanju na področju travme		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanju travme
E58	<i>Skrb za lastno varnost med samim odvzemom in kasneje po samem odvzemu.</i>	Ogroženost strokovnega delavca		varnost	ovire SD pri nujnih odvzemih
E59	<i>Kot že večkrat omenjeno premalo kadra za delo z</i>	pomankanje kadra na		sistemske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih

	<i>družinami predvsem po samem nujnem odvzemu.</i>	področju dela z družino			
E60	<i>Nimamo možnosti neposredne psihosocialne podpore takoj po odvzemu.</i>	Odsotnost takojšnje psihosocialne podpore za zaposlene po odvzemu		ovire strokovnih delavcev	ovire SD pri nujnih odvzemih
E61	<i>Več izobraževanja na temo razumevanja travme že na fakulteti.</i>	več govora o travmi na fakulteti		izboljšave sistema	ovire SD pri nujnih odvzemih
E62	<i>In zagotovo večje število kadra na CSD na področjih varstva otrok in družine, ...</i>	večji kader na področju varstva otrok in družine		izboljšave sistema	ovire SD pri nujnih odvzemih
E63	<i>..., ki bi bil ustrezno plačan za svoje delo.</i>	ustrezno plačilo zaposlenim na področju varstva otrok in družine.		izboljšave sistema	ovire SD pri nujnih odvzemih
E64	<i>Poleg tega ustrezno skrb za varnost zaposlenih v teh postopkih...</i>	skrb za varnost zaposlenih		izboljšave sistema	ovire SD pri nujnih odvzemih
E65	<i>...in možnost supervizije neposredno takoj po odvzemu.</i>	supervizija takoj po odvzemu		izboljšave sistema	ovire SD pri nujnih odvzemih
E66	<i>Se je zavedam...</i>	zavedanje potencialne retravmatizacije		zavedanje retravmatizacije v sistemu zaščite	travma povzročena v sistemu zaščite
E67	<i>...in se trudim delat na način, da je čim manjša možnost dodatne travme.</i>	upoštevanje pri delu		zavedanje retravmatizacije v sistemu zaščite	travma povzročena v sistemu zaščite
E68	<i>Retramatizacija pride predvsem v primerih, ko mora otrok različnim strokovnjakom večkrat odgovarjati na enaka vprašanja...</i>	večkratno izpovedovanje različnim strokovnjakov	dogodki, ki povzročijo tveganje za retravmatizacijo	zavedanje retravmatizacije v sistemu zaščite	travma povzročena v sistemu zaščite
E69	<i>Tako da za vsakega otroka naredimo individualno oceno ogroženosti.</i>	individualna ocena ogroženosti		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite

E70	<i>Komunikacija se prilagodi starosti...</i>	prilagajanje komunikacije starosti otroka		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
E71	<i>...in kognitivnim sposobnostim.</i>	prilagajanje komunikacije kognitivnim sposobnostim otroka		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
E72	<i>Ustvarjamo varno okolje...</i>	ustvarjanje varnega okolja		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
E73	<i>...in sprejetost, kar je za dojenčka drugače kot za najstnika.</i>	nuditi občutek sprejetosti		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
E74	<i>Slišanje otrokovega mnenja...</i>	upoštevanje otrokovega mnenja		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
E75	<i>...in želja,...</i>	upoštevanje otrokovih želja		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
E76	<i>,... a hkrati sporočilo, da ne odloča sam.</i>	razbremenitev otrokovega občutka odgovornosti		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
E77	<i>V sodelovanje vključujemo ljudi iz okolja, ki so pomembni za otroka glede na njegovo starostno obdobje.</i>	vključitev otroku pomembnih ljudi		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
E78	<i>Najprej skušamo poskrbeti za fizično varnost vseh udeležениh...</i>	zagotavljanje fizične varnosti		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
E79	<i>...po potrebi ob pomoči ostalih služb...</i>	vključevanje drugih služb		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
E80	<i>Socialni delavci imamo za svoje orodje besede, tako da s vedno s pogovorom.</i>	pogovor	odziv na čustvenost starša	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
E81	<i>Z deeskalacijskimi tehnikami...</i>	deeskalacijske tehnike	odziv na čustvenost starša	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite

E82	..., s seznanjanjem kaj sledi,...	seznanjanje z nadaljnjim postopkom	odziv na čustvenost starša	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
E83	..., s povabilom v dolgoročno sodelovanje.	povabilo k sodelovanju	odziv na čustvenost starša	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
E84	Otroku pogosto ponudimo naročje...	nudenje naročja	odzivi na čustvenost otroka	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
E85	..., objem,...	nudenje objema	odzivi na čustvenost otroka	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
E86	..., brišemo solze,...	brisanje solz	odzivi na čustvenost otroka	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
E87	..., odgovarjamo na njihova vprašanja,...	odgovarjanje na vprašanja	odzivi na čustvenost otroka	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
E88	..., jih seznanjamo kaj vso dogajanje pomeni za njih,...	seznanjanje z dogajanjem	odzivi na čustvenost otroka	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
E89	..., pojemo...	petje	odzivi na čustvenost otroka	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
E90	..., kar v dani situaciji potrebuje, vse to lahko oceniš sproti, na to se ne moreš vnaprej pripraviti.	prilagajanje situaciji		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
E91	V pomankanju individualiziranih programih...	pomankanje individualnih programov	Pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
E92	Predolgo bivanje v instituciji predno se najde drugačna oblika pomoči otroku.	predolgo bivanje v instituciji	Pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
E93	Omejene možnosti za življenje kot ga pozna...	omejene možnosti spoznavanja življenja	Pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
E94	..., vključenost v svoj socialni krog,...	izključenost iz socialnega kroga	Pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena

					v sistemu zaščite
E95	<i>..., obiskovanje svojih dejavnosti,...</i>	izključenost iz vsakdanjih dejavnosti	Pomanjkljivosti institucionalizac ije otrok	institucionalizac ija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
E96	<i>Pomankanje sredstev za takojšnjo terapevtsko obravnavo otrok...</i>	pomankanje sredstev za terapevtsko pomoč	Pomanjkljivosti institucionalizac ije otrok	institucionalizac ija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
E97	<i>...oziroma predolge čakalne dobe v zdravstvu za le te.</i>	čakalne vrste za strokovno pomoč	Pomanjkljivosti institucionalizac ije otrok	institucionalizac ija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
E98	<i>Pomankanje (ustrezno usposobljenega) kadra...</i>	pomankanje ustrezno usposobljenega kadra	Pomanjkljivosti institucionalizac ije otrok	institucionalizac ija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
E99	<i>..., lahko privede do spregledanosti otrokovih čustvenih potreb,...</i>	spregledanje otrokovih čustvenih potreb	Pomanjkljivosti institucionalizac ije otrok	institucionalizac ija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
E100	<i>..., premalo individualne obravnave.</i>	premalo individualne skrbi	Pomanjkljivosti institucionalizac ije otrok	institucionalizac ija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
E101	<i>Spoštljivo sodelovanje z vsemi</i>	spoštljivo sodelovanje	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje retravmatizacije	preprečevan je travme povzročene v sistemu in okrevanje
E102	<i>...in jasne informacije vsem udeleženi, ki so primerne njihovi starosti in razumevanju.</i>	jasne informacije vsem udeleženi	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje retravmatizacije	preprečevan je travme povzročene v sistemu in okrevanje
E103	<i>Predvsem, da odvzem ne traja dolgo...,</i>	čim krajši čas odvzema	izvedba nujnega odvzema	preprečevanje retravmatizacije	preprečevan je travme povzročene v sistemu in okrevanje
E104	<i>..., da ni prisotnih veliko oseb,...</i>	prisotnost čim manj oseb	izvedba nujnega odvzema	preprečevanje retravmatizacije	preprečevan je travme povzročene v sistemu in okrevanje
E105	<i>..., da otroka seznanimo kaj sledi...</i>	seznanitev otroka z nadaljevanjem	izvedba nujnega odvzema	preprečevanje retravmatizacije	preprečevan je travme povzročene v sistemu in okrevanje

E106	<i>...in, da poskrbimo, da informacije preda hkrati CSD in Policiji,...</i>	izogibanje večkratnemu pričanju	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
E107	<i>..., da ni pogostih sodelovanj z različnimi odraslimi osebami...</i>	sodelovanje z enakimi strok. del.	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
E108	<i>..., da razgovor z otrokom za sodišče opravimo mi in ga zavarujemo s 177. členom Družinskega zakonika.</i>	razgovor brez prisotnosti staršev	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
E109	<i>Kontinuirano sodelovanje...</i>	redno sodelovanje	sodelovanje s starši	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
E110	<i>...s spoštljivo ...</i>	spoštljiva komunikacija	sodelovanje s starši	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
E111	<i>...in jasno komunikacijo oziroma informiranjem, ...</i>	jasna komunikacija	sodelovanje s starši	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
E112	<i>..., psihosocialno pomočjo.</i>	psihosocialna podpora in pomoč staršem	sodelovanje s starši	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
E113	<i>Smo jim v pomoč pri urejanju zadev, ki niso v pristojnost CSD – npr. pri zdravljenju odvisnosti od alkohola – do koga v zdravstvu pristopit, kako situacijo reševati.</i>	pomoč pri sodelovanju z drugimi službami	sodelovanje s starši	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
E114	<i>Vse to je možno po vzpostavitvi delovnega odnosa z družino.</i>	vzpostavitev delovnega odnosa	sodelovanje z družino	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje

F1	<i>Nujni odvzem otroka je zelo drastičen poseg v samo družino</i>	najhujši poseg v družino		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F2	<i>...ki ga center izvede v izjemnih primerih...</i>	v izrednih primerih		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F3	<i>...in sicer kadar je otrok zelo visoko ogrožen in ga je potrebno nemudoma zaščititi...</i>	prioriteta takojšnje zaščite otroka		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F4	<i>...in namestiti v varno okolje.</i>	namestitev v varno okolje		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F5	<i>Nujni odvzemi se običajno izvedejo na terenu, na kraju dogodka...</i>	na terenu		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F6	<i>Ukrep nujnega odvzema otroka je takojšnja...</i>	prioriteta takojšnje zaščite otroka		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F7	<i>...in največja zaščita varstva in koristi otroka v trenutku,...</i>	največja korist otroka		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F8	<i>..., ko je otrok tako visoko ogrožen, da ga ne moremo zaščititi z nobenimi drugimi ukrepi.</i>	zaščita ni možna z drugimi ukrepi		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F9	<i>CSD izvede nujni odvzem, potrdi ga sodišče z izdajo sklepa.</i>	izvedba odvzema		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F10	<i>Ukrep nujnega odvzema otroka je najboljša možnost v sistemu zaščite otrok v Sloveniji</i>	najboljša možnost v sistemu zaščite		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih

F11	<i>..., vendar je potrebno pred samo izvedbo odvzema tehtno pretehtati in oceniti, ali je to res v največjo korist otroka ali ne.</i>	tehtna ocena največje koristi otroka	dobra praksa v sistemu zaščite otrok	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F12	<i>Z nepremišljenimi, prehitrimi odločitvami lahko tudi z nujnim odvzemom otroku povzročimo škodo na njegovem psihosocialnem razvoju.</i>	potencialna povzročitev škode		praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F13	<i>Nujni odvzem se izvede samo v primerih, kadar je otrok tako hudo ogrožen, da ga ni možno zavarovati z drugimi milejšimi ukrepi za zaščito in varstvo otroka.</i>	ravnanje po načelu najmilejšega ukrepa	dobra praksa v sistemu zaščite otrok	praksa v sistemu zaščite otrok	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F14	<i>Vsi, ki delamo na področju varstva otrok in družine se zavedamo, da so posegi v družino lahko zelo tvegani,...</i>	Zavedanje travmatičnosti dogodka		perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F15	<i>..., zato je potrebno nujni odvzem še toliko bolj skrbno pretehtati ter ga izvesti res takrat, ko je otrok zelo visoko ogrožen.</i>	natančna presoja		perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F16	<i>Sistem zaščite otrok vsekakor upošteva perspektivo travme...</i>	sistem travmo upošteva		perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F17	<i>..., saj iz Družinskega zakonika izhaja, da je nujni odvzem najbolj drastičen ukrep za varstvo koristi otroka.</i>	Družinski zakonik navaja kot najbolj drastičen ukrep		perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih

F18	<i>Razlogi za nujni odvzem otroka so zelo različni in ne moremo posploševati, da »odvzeti otroci« prihajajo iz težkih okolij.</i>	ne prihajajo vsi iz težkih okolij		perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F19	<i>Definitivno je dejavnik tveganja za nujni odvzem velikokrat nefunkcionalni družinski odnosi...</i>	nefunkcionalni odnosi v družini		perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F20	<i>...ter kompleksna družinska situacija.</i>	kompleksna družinska situacija		perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F21	<i>Ukrep nujnega odvzema otroka takoj zavaruje koristi otroka.</i>	takojšnje zavarovanje otrokovih koristi	dobra praksa v sistemu zaščite otrok	perspektiva travme v sistemu zaščite	sistem zaščite otrok pri nujnih odvzemih
F22	<i>Glavno vodilo pri vsem je največja korist otroka</i>	največja korist otroka		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
F23	<i>Na podlagi pridobljenih informacij (informacije o otroku, o družinski dinamiki, trenutni družinski situaciji, socialno okolje otroka,...) izdelamo oceno ogroženosti, ki nam je vodilo za nadaljnjo načrtovanje pomoči otroku in družini ...</i>	ocena ogroženosti		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
F24	<i>Pri izvedbi nujnega odvzema se vsekakor najbolj opiram na znanje o ukrepih za varstvo koristi otroka.</i>	ukrepi za varstvo koristi otroka		znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu	pristop utemeljen na razumevanju travme
F25	<i>Vsak nujni odvzem mora biti skrbno in</i>	Uporaba pristopa v praksi		seznanjenost s pristopom	pristop utemeljen

	<i>tehtno načrtovan, da otrok ne občuti prevelikega stresa ob tem in ne pusti preveč posledic na njegovem psihofizičnem funkcioniranju.</i>				na razumevanj u travme
F26	<i>Pri izvedbi nujnega odvzema vedno izhajam iz zavedanja, da je nujni odvzem zelo stresna situacija za vse deležnike v tem postopku–otroka,...</i>	Zavedanje travme, ki jo odvzem povzroči otroku		zavedanje travme	pristop utemeljen na razumevanj u travme
F27	<i>..., starša...,</i>	Zavedanje travme, ki nastane pri starših		zavedanje travme	pristop utemeljen na razumevanj u travme
F28	<i>...ter strokovne delavce.</i>	Zavedanje travme, ki jo odvzem povzroči strokovnemu delavcu		zavedanje travme	pristop utemeljen na razumevanj u travme
F29	<i>Zagotovo imam še premalo znanja o travmi,...</i>	Pomankanje znanj na področju travme		vrzeli v znanju o travmi	pristop utemeljen na razumevanj u travme
F30	<i>..., znanja ni nikoli dovolj, ker nikoli ne veš, kaj te bo pričakalo na terenu.</i>	nepredvidljivost terena		situacijske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
F31	<i>Za strokovne delavce na področju varstva otrok in družine je potrebno stalno izobraževanje...</i>	potreba po izobraževanju na področju travme		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanj u travme
F32	<i>...in izpopolnjevanje.</i>	Potreba po poglobljanju znanja		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanj u travme
F33	<i>Vsaka situacija je zelo specifična,...</i>	edinstvenost situacije		situacijske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih

F34	<i>...težko vnaprej predvidljiva,...</i>	težko vnaprej pripraviš		situacijske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
F35	<i>..., tako da potrebuješ zelo širok spekter znanja.</i>	potreben širok spekter znanja		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanju travme
F36	<i>Vsekakor razumevanje travme iz psihološkega vidika - to je mogoče bolj pomembno pri nadaljnjem delu z družino po izvedbi nujnega odvzema otroka, ko je potrebno družini nuditi celostno psihosocialno podporo in pomoč</i>	razumevanje travme s psihološkega vidika		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanju travme
F37	<i>Pri sami izvedbi nujnega odvzema je zelo pomembno, da so vsi koraki načrtovani, da vsaka strokovna delavka ve, kaj so njene delovne naloge – katera bo poklicala v krizni center in preverila možnost sprejema, katera bo naročila prevoz, katera bo odpeljala otroka stran od staršev, da se prepreči trganje otrok stran od staršev itd</i>	dober načrt odvzema		dodatni viri	pristop utemeljen na razumevanju travme
F38	<i>Lahko se zgodi, da v bližnjem kriznem centru ni prostora, da je potrebno iskati drugo namestitev.</i>	pomankanje prostih mest v kriznih centrih		sistemske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
F39	<i>..., da je potrebno sorojence zaradi tega ločiti in tako dalje.</i>	ločevanje sorojencev zaradi zasedenosti kriznih centrov		sistemske ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih

F40	<i>Osebnе ovire razumem bolj v smislu nenehnega prevpraševanja, ali sem se res prav odločila za nujni odvzem ali bi lahko otroka zaščitila z milejšim ukrepom.</i>	dvom v strokovno odločitev		strokovne ovire	ovire SD pri nujnih odvzemih
F41	<i>Da se vsi deležniki v procesu nujnega odvzema zavedajo, da je potrebno vedno delati v največjo korist otroka ter v zaščito njegovih koristi poseči izključno takrat, kadar sta njegova varstvo in vzgoja zelo visoko ogrožena bodisi z njegove strani ali s strani staršev oz. drugih skrbnikov</i>	zavedanje vseh udeleženihi o namenu nujnega odvzema		izboljšave sistema	ovire SD pri nujnih odvzemih
F42	<i>Zagotovo se tega zavedamo...</i>	zavedanje retravmatizacije		zavedanje retravmatizacije v sistemu zaščite	travma povzročena v sistemu zaščite
F43	<i>..., zato je zelo pomembno, da se po nujnem odvzemu otroku takoj nudi prva psihosocialna pomoč...</i>	takojšnje nudenje psihosocialne pomoči		zavedanje retravmatizacije v sistemu zaščite	travma povzročena v sistemu zaščite
F44	<i>...ter se mu za nadalje uredi psihološka pomoč.</i>	zagotovitev nadaljnje psihološke pomoči		zavedanje retravmatizacije v sistemu zaščite	travma povzročena v sistemu zaščite
F45	<i>Pri sami izvedbi nujnega odvzema...</i>	upoštevanje razvojnih značilnosti ob nujnem odvzemu		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
F46	<i>...ter nadaljnje namestitve; od starosti otroka je odvisno, ali bo nameščen v krizni center za otroke ali v krizni center za mlade.</i>	izbira namestitve glede na starost		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite

F47	<i>Ob samem nujnem odvzemu niso toliko pomembne razvojne značilnosti otroka, kot pa potreba po takojšnji zaščiti oz. zavarovanju koristi otroka ter namestitvi v varno okolje.</i>	ob izvedbi nujnega odvzema večji poudarek na zaščiti otroka	neupoštevanje razvojnih značilnosti	upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
F48	<i>Razvojne potrebe otroka se upoštevajo v nadaljnjih aktivnostih za otroka.</i>	upoštevanje razvojnih značilnosti v nadaljnjih postopkih		upoštevanje razvojnih značilnosti	travma povzročena v sistemu zaščite
F49	<i>Vse poskušam pomiriti,...</i>	pomiritev		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
F50	<i>..., jim razložiti in pojasniti situacijo, v kolikor je to seveda možno in so starši zmožni to tudi razumeti.</i>	pojasnitev situacije	odzivi na čustvenost staršev	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
F51	<i>Potrebno se jim je približati v njihovi trenutni bolečini...,</i>	približanje njihovi bolečini		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
F52	<i>..., hkrati pa jim dati vedeti, da bo center poskrbel za otroke...,</i>	vedenje, da bo CSD za otroka poskrbel	odzivi na čustvenost staršev	odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
F53	<i>...in jih namestil v varno okolje.</i>	vedenje, da bo otrok v varnem okolju		odzivi na čustvenost otrok in staršev	travma povzročena v sistemu zaščite
F54	<i>Premajhne kapacitete za nameščanje otrok...</i>	Premajhna kapaciteta namestitvenih služb	Pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
F55	<i>..., predolga institucionalizacija, ...</i>	Predolgo bivanje v institucijah	Pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
F56	<i>..., pa kakor sem že prej omenila, ločevanje sorojencev.</i>	ločevanje sorojencev	Pomanjkljivosti institucionalizacije otrok	institucionalizacija otrok	travma povzročena v sistemu zaščite
F57	<i>Potrebno jim je pojasniti zakaj je</i>	pojasnitev staršu nujnosti odvzema	izvedba nujnega odvzema	preprečevanje retrainizacije	preprečevanje travme povzročene

	<i>prišlo do nujnega odvzema...</i>				v sistemu in okrevanje
F58	<i>..., hkrati pa tudi starše slišati v njihovi bolečini in stiski...</i>	odzivnost na bolečino starša	sodelovanje s starši	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
F59	<i>...in jim ponuditi psihosocialno pomoč in podporo v tistem trenutku.</i>	psihosocialna podpora in pomoč staršem	sodelovanje s starši	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
F60	<i>Morajo vedeti, da ni konec sveta, če je prišlo do nujnega odvzema, da imajo starši še vse možnosti, da se otrok vrne domov...</i>	spodbuda z možnostjo vrnitve otroka	sodelovanje s starši	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
F61	<i>..., vendar bo potrebno narediti določene spremembe v njihovem vedenju, funkcioniranju, odzivanju na otroka.</i>	seznanitev s potrebnimi spremembami	sodelovanje s starši	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
F62	<i>Nudenje psihosocialne podpore in pomoči,...</i>	nudenje psihosocialne podpore in pomoči otroku	sodelovanje z otrokom	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
F63	<i>..., ureditev psihološke pomoči,...</i>	ureditev psihološke pomoči otroku	sodelovanje z otrokom	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
F64	<i>...ter seveda namestitev v varno okolje, kjer se bodo počutili varno.</i>	namestitev v varno okolje	sodelovanje z otrokom	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
F65	<i>Po nujnem odvzemu se šele prične pravo socialno delo z družino.</i>	začetek socialnega dela z družino	sodelovanje z družino	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
F66	<i>Z družino je potrebno intenzivno delati,...</i>	intenzivno delo z družino	sodelovanje z družino	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje

F67	<i>..., jim ponuditi različne strokovne oblike pomoči...</i>	nudnje strokovne pomoči	sodelovanje z družino	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
F68	<i>...in z njimi izdelati načrt pomoči...</i>	načrt pomoči	sodelovanje z družino	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje
F69	<i>...z namenom, da se bo lahko otrok vrnil nazaj v domače okolje, kar je glavno vodilo pri vseh ukrepih za varstvo koristi otroka.</i>	delo v smeri vrnitve otroka	sodelovanje z družino	preprečevanje retravmatizacije	preprečevanje travme povzročene v sistemu in okrevanje

9.3. Priloga C: Osnovno kodiranje

1. SISTEM ZAŠČITE OTROK PRI NUJNIH ODVZEMIH

- Praksa v sistemu zaščite otrok
 - Ocena ogroženosti (A1, D6, E2)
 - Družinski zakonik (A2, B1)
 - iskanje primernih rejnikov (A8)
 - zakonodaja (C1)
 - prioriteta takojšnje zaščite otroka (C3, E6, F3, F6)
 - namestitev v varno okolje (C4, F4, E7)
 - odvzem otroka iz primarnega okolja (C10)
 - celostni pristop za opolnomočenje družine (D1)
 - sodelovanje z otroku pomembnimi službami (D3)
 - tehtna presoja nujnega odvzema (D4, E3)
 - Interni timski sestanek (D5)
 - Delo z družino (D12)
 - Ukrep varstvo koristi otroka (D13)
 - Prijava ogroženosti (E1)
 - Medinstitucionalno sodelovanje (E4)
 - Izvedba nujnega odvzema pred odločitvijo sodišča (E5), (F9)
 - predlog sodišču (E8)
 - sodelovanje z vsemi vključenimi (E9)
 - psihosocialna pomoč in podpora otroku in staršem (E10)
 - sodelovanje z okoljem otroka (E11)
 - najhujši poseg v družino (F1)
 - v izrednih razmerah (F2)
 - na terenu (F5)
 - zaščita ni možna z drugimi ukrepi (F8)
 - potencialna povzročitev škode na psihosocialnem razvoju (F12)
 - visoka ogroženost otroka (A13)
 - stik z biološkimi starši (A9)
 - Družinsko okolje, ki povzroča travmo (A14)

cilji

- otrokova korist (E12)

- zagotavljanje varnosti (E13)
- odprava vzrokov odvzema (E14)
- varna vrnitev v družinsko okolje (E15)

dobra praksa v sistemu zaščite otrok

- timsko delo (A18, B15, C8, E41)
- krizni centri (A6, C5)
- namestitev neglede na čas odvzema (C19)
- multidisciplinarno sodelovanje (A19, E40)
- sodelovanje s policijo (B13, C40)
- Sodelovanje s sodiščem (B12, D27)
- Ravnanje po načelu najmilejšega ukrepa (B3, C2, F13, D11)
- preventiva (D2)
- ukrepanje po zaupanju ogroženosti (B4)
- načrt pomoči (A16, B5, D7)
- organizacija interventne službe (B14)
- Družinski zakonik (C6, C20)
- Celostna obravnava družine (D25)
- Izhajanje iz koristi otroka (D26, F11)
- Dobro zasnovan sistem zaščite (B2, E16)
- Takojšnje zavarovanje otrokovih koristi (F21)
- Brezplačne terapije za otroke (A7)
- Namestitev v varno okolje (A15)

Slaba praksa v sistemu zaščite otrok

- veliko dokumentacije, ko se moraš osredotočiti na zaščito in varnost otroka (C7)
 - težave z nujnim odvzemom ob prisotnosti staršev (C18)
 - odlašanje nujnega odvzema s strani strokovnih delavcev (D8)
 - premajhna kapaciteta v kriznih centrih (D9, E21)
 - pomankanje rejniških družin (D10, E20)
 - pomankanje zaposlenih (E17)
 - menjave na področju varstva koristi otrok in družine (E18)
 - pomankanje možnosti dolgotrajnih namestitev (E19)
- Perspektiva travme
 - Ne prihajajo vsi otroci iz težkih okolij (F18)
 - Nefunkcionalni odnosi v družini (F19)
 - Kompleksna družinska situacija (F20)

upoštevanje perspektivo travme

- sodelovanje z vsemi vključenimi (E36)
- dodatna podpora in pomoč otroka (E37)
- priskrba materialnih dobrin (E38)
- vključitev v projekt za pridobivanje finančnih sredstev (E39)
- psihosocialna podpora (E26)
- pogovor o odvzemu (E27)
- odzivnost na otrokove potrebe (E28)
- vključevanje v varno okolje (E29)
- stabilnost namestitve (E30, E35)
- otrokova izbira namestitve (E31)
- sodelovanje z enakimi strok. del. (E32)
- spodbujanje povezanosti z družinskimi člani (E33)

- stiki z družinskimi člani (A11, E34)
- Priprava biološke matere (A10)
- Preprečevanje ogroženosti otroka v času odvzema (A12)
- Načrt pomoči (A17, C17) - sistem
- Upoštevanje razvojne stopnje otroka (B6, C13)
- Upoštevanje otrokove osebnosti (B7)
- Upoštevanje morebitne nastale škode (B8)
- Presoja med akutno in kompleksno travmo (B9)
- Zavedanje travmatičnosti dogodka (B10, C9, E23, F14)
- Strokovni delavec pozna otroka (C11)
- Otrok pozna strokovnega delavca (C12)
- Zavedanje, da majhen otrok ne bo razumel ločitve od staršev (C14)
- Upoštevanje otrokove težke izkušnje iz primarnega okolja (C15)
- Prilagajanje edinstvenosti vsake situacije (C16, E24)
- usmerjenost k upoštevanju perspektive travme (D15, E22)
- zavedanje poglobitve travme otrok v postopkih (D20)
- natančna presoja (F15)
- sistem upošteva travmo (F16)
- Družinski zakonik navaja kot najbolj drastičen ukrep (F17)
- Odprava razlogov odvzema (A17)

neupoštevanje perspektive travme

- skrb za fizično varnost otrok (E25)
- Sistem ni naravnani na perspektivo travme (D14)
- nepoznavanje travme na sodiščih (D16)
- neozaveščenost odvetnikov o travmi (D17)
- odvetniki ne trudijo razumeti travme (D19)
- cilj odvetnikov je zmaga, ne korist otroka (D18)
- upoštevanje ogroženosti otroka le v primeru vidnih fizičnih posledic (D23)
- neupoštevanje psihofizične ogroženosti otroka (C24)
- Pomankanje kadra opremljenega z znanjem o travmi (B11)
- Celostni sistem ne upošteva otrokovih kompleksnih travm (D22)

2. PRISTOP UTEMELJEN NA RAZUMEVANJU TRAVME

- Znanje za ravnanje ob nujnem odvzemu
 - Znanje psihologije (A3)
 - Znanje o travmi (A4, D32)
 - Razvojna psihologija (A20, B18, C24)
 - Ocena ogroženosti (A21, B20, F23)
 - Izkušnje (B16, E44)
 - Družinski zakonik (B17)
 - Kulturološki kontekst (B19)
 - Zgodovina obravnave družine (B21)
 - Verjetnost škode (B22)
 - Teorija navezanosti (A5, B23)
 - Največja korist otroka (F22)
 - Ukrepi za varstvo koristi otroka (F24)
 - Znanje o humorju in tišini (B25)
 - Pogovor z otrokom (C21, E43)
 - Razbremenitveni pogovor (C22)
 - Samorefleksija (C23)
 - Elementi delovnega odnosa (D29, E42)

- Načelo instrumentalne definicije problema (D30)
 - Osebno vodenje (B24)
 - Krepitev moči (D33)
 - Socialno ekološko načelo (D31)
 - Raziskovanje socialne mreže (D34)
 - Rizični in varovalni dejavniki (D35)
 - Načrtovanje pomoči (D36)
 - Načelo sodelovanja (D37)
 - Priporočila sodelavcev (E45)
 - Znanje o zaščiti otrok (A26)
- seznanjenost s pristopom
 - Uporaba pristopa v praksi (A22, F25)
 - Izobraževanja (B26)
 - Nezmožnost uporabe v praksi (B28)
 - Zavedanje specifičnosti znanja (C27)
 - Opažanje primanjkljajev iz primarnega okolja (C28)
 - Socialno delo temelji na tem pristopu (D39)
 - Uporaba pristopa pred ubeseditvijo koncepta (D40)
 - Pristop povezan z vrednotami in načeli socialnega dela (D41)
 - Srednje dobro poznavanje (E46)
 - Prostor za izboljšavo (E47)
 - Izogibanje povzročitvi retravmatizacije (E48)
 - Šok travma (A23)

Šibko poznavanje

- Pomankanje znanja (B27)
 - Znanje ni dobro integrirano (C26)
- Izkušnje uporabe pristopa
 - izvajanje igralne in likovne terapije (A28)
 - pogovori z otroki, ki so doživeli travmo (A29)
 - človeška pristnost in iskrenost (B29)
 - povzročanje čim manj dodatne škode (C29)
 - pojasnitev odvzema (C30)
 - ohranjanje stikov z otrokom tudi po njegovi namestitvi (C31)
 - prilagoditev pojasnila otrokovi starosti (C32)
 - Izhajanje iz koristi otroka (D42)
 - Namen zaščite močno povezan s pristopom (D43)
 - ohranjanje navezanosti preko objekta (A24)
 - navezava varnih odnosov (A25)
 - znanje o navezanosti (A27)
 - Vpletenost strokovnjakov brez znanja o travmi (D47)
 - Nedosledno upoštevanje pristopa na CSD (E49)
 - pomankanje takojšnje psihološke dostopnosti za predelavo travme (C33)
 - sočasnost sodelovanja z otrokom in staršem (C34)
 - Zavedanje travme
 - Zavedanje travme, ki jo odzvem povzroči otroku (D45, F26)
 - Zavedanje travme, ki nastane pri starših (D46, F27)
 - Zavedanje travme, ki jo odzvem povzroči strokovnemu delavcu (F28)
 - Vrzeli v znanju o travmi

- možnost nenehnega izpopolnjevanja (A30)
 - Pomankanje časa za odnos (B31)
 - Pomankanje znanj na področju travme (B30, C35, F29)
 - Pomankanje znanja v kolektivu (D50)
 - Pomankanje izobrazženosti nadrejenih na področju travme (D51)
 - postavljanje meja (E54)
 - soočanje s pritiski staršev (E55)
 - soočanje z grožnjami/nasiljem staršev (E56)
- Dodatni viri
 - Znanja nevroznanosti (A31)
 - Potreba po strokovnjaku za travmo (B32)
 - znanje o vzpostavitvi in ohranjanju odnosa z otrokom z zgodnjo travmo (B33)
 - praktično usposabljanje (B34)
 - potreba po izobraževanju na področju travme (C25, C36 D48, E57, F31)
 - izobraževanje o potrebah otrok glede na razvojno obdobje (C37)
 - način razbremenitve otroka (C38)
 - Potreba po poglobljanju znanja (D49, F32)
 - Izobraževanje vseh vključenih na področju travme (D52)
 - Potreben širok spekter znanja (F35)
 - Razumevanje travme s psihološkega vidika (F36)
 - Dober načrt odvzema (F37)
 - Individualna supervizija (A33)
 - Utrjevanje strokovne drže (B37)
 - Izobraževanja o pomembnosti sodelovanja za šole (C43)
 - Izobraževanja o pomembnosti sodelovanja za vrtce (C44)
 - Izvedba odvzema ob odsotnosti staršev (C45)

3. OVIRE PRI NUJNIH ODVZEMIH

- Sistemske ovire
 - Ogroženost strokovnega delavca (A32, C39, E58)
 - pomankanje primernih rejniških družin (B36, D55)
 - dolgotrajnost in kompleksnost sodnih postopkov v primeru končnih odločitev (D28)
 - pomankanje prostih mest v kriznih centrih (D53, F38)
 - pomankanje kapacitet v strokovnih centrih (D54)
 - odpovedi rejniških pogodb (D56)
 - dolgotrajni sodni postopki (D62)
 - pomankanje kadra na področju dela z družino (E59)
 - ločevanje sorojencev zaradi zasedenosti kriznih centrov (F39)

soočanje z ovirami

- preprečevanje otrokove nadaljnje travme v času sodnega postopka (D63)
 - zaščita otrok v času sodnega postopka (D64)
- Strokovne ovire
 - Strah pred izvedbo nujnega odvzema (B35)
 - dvom v strokovno odločitev (F40)
 - Medinstitucionalne
 - Nesodelovalnost šol (C41)
 - Vpletenost medijev (C42)

- visoka pričakovanja nad centri za socialno delo (D61)
- Organizacijske ovire
 - Dvojna vloga strok. del. na CSD (D38)
- Ovire strokovnih delavcev
 - Travmatična izkušnja strokovnega delavca (D57)
 - občutek osamljenosti v postopku sodnega utemeljevanja nujnega odvzema (D58)
 - izčrpno dolgotrajno sodelovanje (E50)
 - Počasni napredki (E51)
 - Majhni napredki (E52)
 - Odsotnost takojšnje psihosocialne podpore za zaposlene po odvzemu (E60)

soočanje z ovirami

- podpora v kolektivu (D59)
- podpora na superviziji (D60)
- situacijske ovire
 - nepredvidljivost terena (F30)
 - edinstvenost situacije (F31)
 - težko v naprej pripraviti (F34)
- izboljšave sistema
 - specializacije odvetniških pisarn na področju družinskega prava (D65)
 - izobraževanja na temo travme za sodnike, ki odločajo v postopkih (nujnih) odvzemov otrok (D66)
 - več govora o travmi na fakulteti (E61)
 - večji kader na področju varstva otrok in družine (E62)
 - ustrezno plačilo zaposlenim na področju varstva otrok in družine (E63)
 - skrb za varnost zaposlenih (E64)
 - supervizija takoj po odvzemu (E65)
 - zavedanje vseh udeležencev o namenu nujnega odvzema (F41)

4. TRAVMA POVZROČENA V SISTEMU ZAŠČITE

- Zavedanje retravmatizacije v sistemu zaščite
 - Zavedanje ogrožajočega primarnega okolja (C46)
 - zavedanje potencialne retravmatizacije (C48, D67, E66, F42)
 - Prizadevanje za izogib odvzemu (C49)
 - retravmatizacija odvisna od izvedbe nujnega odvzema (D68, B38)
 - možnost večkratne travmatizacije v sistemu (D71)
 - takojšnje nudenje psihosocialne pomoči (F43)
 - zagotovitev nadaljnje psihološke pomoči (F44)
 - Nujni odvzem manjše zlo nasproti ogrožajočemu okolju (C47)

- Retravmatične okoliščine

Povzročitev retravmatične izkušnje

- večkratno izpovedovanje različnim strokovnjakov (E68)
- retravmatizacija zaradi namestitve (D69)

- retravmatizacija zaradi premestitve (D70)
- Neupoštevanje otrokovega mnenja (A34)

Preprečevanje retravmatične izkušnje

- Nudenje pojasnitve (A35)
- Poslušane otrokovega mnenja (A36)
- Poznavanje otroka olajša komunikacijo (C55)
- Upoštevanje razvojnih značilnosti
 - Dobro znanje na področju razvojnih značilnosti otrok (D73)
 - dobro znanje o razvojnih potrebah otrok (D74)
 - Prilagajanje komunikacije starosti otroka (A37, E70)
 - Pojasnitev odvzema otroku na starosti primeren način (A38, B39, C50)
 - Upoštevanje otrokovih potreb (C51, C54)
 - Tolažba, objem dojenčka (C52)
 - Skrb za udobje otroka (C53)
 - Odzivanje na otrokove potrebe (C54)
 - Prilagajanje komunikacije kognitivnim sposobnostim otroka (C56, E71)
 - Vključevanje psihologin v postopek nujnega odvzema (D72)
 - individualna ocena ogroženosti (E69)
 - ustvarjanje varnega okolja (E72)
 - nuditi občutek sprejetosti (E73)
 - upoštevanje otrokovega mnenja (E74)
 - upoštevanje otrokovih želja (E75)
 - razbremenitev otrokovega občutka odgovornosti (E76)
 - vključitev otroku pomembnih ljudi (E77)
 - upoštevanje razvojnih značilnosti ob nujnem odvzemu (F45)
 - izbira namestitve glede na starost (F46)
 - upoštevanje razvojnih značilnosti v nadaljnjih postopkih (F48)

neupoštevanje razvojnih značilnosti

- ob izvedbi nujnega odvzema večji poudarek na zaščiti otroka (F47)
- Odzivi na čustvenost otrok in staršev
 - Spoštljivost (A39)
 - Mirnost (A40)
 - Empatičnost (A41)
 - Ohranjanje delovnega odnosa (A42)
 - Zadrževanje lastnih čustev (A43, D81)
 - Začasnost ukrepa (B40)
 - Razumevanje preobremenjenosti staršev (B41)
 - Ohranitev ostalih odnosov (B42)
 - Normalizacija nujnega odvzema (B43)
 - zaveznitvo (B44)
 - pristen človeški odnos (B45)
 - priprava na različne odzive (D75)
 - vključevanje drugih služb (D76, E79)
 - hitra izvedba odvzema (D77)
 - čim manj travmatično za vse udeležence (D78)
 - zagotavljanje fizične varnosti (E78)
 - prilagajanje situaciji (E90)

- pomiritev (F49)
- približanje njihovi bolečini (F51)
- vedenje, da bo otrok v varnem okolju (F53)

odzivi na čustva staršev

- ustavljanje čustvenih izbruhov staršev s pomočjo policije (C57)
- pojasnitev situacije (C58, F50)
- povabilo k sodelovanju (C59, E83)
- poskus ohranjanja delovnega odnosa (C60)
- pojasnitev nujnosti posredovanja (C61)
- posredovanje zdravstvene službe (C62)
- pomiritev staršev (D79, E81)
- seznanjanje z nadaljnjim postopkom (D80, E82)
- pogovor (E80)
- vedenje, da bo CSD za otroka poskrbel (F52)

odzivi na čustva otroka

- upoštevanje razvojnega obdobja (C63)
- spodbujanje izražanja čustev (C64)
- nudenje naročja (E84)
- nudenje objema (E85)
- brisanje solz (E86)
- odgovarjanje na vprašanja (E87)
- seznanjanje z dogajanjem (E88)
- petje (E89)

- Namestitev otrok v institucije

Pomanjkljivosti namestitve otrok v institucije

- Odsotnost stalnega odnosa (A44, B46)
- Otroci ne spadajo v institucije (C65)
- Institucija ne nudi bližine (C68)
- V instituciji otrok nima staršev (C69)
- Nezmožnost varne navezanosti, zaradi nenehne menjave osebja (C70, C71)
- Pomankanje rejniških družin (C73)
- Predolgo bivanje v institucijah (C74, E92, F55)
- Navezanost na vzgojitelja ni dovoljšna (C75)
- Premajhna kapaciteta namestitvenih služb (D82, F54)
- Čakalne vrste za strokovno pomoč (D86, E97)
- Pomankanje individualnih programov (E91)
- omejene možnosti spoznavanja življenja (E93)
- izključenost iz socialnega kroga (E94)
- izključenost iz vsakdanjih dejavnosti (E95)
- pomankanje sredstev za terapevtsko pomoč (E96)
- pomankanje ustrezno usposobljenega kadra (E98)
- spregledanje otrokovih čustvenih potreb (E99)
- premalo individualne skrbi (E100)
- ločevanje sorojencev (F56)
- Smiselno omejitve bivanja v instituciji (C66)

Prednosti namestitve otrok v institucije

- Institucija je varen prostor (C72)
- dobra preskrbljenost otrok (D83)
- namestitvene službe skrbijo da ne povzročijo dodatne travme (D84)
- predlogi
- potreba po vključitvi v strokovno pomoč (D85)

5. PREPREČEVANJE TRAVME POVZROČENE V SISTEMU IN OKREVANJE

- Izvedba nujnega odvzema
 - Načrtovanje (D88)
 - Priprava na različne scenarije (D89)
 - Natančno dodeljene vloge (D92)
 - Empatičnost (A46)
 - Skrb da otroke ne prestraši (B47)
 - Razbremenitev (B48)
 - Začasnost ukrepa (B49)
 - Oseben pristop (B50)
 - Čim bolj umirjeno (C76)
 - pojasnitev staršem pomembnosti mirnega odvzema (C77)
 - pojasnitev staršu nujnosti odvzema (C78, F57)
 - najlažje, da se starši pripravijo otroka (C79)
 - čim hitrejši umik v primeru, da starš postane ogrožajoč (C80)
 - čim krajši čas odvzema (C81, E103)
 - usklajenost strokovnih delavcev na CSD (D90)
 - usklajenost z drugimi strokovnimi službami (D91)
 - prisotnost čim manj oseb (E104)
 - seznanitev otroka z nadaljevanjem (E105)
- Preprečevanje retravmatizacije
 - Stiki z biološkimi starši (A47)
 - Čim hitrejši vstop v rejniško družino (A45)
 - oseben pristop (B50)
 - sodelovanje s policijo pri pogovoru z otrokom (C82)
 - izogibanje večkratnemu pričanju (C83, E106)
 - načrtovanje ustrezne namestitve (D93)
 - sodelovanje z namestitveno službo (D94)
 - spremljanje otroka (D95)
 - vključevanje drugih strokovnjakov (D96)
 - spoštljivo sodelovanje (E101)
 - jasne informacije vsem udeležencem (E102)
 - sodelovanje z enakimi strok. del. (E107)
 - razgovor brez prisotnosti staršev (E108)
- Sodelovanje z družino
 - socialnovarstvene storitve (A48)
 - trening starševskih veščin (A49)
 - omogočanje stikov (A51)
 - terapija (A52)

- opolnomočenje družine (C84)
 - vzpostavljjanje varnega okolja za otroka (C85)
 - pogovor z družino (C86)
 - ravnanje po načelih socialnega dela (D98)
 - zavedanje posledic travme (D99)
 - opredelitev rizičnih in varovalnih dejavnikov (D104)
 - začetek socialnega dela z družino (F65)
 - intenzivno delo z družino (F66)
 - nudenje strokovne pomoči (F67)
 - načrt pomoči (F68)
 - delo v smeri vrnitve otroka (F69)
- sodelovanje s starši
 - program zdravljenja odvisnosti (A50)
 - redno sodelovanje s starši (B51, D97, E109)
 - raziskovanje načinov sodelovanja (C87, D105)
 - seznanitev s potrebnimi spremembami (C88, F61)
 - pojasnitev ogrožajoče situacije (C89)
 - nesodelovalnost staršev (C91)
 - najpomembnejše delo na starših (C92)
 - krepitev moči staršem (D100)
 - nudenje občutka varnosti staršem (D101)
 - vzpostavitev zaupanja s starši (D102)
 - raziskovanje socialne mreže staršev (D103)
 - spoštljiva komunikacija (E110)
 - jasna komunikacija (E111)
 - psihosocialna podpora in pomoč staršem (E112, F59)
 - pomoč pri sodelovanju z drugimi službami (E113)
 - vzpostavitev delovnega odnosa (E114)
 - odzivnost na bolečino starša (F58)
 - spodbuda z možnostjo vrnitve otroka (F60)
 - vključitev v mreže pomoči (C90)
- sodelovanje z otrokom
 - nudenje psihosocialne podpore in pomoči otroku (F62)
 - ureditev psihološke pomoči otroku (F63)
 - namestitev v varno okolje (F64)
- medinstitucionalno sodelovanje
 - koordinacija nalog (B52)